

Identitet i förändring

Konstruktionen av åländsk identitet under del av ryska
tiden och tiden för Ålandsfrågan utgående från
tidningen Åland

Linnea Andersson, 37373

Pro gradu-avhandling

Nordisk historia

Handledare: Johanna Ilmakunnas &

Jutta Ahlbeck

Fakulteten för humaniora,

psykologi och teologi

Åbo Akademi

2019

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Nordisk historia	Författare: Linnea Andersson
Arbetets titel: Identitet i förändring – Konstruktionen av åländsk identitet under del av ryska tiden och tiden för Ålandsfrågan utgående från tidningen Åland	
Handledare: Johanna Ilmakunnas	Handledare: Jutta Ahlbeck
<p>Historia är centralt vid konstruerande och manifesterandet av mänsklig identitet. På Åland, ett självstyrt område i Finland, har man en uppfattning om en egen säridentitet åtskild från det finska och finlandssvenska. Säridentitetens anor kan spåras långt tillbaka i tid.</p> <p>Syftet med avhandlingen är att utgående från tidningen <i>Åland</i> belysa en del av konstruerandet av den sociala identiteten <i>ålänning</i> under två olika tidsperioder, tidsperioden för första förryskningen och tiden för Ålandsfrågan. I avhandlingen frågas hur åländsk identitet konstrueras i tidningsdiskursen och i relation till vad. Media är en aktiv komponent i identitetskonstruktion, och genom att analysera tidningsdiskursen kan föreställningar kring karaktär, förmåga och nation utrönas.</p> <p>För att besvara frågeställningen har det poststrukturalistiska angreppssättet diskursanalys kombinerats med den statistiska topic modeling metoden. Topic modeling har använts för att strukturera källmaterialet enligt statistiska mönster och diskursanalys har använts för att utläsa mening av det som konstrueras i texterna. Begreppet <i>ålänning</i> har betraktats som en nodalpunkt enligt Laclaus och Mouffes teori, och för att svara på frågeställningen har ekvivalenskedjor sammanbundna med nodalpunkten fastställts och analyserats.</p> <p>Analysen pekar på att subjektspositionen ålänningen ges är glidande över tid men också i tid och växlar beroende på den kontext subjektet placeras i. Under den första förryskningen sammankopplas ålänning som nodalpunkt med bland annat sjöfart, utbildning och emigration för att under tiden för Ålandsfrågan främst sammankopplas med den svenska nationen. Fixeringen vid den åländska identiteten ökar markant från den första perioden till den andra vilket kan bero på att den hegemoniska positioneringen av den sociala identiteten <i>ålänning</i> upplevs vara utmanad under tidsperioden för Ålandsfrågan.</p>	
Nyckelord: Åland, ålänning, tidningen Åland, identitet, nation, förryskning, Ålandsfrågan, diskursanalys, topic modeling, latent dirichlet allocation, LDA	
Datum: 10.12.2019	Sidantal: 73 s. + 3 s. bilagor.
Abstraktet godkänt som mognadsprov:	

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning	2
1.2	Källmaterial och avgränsning	3
1.2.1	Tidningen <i>Åland</i>	6
1.3	Metod och teori	8
1.3.1	Topic modeling som metod	8
1.3.2	Diskursanalys som teori och metod	10
1.3.3	Identitet i singular och plural	13
1.3.4	Nation, nationalism och konstruktionen av tillhörighet	15
1.4	Forskningsläge	17
2	Förryskning?	20
2.1	Den första förryskningsperioden och det åländska samhället	20
2.2	Ämnesindelning av källmaterialet	22
2.3	Ålänningen och havet	24
2.3.1	Fisket – det dagliga brödet	24
2.3.2	Den manliga sjöfarten	26
2.3.3	Färjetrafik – länken till fastlandet	28
2.4	Bildning som kärna i det åländska samhället	30
2.4.1	Folkhögskolans varande och bildningens ”gåfva”	30
2.4.2	Högre utbildning – försummad av staten	32
2.4.3	Negligering av jordbruket som primärkälla	33
2.5	Önskan om samhällsengagemang	34
2.5.1	Att rösta – en skyldighet och rättighet	34
2.5.2	”Slappa” ålänningar – föreningsliv och samhällsengagemang	36
2.6	Emigration och banden till hembygden	38
2.7	Havet, samhället och emigrationen: en sammanfattande diskussion	41
3	Ålandsfrågan och skapandet av nationen Åland	44

3.1	Ålandsfrågan: en historisk kontext	44
3.2	Ämnesindelning av källmaterialet	47
3.3	Ålandsfrågan: en fråga om identitet och nationalitet.....	48
3.3.1	En "livsfråga"	48
3.3.2	Östsvenskarna som "de"	51
3.3.3	Frågan i Nationernas Förbund.....	54
3.3.4	Ålänningarna svartmålas i den fastländska pressen	56
3.4	Det militära och frågan om tillhörighet	58
3.4.1	Inbördeskriget – "Finland blöder för oss alla!"	59
3.4.2	Värnplikten: en betungande plikt.....	62
3.5	Längtan till moderlandet: en sammanfattande diskussion.....	63
4	Den åländska identiteten: avslutande sammanfattning	67
	Käll- och litteraturförteckning.....	69
	Bilaga 1: Ämnen tidsperioden 15.2.1899–15.11.1905.	
	Bilaga 2: Ämnen tidsperioden 20.8.1917– 24.6.1921.	

Figur- och tabellförteckning

Figur 1: Förekomsten av källmaterial	5
Figur 2: Källmaterialets fördelning i ämnen åren 1899–1905.....	23
Figur 3: Källmaterialets fördelning i ämnen åren 1917–1921.....	47
Tabell 1: Topp 10 frekventa ord år 1899–1905.....	41
Tabell 2: Topp 10 frekventa ord år 1917–1921	64

1 Inledning

Tillsammans med kultur och språk är historia centralt vid konstruerandet och manifesterandet av mänsklig identitet.¹ Det förflutna har betydelse för samtiden och därmed är historisk kännedom vitalt för att bilda en förståelse av identitet.

Ålänningarna separeras tydligt från det finska fastlandet genom sitt självstyre². Åland kan närapå betraktas som ett eget land, där den åländska identiteten manifesteras genom bland annat hembygdsrätt³, ett eget lagting, postverk, tull och flagga. Åland är inte unikt med att utgöras av en folklig minoritet i det land de tillhör. I Europa är det väldigt få områden som är kulturellt och språkligt homogena – de är alltså inte nationalstater i sann bemärkelse.⁴

På Åland har man en framträdande uppfattning om en egen säridentitet. Våren 1999 gjordes en omfattande undersökning om identiteten bland befolkningen. Av resultatet framgår att de boende på ögruppen främst identifierar sig som ålänningar, därefter som nordbor och följaktligen som finländare.⁵ Sedan 1999 har inte någon lika omfattande undersökning gjorts, men troligt är att majoriteten av invånarna på ögruppen fortsättningsvis främst identifierar sig med säridentiteten som ålänningar då kollektiva identiteter är genomgripande och trögföränderliga.⁶

Den åländska identiteten och särskiljandet från det finska och finlandssvenska är inte någonting som uppstått ur tomma intet. Det har hävdats att en i det närmsta nationell medvetenhet systematiskt uppbyggts sedan 1940-talets mitt som en del i att trygga de särrättigheter området åtnjuter, men föreställningen om en egen säridentitet går att finna före tiden som autonom del av Finland.⁷

¹ Stuart Hall, 'Who needs identity' i Stuart Hall & Paul Du Gay (eds.), *Questions of Identity* (London 1996), s. 3–4.

² Självstyret ger ålänningarna rätt att stifta lagar om inre angelägenheter samt utöva budgetmakt. Ålands lagting, *Självstyrelsen idag*. <<https://www.lagtinget.ax/sjalvstyrelsen/sjalvstyrelsen-idag>>. 15.10.2019.

³ Åländsk "medborgarskap", ger bl.a. rätten att rösta och ställa upp i lagtingsval. Ålands landskapsregering, *Åländsk hembygdsrätt* <<https://www.regeringen.ax/aland-omvarlden/alandsk-hembygdsratt>>. 28.11.2019.

⁴ Leif Höckerstedt, *Fuskfinnar eller östsvenskar? En debattbok om finlandssvenskhet* (Helsingfors 2000), s. 223. Harald Runblom, *Majoritet och minoritet i östersjöområdet: ett historiskt perspektiv* (Stockholm 1995), s. 7.

⁵ På Åland födda hade en signifikant högre identifiering med identiteten *ålänning* än inflyttade. ÅSUB, *Ålänningar och deras identitet* (Mariehamn 1999), s. 9–10.

⁶ Anthony Smith, *The Ethnic Origins of Nations*, (Oxford 1986), se Nira Yuval-Davis *The Politics of Belonging* (London 2011).

⁷ Höckerstedt, s. 225; Yvonne De Geer-Hancock, *Åländskhet: Nationsbygget på "Fredens öar"*, s. 12, 85.

1.1 Syfte och frågeställning

I mitt arbete vill jag genom ett djupdykande i lokaltidningen *Åland* belysa en del av konstruerandet av den sociala identiteten *ålänning* genom att följa med i hur den porträtteras och förändras i tidningsdiskursen under två olika tidsperioder. Media är en aktiv del i identitetskonstruktion⁸ vilket innebär att tidningsdiskursen kan säga något om den åländska identiteten också utanför den skrivna texten.

De två tidsperioderna som ställs mot varandra är tiden för den första förryskningen i Finland åren 1899–1905 och de första åren under Ålands självstyre, åren 1917–1921. Valet av avgränsning presenteras i kapitel 1.2.

I avhandlingen frågas hur ålänningarna skildras i tidningen kring de undersökta tidsperioderna. Hur konstrueras den åländska identiteten och i relation till vad i tidningstidskursen? Avhandlingen avslutas med att de två tidsperioderna ställs mot varandra och en diskussions förs över vilka förändringar som skett. Syftet med mitt arbete är att utröna hur man konstruerat ålänningarna som kollektiv helhet, med karaktär, förmågor och nationell föreställning.

Tidningsmaterialet jag använder och som presenteras närmare under rubrik 1.2 och 1.2.1 har använts förut⁹, men min frågeställning och mina metoder har inte kombinerats i undersökningen av materialet tidigare, och därmed för jag fram ny kunskap om åländsk identitetskonstruktion.

Att ålänningar länge haft och fortsättningsvis har en egen säridentitet är tydligt. Genom att betrakta den åländska säridentiteten hoppas jag bidra till förståelsen av hur minoriteters identiteter konstrueras och omformuleras kontrasterad mot majoritetsbefolkningen. Det bör dock beaktas att öar i och med sitt geografiska avskiljande har en speciell förmåga att skapa och bevara en egen kultur,¹⁰ vilket ger ålänningarna en solid position i identitetskonstruerandet jämfört med till exempel samerna på det finska fastlandet.

⁸ Sari Pietikäinen & Jaana Hujanen,, 'At the crossroads of ethnicity, place and identity: representations of northern people and regions in Finnish news discourse' i *Media, Culture & Society XXV* (2003), s. 255.

⁹ Se bl.a. Erik Tudeer, *Det åländska folkets historia 1920–1990* (Mariehamn 1993), Gyrid Högman, *Ålänningarna och Ålandsfrågan: Opinioner, påverkan och publicistik 1917–1919*. Opublicerad avhandling för filosofie magister. Humanistiska fakulteten, Åbo Akademi, Åbo (1981) eller Christer Kuvaja 'Ålänningarna, Finland och svenskheten' i Christer Kuvaja, Martin Hårdstedt och Pertti Hakalas (red.) *Det åländska folkets historia IV: Från finska kriget till Ålandsrörelse 1808–1902*, (Mariehamn 2008), s. 551–607.

¹⁰ Harald Runblom, *Majoritet och minoritet i östersjöområdet: ett historiskt perspektiv* (Stockholm 1995), s. 7.

1.2 Källmaterial och avgränsning

I följande underkapitel kommer jag att lyfta fram avhandlingens avgränsning och i en underrubrik fördjupa källmaterialets natur.

Jag har valt att avgränsa min undersökningsperiod till den första förryskningsperioden i Finland, det vill säga 15.2.1899–15.11.1905, och åren då Ålandsfrågan utspelade sig från Ålandsrörelsen grundande 20.8.1917 fram till Nationernas Förbunds avgörande till Finlands fördel 24.6.1921.¹¹

Den första förryskningsperioden intresserar mig eftersom den brukar lyftas fram som en viktig period i det finska undervisningssystemet.¹² Julius Sundblom, som stundvis var tidningen *Ålands* redaktör och presenteras närmare i rubrik 1.2.1, betonade det olagliga i det så kallade februarimanifestet och uppmanade till motstånd mot förryskningsåtgärderna. Historikern Kuvaja skriver att fosterlandskärleken på Åland blossade upp under den första förryskningsperioden och att man framförallt betonade det svenska i Finland.¹³ Jag är intresserad av om förryskningsåtgärderna syns i konstruerandet av ålänningen i tidningsdiskursen. Ålandsfrågan, i sin tur, är en viktig del av den åländska historien eftersom den bidragit till Ålands särställning som en självstyrd del av Finland.¹⁴ Sundblom tar nu ett tydligt ställningstagande för Ålands anslutning till Sverige vilket syns i tidningen och därmed påverkar konstruktionen av ålänningen.¹⁵ För dessa två tidsperioder redogörs historisk kontext i kapitel 2 och 3.

I min avhandling har Nationalbibliotekets digitala samlingar använts. På plattformen finns tidningar och tidskrifter mellan åren 1771–1929 digitaliserade vilket möjliggör att med sökord finna sådant som är relevant. Dessvärre är databasen inte felfri då den inte alltid ger utslag för de ord man sökt efter, även om de ingår i ett textavsnitt. Källmaterialet från tidningsarkivet är

¹¹ Johan Lindberg, Februarimanifestet. *Uppslagsverket Finland* (19.1.2011). <<https://www.uppslagsverket.fi/sv/sok/view-103684-Februarimanifestet>>. 01.04.2019; Högman, s. 10, *Ålandsfrågan*, Riksarkivet. <<https://riksarkivet.se/alandssfragan>>. 9.12.2019.

¹² Se t.ex. Utbildningsstyrelsen, *Zooma in på historia 7–9: Lärarhandledning* (2019). <<https://www.oph.fi/sv/laromedel/zooma-in-pa-historia-7-9/del-1/12-kejsaren-forsoker-forryska-finland>>. 28.11.2019.

¹³ Christer Kuvaja 'Ålänningarna, Finland och svenskheten' i Christer Kuvaja, Martin Hårdstedt och Pertti Hakalas (red.) *Det åländska folkets historia IV: Från finska kriget till Ålandsrörelse 1808–1902*, (Mariehamn 2008), s. 556, 585, 587.

¹⁴ Lars D Eriksson & Urpo Kangas, *Ålandsfrågan* (Helsingfors 1988), s. 19.

¹⁵ Christer Kuvaja, 'Samfärdsel och nyhetsförmedling' i Christer Kuvaja, Martin Hårdstedt och Pertti Hakalas (red.) *Det åländska folkets historia IV: Från finska kriget till Ålandsrörelse 1808–1902*, (Mariehamn 2008), s. 421.

maskintraskriberat med *OCR* (Optical Character Recognition).¹⁶ OCR är en form av datorteknik som med hjälp utav bildanalys omformar digitalt bildmaterial till bokstäver och siffror. Ibland avläser tekniken materialet inkorrekt vilket innebär att felaktigheter förekommer. OCR klarar av att transkribera varianter av tidningstryck med olika framgång beroende på typsnitt och inskanningsskärpa.¹⁷

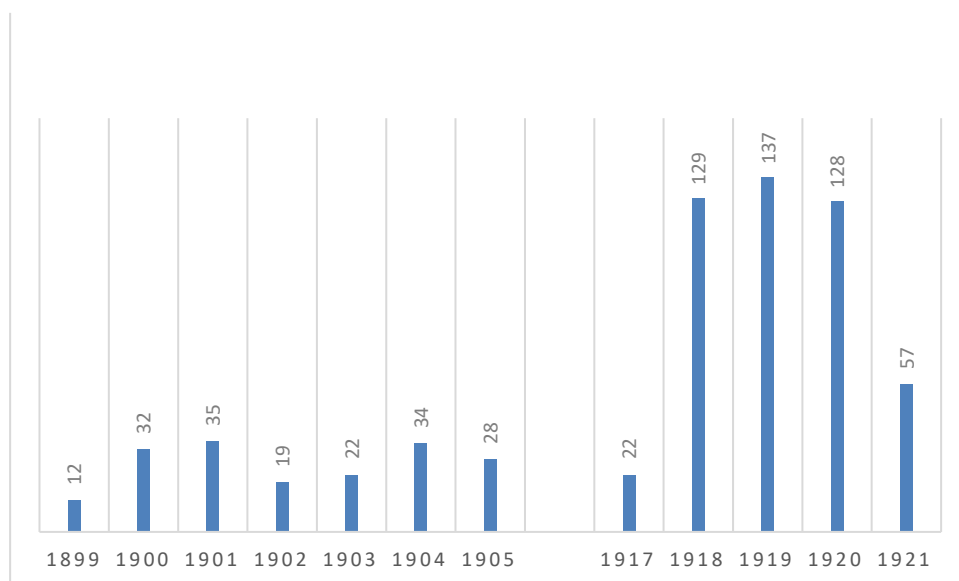
Källmaterialet från den första förryskningsperioden har OCR transkriberat utan större problem, men materialet från tiden för Ålandsfrågan är mer problematiskt. De tidningarna verkar ha sämre inskanningsskärpa, vilket resulterar i att många bokstäver transkriberats fel. I mitt hanterande av materialet har jag till viss del korrigerat felaktigheter, men hela materialet är inte genomgången på grund av dess omfattning. Med tanke på att digitala forskningsmetoder blir allt vanligare vore det av vikt att metoder som OCR utvecklas ytterligare för att göra digital forskning mer precis.

Jag har sökt texter med sökordet *ålänning* eftersom jag intresserar mig för hur ålänningen porträtteras. Sökordet inkluderar per automatik böjningsformer (t.ex. ålänningen, ålännings) tack vare sökfunktionens utformning. Jag väljer att begränsa mig till ett sökord eftersom materialet som framkommer är tillräckligt omfattande för att svara på avhandlingens frågeställning. Alla de som det syftas till då det i tidningen skrivs om ålänningar behöver inte personligen ha identifierat sig som ålänningar, men i min undersökning utgår jag ifrån den tillskrivna identiteten.

Med tanke på svagheten med OCR så är det sannolikt att några texter med sökordet *ålänning* fallit utanför studien, men min bedömning är att de troligen är så få att deras avsaknad inte förändrar avhandlingens resultat. Källmaterialet utgörs av 181 artiklar från den första undersökta perioden och 476 artiklar från den andra perioden. Fördelningen av artiklar är inte jämn över tidsperioden – i somliga årgångar av tidningen finns fler träffar rörande mitt forskningsområde och i somliga är de färre. Det bör beaktas att andelen artiklar åren 1899, 1905, 1917 och 1921 påverkas av att inte hela årgångarna är med i undersökningen. I figuren (1) nedan syns artikelfördelningen under den undersökta tidsperioden.

¹⁶ < <http://digi.kansalliskirjasto.fi> >.

¹⁷ Techipedia, *Optical Character Recognition*. <<https://www.techopedia.com/definition/31623/optical-character-recognition-ocr>>. 1.11.2019.

Figur 1. Förekomsten av källmaterial under den första förryskningen och tidsperioden då Ålandsfrågan utspelade sig. Källa: *Åland*.

Genom att studera träffarna i tidningsmaterialet kan det genast konstateras att omnämnandet av ålänningar ökar markant under den andra tidsperioden. Detta uppmärksammas i kapitel 4.

Källmaterialet som använts i undersökningen består av artiklar, notiser, utdrag ur böcker och insändare. Ibland förekommer samma text i flera nummer av tidningen och i de fallen har endast en av artiklarna använts i undersökningen. Texter som lämnats bort är köpta annonser i form av reklam, döds- födelse- och vigselannonser. De är till formatet väldigt korta och jag har avgjort att de i kombination med min metod, vilken presenteras i underrubrik 1.3, inte bidrar till att svara på avhandlingens frågeställning.

I många av texterna som används i undersökningen framkommer inte författare och i majoriteten av fall en signatur finns så utgörs den endast av initialer eller en pseudonym. Min bedömning efter en genomgång är att majoriteten av texter utan upphovsman verkar vara skrivna av redaktionen. Materialet jag använt mig utav är varierande i sin natur, beroende på texternas upphovsmän.

1.2.1 Tidningen Åland

Den lokala tidningen som använts i min avhandling är tidningen *Åland*, även kallad *Ålandstidningen*. Följaktligen kommer jag att presentera tidningens bakgrund och annan information relevant för tidningens utformning. Som underlag för presentationen används främst Christer Kuvajas kapitel ”Samfärdsel och nyhetsförmedling” i Christer Kuvajas, Martin Hårdsted och Pertti Hakalas omfattande verk *Det åländska folkets historia: IV, Från finska kriget till Ålandsrörelsen* (2008).

Det första numret av tidningen *Åland* utkom i mars 1891. I utgåvan framförs att man som mål har att vara ett språkrör för Mariehamns stad och Åland och att syftet är att kämpa för Ålands lagliga rättigheter, samt för det svenska språket och den svenska kulturens fortbestånd i Finland.¹⁸ Under tiden kring sekelskiftet betonades svenskheten, hembygden och fosterlandet Finland i tidningen.¹⁹

Vidare skrivs det i samma utgåva att tidningen ska ge extra uppmärksamhet åt sjöfarten och fiskerinäringen eftersom de anses vara ålänningarnas främsta inkomstkälla. Redaktionen framför att de dessutom vill arbeta för förbättring av det åländska jordbruket och folkbildningens utbredning.²⁰

Julius Sundblom, medgrundare och redaktör under stor del av tidningens första tid (åren 1892–1895, 1901–1945), var uppvuxen på Åland. Sundblom hade studerat i Nykarleby där kärleken till modersmålet och fosterlandet betonades. Det här kom att ha betydelse för tidningens första tid då Sundblom var redaktör eftersom hans åsikter och ställningstaganden tydligt syns i tidningens ledare. Kuvaja beskriver Sundblom som liberal och menar att han, för tiden, hade en modern ståndpunkt i många frågor, bland annat i kvinnoemancipationen och utbildningsfrågor.²¹

Under den andra tidsperioden som undersöks, det vill säga tiden för Ålandsfrågan, tar Sundblom ett tydligt ställningstagande för Ålands anslutning till Sverige. Sundbloms inflytande över den åländska befolkningen syntes påtagligt genom det utbredda understödet för en

¹⁸ Redaktionen. Till läsarene. 1891. *Åland*, 18 mars.

¹⁹ Kuvaja, ’Samfärdsel och nyhetsförmedling’, s. 421.

²⁰ Redaktionen. Till läsarene. 1891. *Åland*, 18 mars.

²¹ Kuvaja, ’Samfärdsel och nyhetsförmedling’, s. 420–421; Kuvaja, ’Ålänningarna, Finland och svenskheten’, 553.

anslutning. Kuvaja menar att om Sundblom tagit ett annat ställningstagande i tidningen hade befolkningen i stor grad istället följt den linjen.²²

Under åren 1899–1906 gavs tidningen ut två gånger i veckan under vinterhalvåret och tre gånger under tidsperioden 15 maj–15 oktober.²³ 1917–1921 gavs tidningen ut två gånger i veckan, med undantag av röda dagar.²⁴ Tidningen hade fler läsare än prenumeranter eftersom den lånades grannar emellan. Också icke läs- och skrivkunniga hade möjlighet att tillgodogöra sig innehållet då det var vanligt att man kollektivt samlades till högläsning.²⁵

Tidningen *Åland* hade vid tidpunkterna som undersökts i avhandlingen nyhetsmonopol på Åland och var således en central opinionsbildare bland invånarna.²⁶ Porträtteringen som görs i tidningen representerar det som omtalas för alla läsare och konstruktionen av olika sociala grupper når ut både till de som identifierar sig med dem och läsare från utegrupper. Medias porträttering är kraftfull och lägger ramar för självidentifikation; hur man är och vad man kan vara.²⁷ Media representerar, förmedlar och bidrar till upprätthållning och legitimering av identitetsbilden hos den grupp den riktar sig till. Mediediskursen baseras i sin tur på majoritetsdiskursen.²⁸ Med tanke på det och det monopol *Ålandstidningen* innehade så är det troligt att de uppfattningar och värderingar som yppas i tidningen hade ett underlag inte bara bland nyhetsskribenterna, utan även bland lokalinvånarna.

Vad man väljer att publicera i en tidning är alltid ett aktivt val, vilket leder till att innehållet vinklas. Vid valet av vad som får synas väljs oundvikligen också vad som utesluts ur publikationerna. En tidnings politiska ställning speglas alltid i innehållet, vilket begränsar vilka åsikter som får synas.²⁹

²² Kuvaja, 'Samfärdsel och nyhetsförmedling', s. 421.

²³ Ibid, s. 420.

²⁴ Julius Sundblom. Åland. 1917. *Åland*. 10 januari; Julius Sundblom. Åland. 1917. *Åland*. 22 december; Julius Sundblom. Åland. 1919. *Åland*. 4 januari; Julius Sundblom. Åland. 1920. *Åland*. 3 januari; Prenumerationspris. 1921. *Åland*. 5 januari.

²⁵ Kuvaja, 'Samfärdsel och nyhetsförmedling', s. 420.

²⁶ Ibid, s. 421.

²⁷ Pietikäinen & Hujanen, s. 255.

²⁸ Hurd, s.10; Pekka Kuusisto, *Ethnicity in Print: Implicit linguistic manifestations of the construction of ethnicity in British and Finnish newspapers* (Helsingfors 2000), s. 7.

²⁹ Pietikäinen & Hujanen, s. 256; Kuvaja, s. 421.

1.3 Metod och teori

För att hjälpa läsaren att orientera sig presenteras i detta kapitel de metoder och teorier som används i avhandlingen. I avhandlingen kombineras digital humaniora i form av *topic modeling* med diskursanalys. Topic modeling är en kvantitativ metod och används för att strukturera källmaterialet enligt statistiska mönster och diskursanalysen är det redskap som används för att utläsa meningen av vad som konstrueras i texterna. Kapitlet inleds med en presentation av dessa två och följs sedan upp av teorier kring identitet och nation vilka också är av betydelse för avhandlingen

1.3.1 *Topic modeling som metod*

Topic modeling är en variant av så kallad *text mining* vilket är en process för att upptäcka statistiskt signifikanta mönster och samband i texter. Topic modeling tillåter forskaren att nyttja ett stort aggregerat material utan att närläsa det,³⁰ och möjliggör således forskning som inte vore möjligt genom kvalitativ närläsning. Topic modeling var i arbetet med avhandlingen en ny metod för mig, och användandet av den har gett insikt i vilka möjligheter text mining har för historieforskningen.

I avhandlingen har den så kallade *Latent Dirichlet Allocation* (LDA) metoden använts. LDA är en topic model som baseras på antagandet att varje dokument består av olika ämnen (topics). Ett ämne består av ord som dataalgoritmen finner att frekvent samverkar och således tillskriver statistisk signifikans. Dataalgoritmen är inte så utvecklad att den själv kan ge orden semantisk mening vilket kan påverka ordens ämneskategorisering.³¹ En till svaghet är att det finns feltranskriberingar i mitt källmaterial (förklarades under rubrik 1.2) vilket kan göra att ord som har en signifikant samverkan missats.

Ted Underwood, professor i informationsvetenskap vid Illinois universitet, uttrycker att LDA är ett sätt att nå de underliggande diskurserna som påverkat tecknandet av dokument,³² vilket är vad jag utgått ifrån i min avhandling. Metoden blottar alltså de diskurser vilka påverkat skribenterna i tidningen *Åland* i deras skrivande. Användandet av metoden har medfört att jag

³⁰ Rubayyi Alghamdi, 'A Survey of Topic Modeling in Text Mining' i *International Journal of Advanced Computer Science and Applications XI* (2015), s. 147. <

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.677.4515&rep=rep1&type=pdf#page=161>>

³¹ Alghamdi, s. 149–150.

³² Ted Underwood, *Topic Modeling made just simple enough* (7.4.2012),

<<https://tedunderwood.com/2012/04/07/topic-modeling-made-just-simple-enough/>>, 9.9.2019.

kan använda ett större aggregerat material än vad kvalitativa studier tillåter och därmed få fram nya tolkningar och statistiska mönster.

I avhandlingen har en LDA modell tillgänglig på nätet, skapad av lektor David Mimno vid Cornell University, använts. Mimno kallar den för *jsLDA: In-browser topic modeling* och framför att den gör det möjligt att nyttja en vanlig webbläsare för text mining istället för att behöva installera statistisk programvara likt *R* eller *Mallet*.³³ I jsLDA laddar man upp två dokument – ett med text som ska analyseras och ett med så kallade *stopord*. Stopord är ord som dataalgoritmen lämnar bort i analysen av text. Valet av stopord påverkas av forskarens kritiska värdering och det finns inte konkreta regler för hur man bör gå tillväga.³⁴ I min undersökning består stoporden främst av konjunktioner, personnamn, månader och pronomen. Också tidningens namn, *Åland*, tas bort, på grund av att det ingår i referensen till varje artikel och genom sin höga frekvens skulle förvränga resultatet från jsLDA. Verb och adjektiv med låg ämnesspecificitet ($>0,65$) tas också bort, då dessa gör att ämnen utan synbara likheter länkas samman. Undantaget är adjektiv som beskriver social gruppstillhörighet. Framförallt *ålämning* som ord är det intressant att låta vara kvar, trots att det ingår i varje artikel, eftersom det för att svara på frågeställningen är av intresse att se vilka ord *ålämning* frekvent samverkar med.

För att text på ett ändamålsenligt sätt ska kunna analyseras med Mimnos jsLDA behöver den förbehandlas. Modellen klarar inte av diakritiska tecken, så dessa har åtgärdats. Vidare har substantiven lemmatiserats, det vill säga olika böjningsformer har sammanförts, eftersom jsLDA modellen inte kan känna igen ordböjningar som samma ord. Undantagen som inte lemmatiseras är orden *män* och *skola* eftersom de ändrar betydelse vid sammanförning av böjningsformer. *Skolan* i lemmatiserad form blir *skola* vilket sammanfaller med den ålderdomliga varianten för verbet *ska*. *Män* i singularis blir det indefinita pronomenet *man*.

Lemmatiseringen är gjord genom manuell genomgång med hjälp utav Words "ersätt" funktion. En del ord har missats att lemmatiseras vilket utgör en brist för undersökningen. Jag valde att lemmatisera texten manuellt eftersom svenska i och med sin komplexa grammatikaliska uppbyggnad är svårt för algoritmer att göra om. På nätet hittade jag enbart så kallade *stemmers* vilka klarar av att ta bort ändelser, men inte att göra om orden till grundform.

Topic modeling verktyget har använts för att föra fram ämnen bestående av statistiskt samverkande ord och genom närläsning har jag uttrönt om ämnena är logiskt hanterbara enligt

³³ David Mimno, *David Mimno*, <<https://mimno.infosci.cornell.edu/>>. 9.9.2019.

³⁴ Underwood (2012).

mänsklig bedömning. De ämnen vilka inte uppfattats som logiska faller utanför undersökningen.

Vid användandet av LDA väljer forskaren hur många ämnen algoritmen ska kategorisera materialet i. Det finns inte ett korrekt antal ämnen att fördela en textmängd i, utan forskaren får genom att prova sig fram avgöra hur många ämnen det går att finna i materialet som genomgås.³⁵ Trots att LDA är en datamodell kan alltså olika forskare få olika resultat med samma material, utgående från vilka kritiska val hen gör gällande det som diskuteras ovan.

Analysdelen har indelats enligt de ämnen som framkommit med LDA och vid respektive underrubrik presenteras ämnesorden. Genom närläsning avgjordes hur ämnena kan betecknas. I genomgången analyserades alla artiklar som översteg 5 % överensstämmelse med ett ämne diskursivt för att avgöra vad ämnet verkar porträttera. En del artiklar vilka enligt LDA var betydelsefulla utelämnades eftersom de i min genomgång och beteckning av ämnena inte samverkade förståeligt. Ingen text i undersökningen sammanföll med ett ämne mer än 25 %. Det beror på att en text vanligen består av flera ämnen, och jsLDA avgör också de proportioner olika ämnen utgör i de undersökta texterna. Då en artikel förekommer i fler än ett ämne har jag valt att lyfta fram den i ämnet den procentuellt passar bäst in.

I avhandlingen har ämnen vilka utgör 5 % eller mer av totalen texter för den tidsperiod de framkommer analyserats diskursivt. Ämnen som representerar mindre än 5 % ansågs vara för marginella för att svara på frågeställningen. Om jag efter en kvalitativ bedömning ansett att ett ämne som understiger 5 % gått att sammanfoga med ett annat ämne tematiskt så att de tillsammans når gränsen på 5 % ingår det i diskursanalysen. Om ämnet utgörs av fler än 25 artiklar analyserades 25 diskursivt och de övriga beaktades kvantitativt.

Utöver att kategorisera text i ämnen räknar LDA hur många gånger ord förekommer. Ordens frekvens och vad det innebär beaktas i analysen.

1.3.2 Diskursanalys som teori och metod

Premissen i avhandlingen är att diskurser existerar och eftersom diskursbegreppet kan definieras på olika sätt är det på sin plats att redogöra för den uppfattning som används i avhandlingen. För att göra detta används främst Marianne Winther Jørgensen & Louise Phillips bok *Diskursanalys som teori och metod* (Lund 2000).

³⁵ Jonathan Chang et al., *Reading Tea Leaves: How Humans Interpret Topic Models* (2009), s. 3.

Wither Jørgensens och Phillips konstaterar att alla diskursanalytiska angreppssätt kan härledas till Michel Foucault.³⁶ Foucault uttrycker sig som följer:

Man kan kalla en mängd utsagor för [diskurs] i den mån de beror av samma diskursiva information... den består av ett begränsat antal utsagor för vilka man kan definiera en mängd av existensvillkor.³⁷

Winther Jørgensen och Phillips förklarar Foucault genom att framföra att han följer den allmänna socialkonstruktionistiska premissen att verkligheten är en diskursiv konstruktion och att kunskap således inte kan avspegla en *objektiv* verklighet. Istället är det olika kunskapsregimer som avgör vad som betraktas som sant och falskt. Ergo, diskurser är något förhållandevis regelbundet vilket avgränsar vad som ger betydelse åt fenomen eller skapar dem.³⁸

Uppfattningen att *språket* och verkligheten sammankopplas på ett arbiträrt sätt kan härledas till lingvisten Ferdinand de Saussure. Han framför att det är med hjälp av språket människan tillskriver ting betydelse, vilket innebär att ting är betydelselösa utan språk. Tingens existens ifrågasätts inte, de finns även om de inte är namngivna, men det är först då de uppmärksammas och namnges som de kan förstås och definieras. Genom sociala konventioner lär människan sig att associera tecken med specifika ting, och förståelsen reproduceras i varje mänskligt möte. Reproduktionen mellan individer är tillräckligt stabil för att samma tecken ska bindas till föreställningar så lika att vi förstår varandra.³⁹

Saussure räknas till det den strukturalistiska skolan. Den har sedan arbetats vidare av poststrukturalister, såsom Foucault, vilket är den skola många diskursanalytiska angreppssätt ingår i. Diskursanalytiska angreppssätt bygger alltså på både strukturalistisk och poststrukturalistisk språkfilosofi vilka hävdar att vår förståelse för verkligheten alltid går genom språket. Enligt poststrukturalismen består språket av socialt konstruerade mönster, och dessa kan genom användning skifta betydelse. Språkets innebörd varierar mellan olika diskurser och diskursiva praktiker⁴⁰ förändrar ständigt de diskursiva mönstren.⁴¹

³⁶ Winther Jørgensen & Phillips, s. 19.

³⁷ Michel Foucault, *Vetandets arkeologi* (Staffanstorps 1972), s. 133.

³⁸ Winther Jørgensen & Phillips, s. 19–20.

³⁹ Ferdinand de Saussure, *Grundfragen der allgemeinen Sprachwissenschaft* (Berlin 2001), s.13–18.

⁴⁰ En form av social praktik som formar den sociala världen. Handlingar är konkreta, individuella och kontextbundna samtidigt som de har en regelbundenhet genom att vara institutionaliserade och socialt förankrade. Winther Jørgensen & Phillips, s. 25.

⁴¹ Winther Jørgensen & Phillips, s. 17–18.

Poststrukturalisterna håller fast vid att verkligheten är beroende av språket för sin existens, men frångår strukturalisternas föreställning om att språket är fixerat till att betrakta det som föränderligt och situationsbundet. Det sociala rum språket används i bestämmer betydelsestrukturen.⁴²

Språkanvändare i olika sociala rum försöker ständigt fastställa betydelsen för tecken genom att arrangera dem i relation till andra tecken. Det finns alltså alltid många olika betydelsemöjligheter vilka kan förändra en specifik diskurs struktur.⁴³

Winther Jørgensen och Phillips framför att enligt de politiska teoretikerna Ernesto Laclau och Chantal Mouffe etableras diskurser genom att betydelse formas kring *nodalpunkter*. En nodalpunkt är ett centralt tecken vilka andra tecken ordnas kring och därmed får betydelse. Diskursen är en totalitet där varje tecken fastställs genom att utesluta andra möjliga betydelser för tecknet och andra relationer tecknen emellan. Detta i ett försök att skapa entydighet.⁴⁴

I avhandlingen betraktas begreppet *ålänning* som en nodalpunkt vilken tidningens diskurs i sin tur ger ett innehåll. Ålänning som tecken binds i tidningen samman med andra tecken i ekvivalenskedjor som då etablerar identiteten relationellt. Porträtteringen av ålänningar i tidningen kartläggs således genom att finna de ekvivalenskedjor tidningen sammanbinder ålänningen med.

Det har konstaterats att det är omöjligt att helt röra sig utanför diskurser. Mitt mål med avhandlingen är därmed inte att se vad verkligheten "bakom" diskursen i tidningen *Åland* är, utan istället att undersöka vilka mönster som framkommer i källmaterialet. Med hjälp av diskursanalys synliggörs föreställningar kring identitet, nation och vad som konstrueras vara av vikt för ålänningarna.

De resultat som nås i avhandlingen är några av många andra möjliga representationer och slutsatser som kan dras från källmaterialet, detta eftersom olika språkanvändare kan förstå meningen av en text olika genom att skifta tyngdpunkten. Viktigt att bemärka är att det inte betyder att alla resultat per automatik är lika goda, utan att vetenskaplig praxis ska följas.

⁴² Winther Jørgensen & Phillips, s. 32.

⁴³ Ibid, s. 36.

⁴⁴ Ibid, s. 33.

1.3.3 Identitet i singular och plural

Lingvistikerna Fairclough och Wodak framför att producerandet av texter och konsumtionen av dessa bidrar till att konstituera den sociala världen och således också sociala identiteter.⁴⁵ I avhandlingen förutsätts att källmaterialet, i form av texter, svarar på en del av utformandet av den kollektiva åländska identiteten under tidsperioderna som undersöks. Identitet är ett mångfacetterat begrepp som används varierande av olika forskare och inom olika discipliner. Här presenterar jag den förståelse som används i avhandlingen.

Identitet är inte någonting statiskt utan skiftar enligt modern uppfattning ständigt, beroende på kontext. Många som forskar inom identitetsstudier hävdar att identitet inte är något man har, utan någonting som utövas och konstitueras då den uppmärksammas av andra.⁴⁶ Donald E. Hall uttrycker det genom att skriva: ”En individs självmedvetenhet existerar aldrig i isolation... den existerar alltid i relation till ett ’andra’ eller ’andra’ vilka tjänar till att bekräfta dess existens”.⁴⁷

Vid definierandet av en själv definieras även andra vilket bidrar till ett skillnadskapande som förenar individer med likheter och åtskiljer de som avviker.⁴⁸ I tidningen konstrueras ålänningarna till viss del genom att porträtteras i relation till ett ”andra” eller ”andra” vilket anger vad de liknar och vad de åtskiljs ifrån.

Likt det tidigare konstaterats baseras mediediskursen på majoritetsdiskursen, och således kan de lingvistiska val skribenterna gör i beskrivandet av ålänningar anses uttrycka majoritetens, det vill säga ålänningarna som tidningen riktar sig till, identitet. Utöver det är det sannolikt att en stor del av texternas upphovsmän själva identifierade sig som ålänningar då källmaterialet är hämtat ur en lokaltidning vars texter till stor del producerats av lokalinvånare. Ett tydligt självidentifierande går att utläsa bland annat då en skribent skriver ”vi” i porträtterandet av ålänningar. Det förekommer givetvis också texter vars upphovsmän inte ingår i den sociala gruppen *ålänning*, men med tanke på att redaktionen hade makten att avgöra vad som

⁴⁵ Norman Fairclough och Ruth Wodak, *Critical Discourse Analysis* (London 1997) i Marianne Winther Jørgensen & Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod* (Lund 2000), s. 67.

⁴⁶ Hall, s. 5–6; Jan Blommaert, *Discourse: A Critical Introduction* (Cambridge 2005), s. 203, 205; Ruth Wodak, Rudolf de Cillia, Martin Reisigl & Karin Liebhart, *The Discursive Construction of National Identity* (Edinburgh 2009), s. 11.

⁴⁷ [Min översättning]. Donald E. Hall, *Subjectivity* (London 2004), s. 51.

Original citat: ”[A]n individual’s self-consciousness never exists in isolation... it always exists in relationship to an ’other’ or ’others’ who serve to validate its existence”.

⁴⁸ Sari Pietikäinen, *Discourses of Differentiation: Ethnic Representations in Newspaper Texts* (Jyväskylä 2000), s. 11.

publicerades och inte, och de låtit publicera materialet, utgår jag ifrån att det till övervägande del korrelerar med redaktionens föreställningar.

För att sammankoppla identitet med diskursbegreppet kan identitet sägas vara subjektpositioner vilka individen erbjuds av diskurserna. Diskurser erbjuder alltid färdiga positioner som subjektet kan inta vilket innebär att subjektet skapas i diskurser. Dessa subjektpositioner är sammanbundna med specifika förväntningar på hur man ska vara och agera. Winther Jørgensen och Phillips exemplifierar det med att det vid ett läkarbesök finns positionen ”läkare” och ”patient”, vardera med utmärkande karaktäristika.⁴⁹ Eftersom det är diskursen som erbjuder subjektpositioner (identitet) förändras subjektets identitet utgående från den diskurs subjektet ingår i.⁵⁰ De ämnen som framkommer i källmaterialet med hjälp av LDA modellen anger subjektpositioner vilka de diskursiva strukturerna i tidningen erbjuder ålänningar.

I undersökningen studeras en form av social identitet. Att undersöka sociala identiteter kan kritiserar eftersom det homogeniserar individer och kan bidra till mer skillnadsskapande. Social identitet är då en individ identifierar sig med en grupp och känner emotionell tillhörighet till den. Den grupp man tillhör är en *innegrupp* (in group) och individer som inte tillhör den är i *utegruppen* (out group). Det är vanligt att man värderar den sociala identiteten positivt genom att göra fördelaktiga jämförelser mellan innegruppen och utegruppen. Utegruppens karaktärsdrag simplificeras ofta vilket kan leda till stereotypisering. Identitetsutövande är dualistiskt till sin natur, då det både skapar gemenskap och differentierar.⁵¹

Diskursivt tillskriver man sig en gruppidentitet genom att bortse från vissa identitetsmöjligheter; de som är relevanta i gruppstillhörigheten framhävs och andra ignoreras. Grupper är socialt konstruerade och det krävs därmed att man talar om dem för att de ska konstitueras.⁵² Individerna som utgör den socialt konstruerade gruppen *ålänningar* existerar fysiskt utanför diskursen, men utanför diskursen existerar alltså inte gruppstillhörigheten.

⁴⁹ Hall, s. 6; Winther Jørgensen & Phillips, s. 23, 48.

⁵⁰ Winther Jørgensen & Phillips, s. 51.

⁵¹ Betham Benwell & Elizabeth Stokoe, *Discourse and Identity* (Edinburgh 2006), s. 25; Blommaert, s. 205.

⁵² Winther Jørgensen & Phillips, s. 51–52.

1.3.4 Nation, nationalism och konstruktionen av tillhörighet

Sin egen nationalitet påyrkar ålänningarna eftertryckligt. Frågar man en ibland dem, hvad folk han tillhör, så skall han icke nämna sig finne eller svensk, utan fast och bestämt ålänning.⁵³

I citatet ovan från 1808 och återpublicerat i *Åland* 1905 uttrycks att ålänningarna hade en upplevd egen nationell säridentitet. Även om det åländska inte officiellt betraktas som en nationell identitet finns det de som argumenterar för att ålänningarnas föreställda gemenskap uppfyller villkoren för en nation⁵⁴. Nationalism som fenomen kan anses ha sin grund i slutet av 1700-talet och kulminerade i Europa mellan 1870–1945.⁵⁵ Det innebär att tidsperioderna som undersöks i avhandlingen (15.2.1899–15.11.1905 och 20.8.1917– 24.6.1921) utspelade sig under nationalismens kulmination. Under kulminationen uttryckte många folk i Europa önskan om självständighet och efter första världskrigets slut fick Woodrow Wilsons ”principen om folkens självbestämmanderätt” stort erkännande.⁵⁶ Ålänningarna och Wilsons princip ges utrymme i kapitel 3.

Då det kommer till definierandet av nation råder inte konsensus,⁵⁷ vilket förmodligen är bakgrunden till att en del argumenterar för att ålänningarna utgör en egen nation. Jag tar i avhandlingen inte ställning till huruvida Åland ska betraktas som en nation eller ej; det intressanta är att studera hur nation och identitet skapas i diskurser kring det åländska och åländskhet i de tidningstexter jag analyserar. I tidningen *Åland* porträtteras ålänningen stundvis som antingen finländare, svensk eller ålänning och således har föreställningen om nation betydelse i avhandlingen.

I sitt banbrytande verk *Imagined Communities* (1991) beskriver Benedict Anderson en nation som en föreställd politisk gemenskap.⁵⁸ Nirva Yuval-Davis (2011) förklarar att det viktiga med Andersons tes är att den ontologiska basen för nationen nu finns att finna inom individen jämfört med att den tidigare förklarats med aspekter utanför individen.⁵⁹ Det betyder alltså att nationen kan ses som en diskurs, och utanför diskursen är nationen icke existerande.

⁵³Utdrag ur 'Folkrörelsen på Åland' (1808). 1905. *Åland*. 21 oktober. s. 12.

⁵⁴ Se t.ex. De Geer-Hancock (1986) & Runblom (1995).

⁵⁵ Se t.ex. Eric Hobsbawm, *Nations and Nationalism since 1780* (Cambridge 2012) och Lloyd S. Kramer, *Nationalism in Europe and America: Politics, Cultures and Identities since 1775* (North Carolina 2011).

⁵⁶ Hobsbawm, s. 132–133.

⁵⁷ John Hutchinson & Anthony D. Smith (red.), *Nationalism* (Oxford 1994), s. 4.

⁵⁸ Benedict Anderson, *Imagined Communities* (London 1990), s. 15–16.

⁵⁹ Yuval-Davis, s. 84.

Nationen är föreställd, menar Anderson, eftersom medlemmarna även i den minsta nation aldrig kommer att känna de flesta av de andra medlemmarna i nationen, träffa dem eller ens höra talas om dem. Ändå finns det hos alla nationsmedlemmar en föreställning om en gemenskap som är djupt solidarisk. Alla gemenskaper större än att man kan mötas ansikte mot ansikte är enligt Anderson föreställda.⁶⁰ Åland är ett litet samhälle, men ändå så stort att alla inte på ett praktiskt sätt kan mötas ansikte mot ansikte. Det är inte heller troligt att man skulle höra talas om dem alla och således är gemenskapen föreställd.

Anderson lyfter fram att nationen är en produkt av moderniteten. Socio-ekonomiska förändringar och nya kommunikationskällor banade väg för en nationell medvetenhet. Printad media förenade kommunikationsflödet och skapade hegemoniska diskurser.⁶¹

I mitt källmaterial varierar föreställningarna om ålänningarnas nationella identitet vilket beror på dess bas som föreställd. Nationell identitet är en form av social identitet och fungerar således inkluderande för vissa grupper och exkluderande för andra. Den konstrueras kring föreställningen om ”vi” och ”dem” och bidrar följaktligen till ett skillnadsskapande men också till en konstruktion av tillhörighet mellan de som ses som ett ”vi”.⁶²

För att man ska accepteras in i en gemenskap krävs det att man uppfyller vissa förväntningar. Varje nation har egna tankar om vad som krävs för att en individ ska betraktas som medlem. En del lägger vikten vid gemensam härkomst (föreställningen om en sådan) andra vid gemensam kultur, religion och/ eller språk. I vissa samhällen kan också solidaritet och föreställningen om ett gemensamt öde värderas.⁶³ Yuval-Davis förklarar baserat på Michael Billings forskning som följer: ” [Nationella identiteter] involverar selektiva processer av ihågkommande och bortglömmande; av hyllande av vissa händelser, artefakter, personliga attribut, särskilda hjältar och kändisar, liksom vissa territorier och landskap”.⁶⁴ Olika nationsmedlemmar kan ha växlande uppfattning om tillhörighetskraven till en specifik nation. Inte heller den känslomässiga anknytningen eller identifieringsprocessen är lika hos medlemmarna i en nation.⁶⁵

⁶⁰ Benedict Anderson, *Imagined Communities* (London 1990), s. 15–16.

⁶¹ Anderson, hela verket.

⁶² Yuval-Davis, s. 84–85.

⁶³ Ibid, s. 20–21, 90.

⁶⁴ [Min översättning]. Michael Billing, *Banal Nationalism* (London 1995), se Yuval-Davis, s. 92.

Original citat: ” [National identities] involves selective processes of remembrance and forgetfulness; of hailing certain occasions, artefacts, personal attributes, particular heroes and celebrities, as well as certain territories and landscapes”.

⁶⁵ Yuval-Davis, s. 91–92.

Föreställningen om nationell tillhörighet exkluderar inte föreställningen om tillhörighet till andra varianter av sociala identiteter, utan kan blandas med dem och samverka. Vilka identitetsemelent som kommer till uttryck är situationsbundet.⁶⁶

I analysdelen framlyfts moment där tidningen porträtterar ålänningens nationstillhörighet. De har analyserats med hjälp utav diskursanalys och är en del av hur tidningen *Åland* konstruerar den åländska identiteten.

1.4 Forskningsläge

Tidningen *Åland* gavs under tidsspännat för forskningen ut på Åland, vilket innebär att det åländska samhällets utformning spelat roll för hur tidningens innehåll kom att se ut. För att besvara detta har jag främst använt mig av två verk från bokserien *Det åländska folkets historia* vilken utges av Ålands kulturstiftelse.

Christer Kuvaja, Martin Hårdstedt och Pertti Hakalas (red.) *Det åländska folkets historia: IV, Från finska kriget till Ålandsrörelsen 1808–1920* (2008) har varit oerhört användbar för att framställa den samhälleliga kontexten för första förryskningsperioden och tidsperioden för Ålandsfrågan. Verket är en antologi och de kapitel vilka främst använts i avhandlingen är ”Ålänningarnas levebröd” av Martin Hårdstedt samt ”Åland och ålänningarna”, ”Åland i det nya samhället”, ”Samfärdsel och nyhetsförmedling” och ”Ålänningarna, Finland och svenskheten”, av Christer Kuvaja.

Kuvajas, Hårdstedts och Hakalas bok behandlar även specifikt tidningen Ålands historia vilket är användbart eftersom tidningen används som primärmaterial i min avhandling. I ett av bokens kapitel, ”Ålänningarna, Finland och svenskheten”, diskuteras frågan huruvida ålänningarna betraktat sig som ålänningar, finländare eller svenskar från den ryska tiden fram till självständigheten, och således penetrerar den till viss del min frågeställning. Kuvaja har till viss del använt utdrag ur tidningen *Åland* för att svara på frågan, men varpå boken är ett uppslagsverk ges inte undersökningen ett stort djup.

Jag använder mig också utav filosofie magister Erik Tudeers *Det åländska folkets historia: V 1920–1990* (1993). Tudeers bok är ett översiktsverk över Åland och ålänningarnas liv under de år som omnämns i titeln. I sitt arbete har Tudeer haft stöd av historieprofessorerna Carl-Göran

⁶⁶ John Hutchinson & Anthony D. Smith, *Nationalism* (Oxford 1994), s 4.

Andrae, Uppsala och Sune Jungar, Åbo. Verket har en politisk infallsvinkel och lyfter inte upp identitetsfrågor.

Forskning om Åland finns det gott om, och tidsperioden för Ålandsfrågan är väl omdiskuterad av både lekmän och historiker. Den modernare forskning jag funnit som behandlar frågan fokuserar främst på politiska aspekter.

En historisk redogörelse med politisk infallsvinkel är Kenneth Gustavssons *Ålandsöarna – en säkerhetsrisk? Spelet om den demilitariserade zonen 1919–1939* (2012). Gyrid Högmans pro gradu avhandling *Ålänningarna och Ålandsfrågan: Opinioner, påverkan och publicistik 1917–1919* (1981) som behandlar orsaker till återföreningskraven svarar på frågan varför Ålandsfrågan drevs genom att lyfta fram drivande orsaker. Också historikern Dan Nordmans uppsats *Historiker kämpar om Åland: Om de svenska och finländska historikernas argumentering i Ålandsfrågan 1917–1921* (1986) behandlar Ålandsfrågan genom att lyfta fram delar av hur argumentation fördes av historiker under tidsperioden. Lauri Hannikainens *De folkrättsliga grunderna för Ålands självstyre och svenskspråkighet* (2004) diskuterar huruvida det kan anses att Ålands självstyrelse idag de facto grundar sig på den allmänna folkrätten och på folkens självbestämmanderätt. I en del av de här texterna kommer identitet in i bilden i form av en diskussion om nationalitet, men inte i bredare bemärkelse så att också karaktär och förmågor beaktas, vilket görs i min avhandling.

Två texter som penetrerar min frågeställning är Yvonne De Geer-Hancocks *Åländskhet: Nationsbygget på "Fredens öar"* (1986) och etnologen Kurt Genrups *Tankar om åländsk identitet* (1999). De Geer-Hancocks verk lyfter fram nationalism och nationsbygget av åländskhet under 1900-talets senare hälft men berör händelser från och med 1800-talet. Genrups text handlar om åländsk identitet under slutet av 1900-talet.

Topic modeling var ett nytt fält för mig krävde en ordentlig djupdykning. För ändamålet började jag med att läsa simplifierade texter i form av bland annat blogginlägg. Topic modeling är ett relativt ungt fält och det verkar inte finnas akademisk litteratur utformad för nybörjare. De simplifierade texterna jag läst har dock varit skrivna av forskare och professorer som använder och lär ut metoden och bör därmed ha en viss tillförlitlighet. Efter att jag satt mig in på en basal nivå gick jag vidare till vetenskapliga artiklar för att se hur forskarna där beskrivit metoden och

använt den. Tze-I Yang, Andrew J. Torget och Rada Mihalceas artikel 'Topic Modeling on Historical Newspapers' (2011)⁶⁷ har varit ett bra arbete att utgå ifrån.

I avhandlingen används diskursanalysen som teori och metod vilken bottnar i det poststrukturalistiska angreppssättet. Som diskursanalytisk verktygslåda har Marianne Winther Jørgensen & Louise Phillips bok *Diskursanalys som teori och metod* (2000) använts som ett ramverk. Båda författarna är verksamma vid Roskildes universitetscenter och i sitt verk sammanfattar de på ett lätthanterligt sätt tre av de mest betydelsefulla diskursanalytiska infallsvinklarna. Utöver det lyfter de fram diskursanalysens historia, vilket också är av nytta i avhandlingen.

Nira Yuval-Davis, professor i genus och etnicitet, bok *The Politics of Belonging* (2011) har använts i avhandlingen för att bygga upp en poststrukturalistisk förståelse av nationalitet. Yuval-Davis dekonstruktion av nationalismbegreppet kan härledas till Benedict Andersons banbrytande verk *Imagined Communities* (1991).

⁶⁷ I *Proceedings of the 5th ACL-HLT Workshop on Language Technology for Cultural Heritage, Social Sciences, and Humanities* (Portland 2011), s. 96–104.

2 Förryskning?

2.1 Den första förryskningsperioden och det åländska samhället

I den här delen kommer det historiska ramverket för den första förryskningsperioden att behandlas (15.2.1899–15.11.1905), med fokus på det åländska samhället. Enligt Kuvaja berördes ålänningarna inte av förryskningsåtgärderna i någon större utsträckning vilket resulterade i en passiv hållning gentemot dem bland allmogen på Åland. Bland samhällseliten, däremot, fanns det ett fåtal synliga individer vilka betonade det olagliga i februarimanifestet. En av dessa var Julius Sundblom som presenterades i rubrik 1.2.1. Sundblom var stundvis redaktör i tidningen och i och med hans ställningstagande mot den så kallade förryskningen vore det möjligt att konstruktionen av den åländska identiteten i tidningen färgats. På grund av att Sundblom uppmanat till motstånd mot förryskningsåtgärderna i tidningen *Åland* och hållit patriotiska tal blev han hösten 1903 landsförvisad. Han återvände i januari 1905 till Mariehamn och emottogs i fosterländsk anda.⁶⁸

Den första förryskningsperioden i Finland inleddes 15 februari 1899 genom det så kallade *februarimanifestet*. Manifestet medförde att finländska lagar, benämnda rikslagar, vilka ansågs beröra hela riket skulle stiftas av kejsaren och det ryska riksrådet. Finlands lantdag skulle endast få ge utlåtanden, jämfört med tidigare då lantdagen hade stiftande makt. Perioden färgades av en aktiv förryskningspolitik.⁶⁹

Den värnpliktsarmé som infördes i Finland 1881 tillämpades också på Åland. Enligt den dåvarande lagen bildade militären i Finland en separat institution skild från den ryska armén. I den separata falangen skulle officerarna utgöras av finländare och de finska förbanden skulle hållas inom storfurstendömet gränser. Februarimanifestet förändrade detta, och finländarna gjordes värnpliktiga i den ryska armén från och med 1902. Många i Finland ansåg februarimanifestets förändringar som lagvidriga, och man uppmanade värnpliktiga att utebli från uppbåd. Lokala myndigheter avstod på många orter från att vidta åtgärder för att verkställa uppbåden, vilket också till viss del skedde på Åland. Utöver det strejkade en del av de uppbådade och i en del kommuner på Åland uteblev över 50 % av de värnpliktiga från uppbåden.⁷⁰

⁶⁸ Kuvaja, 'Ålänningarna, Finland och svenskheten', s. 553, 556.

⁶⁹ Uppslagsverket Finland, *Februarimanifestet*. < <https://www.uppslagsverket.fi/sv/sok/view-103684-Februarimanifestet> >. 01.04.2019.

⁷⁰ Kuvaja, 'Ålänningarna, Finland och svenskheten', s. 553–555.

Näringslivet på Åland vid sekelskiftet 1900 fördelades så att kring 10 % av befolkningen var fiskare, 13 % arbetade med sjöfart och 44 % var beroende av jordbruk. Fisket dominerade i skärgårdskommunerna samtidigt som jordbruket hade större vikt i fastlandskommunerna. Även om fiske inte var huvudsaklig sysselsättning för mer än 10 % av befolkningen så var det en vanlig bisyssla för de flesta. Mångsyssleri, det vill säga att man sysslade med olika saker under olika delar av året, var vanligt bland den åländska befolkningen vid tiden för den första förryskningsperioden.⁷¹

Vid 1800-talets slut började föreningslivet på Åland att slå rot. Många typer av föreningar grundades, men de som blev vanligast var ungdomsföreningar, nykterhetsföreningar och lantbruksföreningar. En bakomliggande faktor till föreningarnas spridande var införandet av folkhögskolor i Finland. Folkhögskolorna ledde till utbredd läskunnighet vilket resulterade i att fler läste tidningar och att bibliotek inrättades. Det ökade läsandet resulterade i sin tur till ett växande intresse för kultur- och bildningsverksamhet. Mekaniseringen av jordbruket medförde ökad fritid för människor och det blev vanligt att ungdomar samlades i byar för att dansa och spela kort. Det här upplevdes av en del som störande och ledde till initiativtagandet att grunda föreningar riktade till ungdomar. Kuvaja skriver att man var långsammare med att grunda ungdomsföreningar på Åland än i resten av landet. Under förryskningsperioden försvårades föreningsarbetet och många föreningar lades ned.⁷²

Emigration till Amerika skedde också vid den här tidsperioden. I förhållande till Ålands befolkningsantal var emigrationen omfattande vilket resulterade i arbetskraftbrist på den åländska landsbygden. Immigration av arbetskraft blev nödvändig och vid sekelskiftet 1900 kom en stor inflyttning av arbetskraft från fasta Finland vilket kom att ändra samhällsstrukturen.⁷³

Det är oklart exakt hur många som emigrerade från Åland eftersom det inte var svårt att resa utan pass. Bland de som reste med pass var det även möjligt att flera från samma hushåll reste på samma pass. Enligt uppskattningar lämnade uppemot 9000 ålänningar hembygden mellan åren 1870–1914, varav 7000 reste med eget pass. Den största emigrationsvågen från Åland koncentrerades till åren 1901–1905 vilket korrelerar med tidsperioden som undersöks i

⁷¹ Hårdstedt, 'Ålänningarnas levebröd', s. 299–300.

⁷² Kuvaja, 'Åland i det nya samhället', s. 491, 495–496.

⁷³ Sia Spiliopoulou Åkermark, 'Åland som utpost, mellanland och brygga 1809–2009', i Sia Spiliopoulou Åkermark m. fl. (red.), *Utpost, mellanland, brygga* (Marichamn 2009), s. 14–15.

avhandlingen. Bland de som valde att emigrera finner man främst människor från den obesuttna klassen, det vill säga bondbarn, torpare, arbetare och sjömän.

Bakgrunden till emigrationen var en kraftigt ökande befolkning kombinerad med mekanisering av jordbruket vilket medförde att det blev allt svårare att förtjäna sitt levebröd.⁷⁴ I en tidning från källmaterialet omnämns också värnplikt som en pådrivande faktor och det skrivs att ordspråket ”man seglar för värneplikten” är väletablerat.⁷⁵ Att Åland hade en intensiv emigration i förhållande till övriga Finland beror enligt Kuvaja också på att den åländska befolkningen via områdets livliga sjöfart tidigt kom i kontakt med Amerika. Sjömän kunde dela med sig av historier om landet i väst och amerikafebern bredde ut sig. Också den nära kontakten med Sverige fungerade som en push faktor. Emigrationen från Sverige inleddes i ett tidigare skede än från Finland, och ålänningarna kom via svensken i kontakt med den amerikanska drömmen.⁷⁶

Av de finska emigranterna uppskattas det att omkring en tredjedel återvände hem. Kuvaja skriver att detsamma troligen inte gäller ålänningarna vilka han estimerar att ha återvänt i mindre utsträckning.⁷⁷

Vid 1800-talets slut hade några uttryck av fennomani utspelat sig på Åland och det fanns därmed en viss rädsla för förfinskning på Åland i och med den ökade immigrationen. Enligt Kuvaja var finnar uppskattade arbetstagare, men samtidigt var det ofta dem man beskyllde för grövre brott. I ett försök att stävja emigrationen uppmuntrade man ungdomen till att stanna, bland annat i skolorna och via ungdomsföreningars tillställningar samt genom skrivelser i tidningen *Åland*.⁷⁸

2.2 Ämnesindelning av källmaterialet

Efter att ha provat låta LDA modellen dela in texterna från den första tidsperioden i olika många ämnen beslutade jag att avgränsa det till 15 ämnen (se bilaga 1). En närläsning av träffarna resulterade i att tio begripliga ämnen hittades, varav nio uppfylla kriterierna ställda i kapitel 1.3. En genomgång inställd med färre än 15 ämnen ledde till att färre än nio ämnen uppfyllde

⁷⁴ Kuvaja, 'Åland och ålänningarna', s. 103–108.

⁷⁵ Mariehamn och Åland. 1900. *Åland*. 12 juli.

⁷⁶ Kuvaja, 'Åland och ålänningarna', s. 103–108.

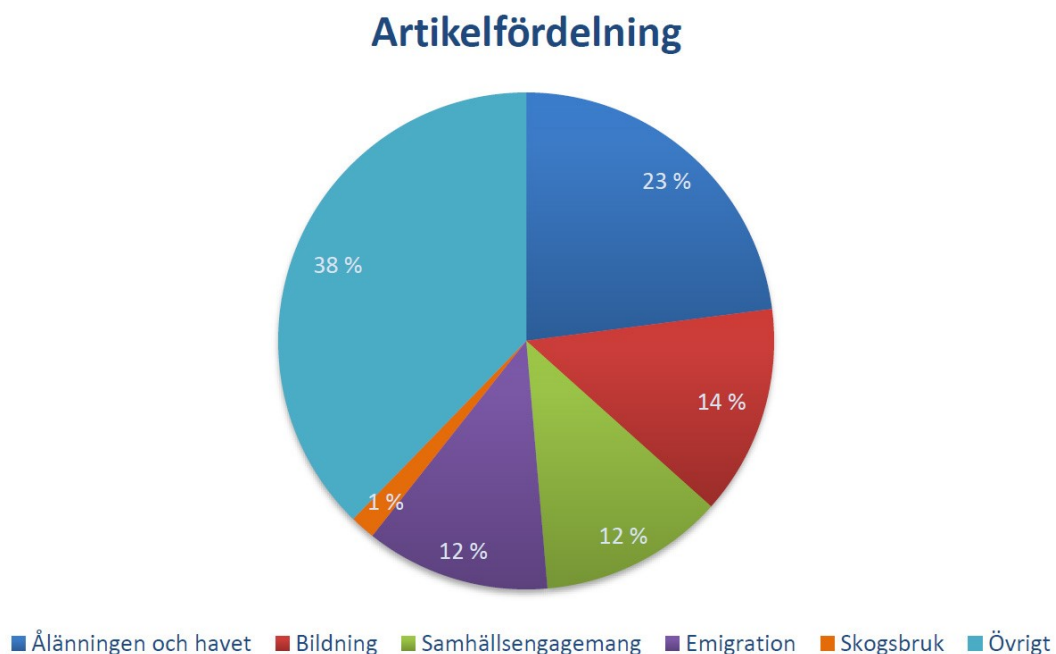
⁷⁷ Ibid, s. 111.

⁷⁸ Kuvaja, 'Åland och ålänningarna', s. 101, 111.

kriterierna, och fler än 15 ämnen resulterade enbart i fler ämnen vilka inte heller uppfyllde kriterierna.

De nio ämnen som beaktats i analysen har efter närläsning delats in i fyra underkapitel: *ålänningen och havet*, *bildning som kärna i det åländska samhället*, *önskan om samhällsengagemang* och *emigration och banden till hembygden*. De tre första underkapitlen har flera ämnen i sig vilka fördelats in i ytterligare underrubriker, ordnade i kvantitetsordning. Det tionde ämnet har döpts till *skogsbruk* och analyserades inte eftersom det utgör mindre än 5 % av tidsperiodens texter. Kategorin *övrigt* utgörs av texter som inte passat in i något av de ämnen som framkom med hjälp av LDA metoden och därmed föll utanför forskningen.

Artikelfördelningen tydliggörs i figuren (2) nedan och diskuteras i respektive underkapitel. I analysen har artiklar bearbetats enligt urvalsmetoden presenterad i kapitel 1.3. En del ämnesord ingår i analysen och markeras då mer kursivt. Ämnesord vilka inte haft betydelse för den diskursiva analysen men som jag bedömt att behöver en förklaring är kommenterade med fotnot.

Figur 2. Källmaterialets fördelning i ämnen åren 1899–1905.

Av de initialt 181 artiklarna från den första perioden används slutligen 109 i analysen.

2.3 Ålänningen och havet

I det genomgångna tidningsmaterialet uppkom tre ämnen vilka drar paralleller mellan ålänningar och havet. De namngivs som följer: *fisket – det dagliga brödet, den manliga sjöfarten och färjetrafik – länken till fastlandet* och tillsammans utgör de 42 av 181 texter. Det motsvarar 23 % av totalen vilket nästan är en fjärdedel och således en substantiell andel. Artikelfördelningen passar bra in med den utsago vilken gjordes av redaktionen i tidningens första nummer (se underrubrik 1.2.1), det vill säga att tidningen ska ge extra uppmärksamhet åt sjöfarten och fiskerinäringen.

Alltsedan urminnestider har ålänningen för sitt livsuppehälle varit hänvisad till sjön. Antingen som fiskare eller sjöman förvärfvar hvar fjärde ålänning sitt dagliga bröd. Så har det varit under århundraden och så förblir förhållandet äfven i framtiden.⁷⁹

Att nästan en fjärdedel av de texter där ålänningarna omnämns berör havet korrelerar de facto med påståendet att var fjärde ålänning sägs vara beroende av havet för sitt uppehälle. Texterna i tidningen konstruerar aktivt havets betydelse för ålänningarnas identitet genom det utrymme ämnet ges i tidningen.

2.3.1 Fisket – det dagliga brödet

Ämnesord: Fiske, ålänning, strömming, mark (valuta), pris, marknad, fisk, tunna, Helsingfors, skärgård⁸⁰.

Ämnesorden är talande och det är tydligt att de berör fiske. Min bedömning efter en genomgång av LDA resultatet är att 15 av de 181 texterna passar in på ämnet. De vittnar om att redaktionens diskursiva positionering är att fiske är av intresse för läsarna, det vill säga ålänningarna, och konstruerar således den åländska identiteten i relation till fiskerinäring.

I alla 15 texter förekommer ålänningar på ett eller annat sätt som yrkesfiskare. Nio skildrar då ålänningar idkar försäljning, främst av fiskeriprodukter, men också av andra livsmedel. Försäljningen sker på marknader i Sverige, Finland, Estland och till viss del i Ryssland,⁸¹ det

⁷⁹ Vår fiskerinäring. 1902. *Åland*. 14 juni.

⁸⁰ Ålänningen bedriver fiske bland annat i den åländska och den åboländska skärgården.

⁸¹ A. F-g. Hafs-fiske på Åland år 1902. 1903. *Åland*. 21 januari; A. F-g. Ålands hafs-fiske under år 1901. 1901. *Åland*. 6 februari; A. F-g. 1903 års fiskeexport från Åland. 1904. *Åland*. 24 februari; Ålänningar. Ur "Stockholmstidningen". 1901. *Åland*. 9 november; A. F-g. Bref från Hangö. 1900. *Åland*. 12 juni; Mariehamn och Åland. 1904. *Åland*. 1 oktober; L-s. Marknadsbref från Helsingfors. 1904. *Åland*. 4 oktober; Mariehamn och Åland. 1904. *Åland*. 26 oktober; Björn. Hvad hörs från Helsingfors? 1904. *Åland*. 19 oktober.

vill säga i Ålands närområden. Ålänningen som fiskare får alltså inte bara sina produkter från havet, utan nyttjar det även som transport för att idka försäljning.

Tre artiklar lyfter fram att åländska metoder för fiske och rensning bör uppdateras och moderniseras för att man ska hänga med i tiden. De åländska fiskarna framställs därigenom vara lite långsamma att ta till sig nya intryck. Två av texterna uttrycker en viss omtanke för fiskarna eftersom skribenterna vill att de ska få större avkastning⁸², men i den tredje är man hård och skriver "...först och främst måste fiskarene själfta begynna röra på sig och afkasta den dåsigheit och oföretagsamhet, som mångenstädes står hindrande i vägen för hvarje framsteg."⁸³

Textutdraget porträtterar de åländska fiskarna som långsamma, och utöver det konstrueras de även som oföretagsamma. Den här delen av tidningsdiskursen kan anses vara influerad av modernitetens ideal – fiskaren konstrueras vara fast i det traditionella samhället med ålderdomliga metoder men bör nu satsa på modernisering, effektivisering och lönsamhet för att anpassas till ett marknadsekonomiskt samhälle.⁸⁴

Två artiklar lyfter fram lagförändringar år 1903 och betonar deras fördelaktighet för åländska fiskare⁸⁵ vilket positionerar tidningen i ett förhållande till fiskaren där omsorg visas eftersom man vill upplysa fiskaren om dennes rättigheter.

En text är en anekdotisk berättelse om åländska "marknadsgubbar" på fiskmarknad i Helsingfors som är missnöjda med sina försäljningsplatser och skribenten framför att "[å]länningen är van att få sin vilja fram". En av försäljarna ställer till en scen och får böter.⁸⁶ I texten konstrueras fiskaren som manlig och också envig.

Genomläsningen i kombination med ämnesorden pekar på att *strömming* är den fiskeriprodukt som omtalas mest, och alltså har stor betydelse för de åländska fiskarna. Hårdstedt skriver att strömmingsfisket dominerade det åländska fisket⁸⁷, så det faller sig naturligt att det får mycket utrymme i källorna.

⁸² Mariehamn och Åland. 1899. *Åland*. 18 juni; Anders Forsberg. Ålands fiskeriförhållanden under senaste årtionde. 1901. *Åland*. 3 april.

⁸³ Vår fiskerinäring. 1902. *Åland*. 14 juni

⁸⁴ Lars Olov Sjöström, *Modernitet i det traditionella: kulturbyggen och gränser inom ett nordsvenskt område* (Umeå 2007), s. 39.

⁸⁵ A. F-g. Ny fiskerilag och Ålands yrkesfiskare. 1903. *Åland*. 24 mars; A. F-g. 1903 års hafs-fiske på Åland. 1904. *Åland*. 19 mars.

⁸⁶ Hbl. Mariehamn och Åland. 1904. *Åland*. 13 oktober.

⁸⁷ Hårdstedt, 'Ålänningarnas levebröd', s. 301.

Priset, angivet i *mark*, på saluförda produkter är också något skribenterna lyfter fram, både då det markeras att ålänningarna är nöjda med det och också då det upplevs för lågt, men i en artikel konstateras att fiskare klarar sig oavsett:

[E]n hafsfiskare blir inte rik, men en fiskare lefver — har sitt nödtorftiga bröd äfven de år, då hans broder på fastlandet med ungefär liknande samhällsställning saknar det nödvändigaste.⁸⁸

I texten konstrueras fiskaryrket som tryggt eftersom fisket alltid förser en med mat på bordet.

Fisken säljs i enheter om *tunnor* och marknaden i *Helsingfors* omnämns ett flertal gånger eftersom marknaden där är välbesökt av ålänningar. ”Helsingfors marknad är ålänningarnas hufvudmarknad”⁸⁹. Helsingfors betydelse som marknadsplats för ålänningen understöds även utav Hårdstedt.⁹⁰

I identitetskonstruktionen av fiskare framkommer det att ålänningen är ålänning genom att de alltid refereras till som ålänningar. I sin roll som fiskare möter ålänningen andra sociala identiteter, bland annat finnar och svenskar, och konstrueras därigenom vara i en skild grupp.

2.3.2 Den manliga sjöfarten

Ämnesord: Fartyg, sjöfart, sjöman, svensk⁹¹, sjö, ombord, hamn, befälhafvare, skuta, ton⁹².

Också här är ämnesorden specifika och kan enkelt länkas till sjömän och sjöfart. Texter som faller inom detta ämne är 14 stycken och för de här redogörs det följaktligen.

I 9 av de 14 porträtteras ålänningar som sjömän. ”Att ålänningen är driftig sjöfartsidkare är allmänt bekant och erkänt. Detta är också ganska naturligt, då de flesta ålänningar antingen varit eller äro sjömän.”⁹³ Att säga att de flesta ålänningar varit eller är sjömän, vilket var ett yrke förbehållet för män⁹⁴, exkluderar effektivt kvinnor från subjektspositionen som ålänning.

Två av de fjorton texterna omtalar skepp som förlist, varav besättningen räddades från den ena men inte den andra. Det framförs att hälften av den omkomna besättningen bestod av

⁸⁸ A. F–g. Hafs-fiske på Åland år 1902.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Hårdstedt, ’Ålänningarnas levebröd’, s. 305.

⁹¹ Ålänningen rör sig i svenska områden, handlar med rikssvenskar samt så kallas samtidens finlandssvenskar stundvis svenskar.

⁹² Ton (tonnage) är en term som används för att ange fartygsstorlek och lastförmåga. Ålands sjöfart, *Ord som används till sjöss*. <<https://www.sjofart.ax/jobba-sjofart/ord-anvands-sjoss>>. 25.9.2019.

⁹³ Ett ord till våra redare. 1904. *Åland*.

⁹⁴ Martin Hårdstedt, ’Ålänningarnas levebröd’, s. 297–298.

ålänningar.⁹⁵ Att porträttera olyckor har alltid varit av intresse för nyhetspressen⁹⁶ och troligt är att flera av läsarna av tidningen på ett eller annat sätt hade anknytning till de berörda, antingen direkt eller via bekantskaper. Havet konstrueras i tidningen vara källan till ålänningarnas levebröd men samtidigt utgör det också en fara. Av skeppen som var åländskt registrerade mellan åren 1856–1917 skriver Hårdstedt att 161 av 537 förliste⁹⁷ vilket motsvarar 30 %. Faran sjömännen levde med gör att det krävdes mod att ge sig till havs och det blir en del av den konstruerade åländska manligheten.

Tre texter lyfter fram åländska sjömän i internationella sammanhang. I två av dem lyfts åländska sjömän fram som en egen särgrupp i form av ålänningar jämte många andra nationella och regionala identiteter. Det här sker då ålänningen verkar i nordisk miljö.⁹⁸ Den tredje, vilken lyfter fram åländska sjömän i Amerika, placerar dem i samma sociala grupp som finnarna: ”Jag känner många finnar, mest ålänningar...”.⁹⁹ Den åländska sjömannen har alltså en lokal säridentitet då han verkar i Norden men på andra sidan Atlanten placeras han in som en undergrupp till den nationella, mer övergripande identiteten som finne. Det här betyder att identiteten som finne troligen existerar passiv inom ålänningen också i lokal kontext, och aktiveras då omgivningen förändras. Det är ett tecken på att den åländska identiteten har en glidande och rörlig subjektsposition beroende av kontext.

De fyra övriga texterna fokuserar på lokala sammanhang¹⁰⁰, varav två av dem följaktligen presenteras närmare. En av dem riktar sig till redare och påtalar bildandet av en ”olycksfallsförsäkringsanstalt för sjömän i Finland” och man framhäver att den ”mer eller mindre direkt berör de flesta ålänningar”¹⁰¹ vilket stärker vikten av ålänningens positionering som sjöman i tidningsdiskursen. I en av dem diskuteras betydelsen av hamnavgifter och man skriver ”[t]idt och ofta hör man våra sjöfartsidkande ålänningar klaga öfver dryga hamnafgifter”¹⁰² vilket porträtterar den åländska sjömannen som snål.

⁹⁵ Sjöfarten. 1900. *Åland*. 17 juli; Mariehamn och Åland. 1900. *Åland*. 13 januari.

⁹⁶ Søren Kolstrup, 'The Change of News Structure: Danish Newspapers 1873–1914' i Niels Brügger & Søren Kolstrup (eds.), *Media History: Theoris, Methods, Analysis* (Århus 2002), s. 67.

⁹⁷ Hårdstedt, 'Ålänningarnas levebröd', s. 332.

⁹⁸ Skandinavien. 1903. *Åland*. 25 februari; Utlandet. 1901. *Åland*. 2 februari.

⁹⁹ A. B–g. Från Amerika. 1900. *Åland*. 8 december.

¹⁰⁰ O. Pettersson. Till redaktionen af tidningen *Åland*. 1900. *Åland*. 25 augusti; Mariehamn och Åland. 1900. *Åland*. 14 augusti.

¹⁰¹ Skeppsredarmöte. 1902. *Åland*. 8 mars

¹⁰² Agapetus. Ett missförhållande. 1903. *Åland*. 22 april

En av texterna påtalas att åländska redare bör omhänderta skepp bättre eftersom åländska skepp snabbare tappar värdet än fastlandets och utlandets.¹⁰³ Man för i tidningen fram en hård linje gentemot de ålänningar som inte uppdaterat sin flotta och argumenterar för att gamla skepp enbart är ”flytande likkistor”.¹⁰⁴ Enligt Hårdstedt dominerades den åländska flottan vid sekelskiftet 1900 av gamla fartyg eftersom det gav mer ekonomisk vinning att införskaffa begagnade skepp att använda för frakt än att låta bygga nya.¹⁰⁵

I texterna som behandlar sjöfart har tidningen en uttalad agenda att få åländska redare att uppgradera sina flottor, och man argumenterar både för ekonomiska och säkerhetsmässiga fördelar. Det visas brysk omtanke av skribenterna genom önskan att öka säkerheten på sjön. Det här påminner också om texterna i underrubrik 2.2.1 där man uppmanar fiskarna att uppdatera sina fiskemetoder – tidningen intar en position där ålänningarna ska moderniseras för ekonomisk framgång. De ekonomiska framgångarna positioneras ytterligare vara av vikt eftersom den åländska sjöfartens uppsving de senaste åren framförs i fyra av texterna.¹⁰⁶

Ålänningen är genom sin subjektsposition som sjöman i tidningen sparsam, och ibland rent av snål. Också då ålänningen är redare spiller sparsamheten över genom att man inte omhändertar fartygen, ibland till den grad att besättningen utsätts för fara. Den åländska sjöfarten konstrueras därmed vara fast i traditionssamhället genom att hålla fast vid äldre bruk för att hålla kostnader nere.¹⁰⁷ Samtidigt är ålänningen som sjöfartsidkare ändå konstruerad som framgångsrik under den tidsperiod som undersökts.

2.3.3 Färjetrafik – länken till fastlandet

Ämnesord: Mariehamn, Stockholm, Åbo,¹⁰⁸ vintertrafik, åländsk, vinter, ålänning, bolag, trafik, ångare.

Utgående från diskursen i *Åland* är kommunikationen med omvärlden i form av förbindelsetrafik vital för ålänningen. Tolv texter från tidsperioden dryftar ämnet och dessa presenteras här.

¹⁰³ Ett ord till våra redare. 1904. *Åland*. 30 juli

¹⁰⁴ J.S. Ålands skeppsfart. 1901. *Åland*. 3 april; Ålands skeppsfart förr och nu. 1901. *Åland*. 30 oktober.

¹⁰⁵ Hårdstedt, 'Ålänningarnas levebröd', s. 327.

¹⁰⁶ J.S. Ålands skeppsfart. 1901. *Åland*. 3 april; Ålands skeppsfart förr och nu. 1901. *Åland*. 30 oktober; Mariehamns tullkammares årsberättelse. 1901. *Åland*. 27 februari; Åland sjöfart. 1900. *Åland*. 19 juni.

¹⁰⁷ Sjöström, s. 39.

¹⁰⁸ Hamnstäder linjetrafiken anlöper i.

Utav de tolv texterna är alla förutom en utkomna vintertid, och den förhåller sig positivt till trafiken¹⁰⁹. Enbart två skribenter förhåller sig positiva över kommunikationsmöjligheterna vintertid och i den ena märks det på sättet den är författad att skribenten inte bor på Åland vilket betyder att han inte är beroende av trafiken på samma sätt som stadigvarande öbor.¹¹⁰

”Icke minst orolig är man på Åland, hvilket ju ej bör förvåna, då man där så plötsligt fann sig afskuren från den öfriga världen...”¹¹¹ Så skrivs det i ett nummer av tidningen *Åland* då förbindelsefärjan gått på grund. Att avskärmats från omvärlden porträtteras som skrämmande i tidningsdiskursen eftersom ålänningen framförs vara beroende av reguljärtrafiken, framförallt av ekonomiska orsaker.¹¹² Det kan exemplifieras genom följande citat: ”Att denna vinterförbindelse öster- och västerut är af stor betydelse för Ålands ekonomiska utveckling, är en sanning, som af ingen torde motsägas.”¹¹³

Färjetrafiken positioneras som viktig och statens roll i att upprätthålla den framförs.¹¹⁴ När en statssubvention avslås år 1901 skrivs det i en insändare: ”Man får reda sig bäst man kan, och mer än tjugutusen ålänningar lämnas åt sig själva.”¹¹⁵ Sättet skribenten uttrycker sig på känns aggressivt och speglar övergivenhet. Ålänningarna porträtteras vara en särgrupp som missgynnas av staten vilket konstruerar en konflikt. Möjligtvis likställs inte staten med de finska invånarna vilket innebär att konflikten hålls mellan ålänningarna och staten.

De övriga åtta lyfter upp problem och oro, bland annat då biljettpriser stiger eller förbindelsebåten påverkats av isförhållanden¹¹⁶. Oron återkommer nästan varje vinter under åren 1899–1905 vilket framhäver dess betydelse för ålänningarna.

Diskussionen om förbindelsetrafiken understryker havets vikt för ålänningen ekonomiskt men också genom att ge gemene man möjlighet att röra sig. Att bli avskärmat från omvärlden skrämmer, och vintertrafiken är osäker. Ålänningen konstrueras som en särgrupp förfördelad av den finska staten.

¹⁰⁹ U.G. B. B. Mariehamn. 1900. *Åland*. 18 april.

¹¹⁰ Vår vintertrafik. 1900. *Åland*. 28 februari; U.G. B. B. Mariehamn! 1899. *Åland*. 6 december.

¹¹¹ Mariehamn och Åland. 1899. *Åland*. 15 februari

¹¹² Åländska lantdagspetitioner. 1905. *Åland*. 7 januari.

¹¹³ Vår vintertrafik. 1900. *Åland*. 28 februari

¹¹⁴ Se t.ex. Missljud. 1903.

¹¹⁵ Mörka utsikter. 1901. *Åland*. 23 november.

¹¹⁶ Mörka utsikter. 1901. *Åland*. 23 november; Åländska lantdagspetitioner. 1905. *Åland*. 7 januari; Mariehamns tullkammarers årsberättelse. 1901. *Åland*. 27 februari; Missljud. 1903. *Åland*. 14 januari; Mariehamn och Åland. 1899. *Åland*. 15 februari; Vintertrafiken. 1900. *Åland*. 5 december; Mariehamn och Åland. 1900. *Åland*. 3 januari; B. B. Stockholm. 1900. *Åland*. 3 januari.

2.4 Bildning som kärna i det åländska samhället

Kuvaja skriver att åländska barns deltagande i undervisningen vid tiden för sekelskiftet var betydligt lägre än andra delar i landet, vilket till viss del berodde på befolkningens avstånd till skolor.¹¹⁷ Utbildningsfrågan är något skribenterna i tidningen gärna lyfter fram. Frågan dryftas 25 av de 181 texterna från tidsperioden.

Må det vara en hederssak för alla föräldrar att skaffa sina barn allmän och yrkesbildning tills de träda ut i lifvet, ty detta är nog det värdefullaste arf barnen kunna få.¹¹⁸

Bildning uttrycks i utdraget ovan vara det ”värdefullaste arf” ett barn kan få av sina föräldrar inför livet som vuxen. Det här är ett exempel på den bildningspositivitet som återkommer gång på gång i tidningsdiskursen. I presentationen av *Ålandstidningen* som källmaterial förde jag fram att redaktionen i den första utgåvan av tidningen skrev att de ämnar arbeta för folkbildningens utbredning¹¹⁹. Utgående från min analys är det här något som går att se i tidningsdiskursen.

Bildningens vikt och betydelse konstrueras i flera av artiklarna vilka behandlas under följande underrubriker: *folkhögskolans varande och bildningens ”gåfva”, högre utbildning–försummad av staten och negligering av jordbruket som primärkälla.*

2.4.1 Folkhögskolans varande och bildningens ”gåfva”

Ämnesord: folkhögskola, skolan¹²⁰, ungdom, elev, barn, bildning, unga, understöd, mark (valuta), framåt.

I följande ämne uppkommer ord som berör Ålands folkhögskola. Tio texter faller in under ämnet. Julius Sundblom, medgrundaren och redaktören till *Ålandstidningen*, satt med i den åländska folkhögskolans direktion vid den här tiden,¹²¹ vilket troligen är en bidragande faktor till frågans spaltutrymme.

Av de tio texterna behandlar åtta ämnet att folkhögskolan befinner sig i trångmål på grund av ett lågt *elevunderlag* och att det sätter skolan i en prekär situation ekonomiskt.¹²² I de tio och

¹¹⁷Kuvaja, ’Åland i det nya samhället’, s. 467.

¹¹⁸J. Jordbrukets betydelse såsom åländsk näring. 1901. *Åland*. 20 november.

¹¹⁹Redaktionen. Till läsarene. 1891. *Åland*, 18 mars.

¹²⁰Används synonymt med ”folkhögskola”.

¹²¹’Åland i det nya samhället’ i svenskheten’ i Christer Kuvaja, Martin Hårdstedt och Pertti Hakalas (red.) *Det åländska folkets historia IV: Från finska kriget till Ålandsrörelse 1808–1902*, (Mariehamn 2008), s. 484.

¹²²Vår folkhögskola och dess framtid. 1900. *Åland*. 24 januari; Vår folkhögskola och dess framtid. 1900. *Åland*. 10 februari; Vidi. Några uttalanden i vår folkhögskolefråga. 1901. 7 december; Vår folkhögskola och dess framtid. 1901. *Åland*. 19 oktober; Skall Ålands folkhögskola upphöra att existera? 1901. *Åland*. 6 april; Ännu är det icke

ytterligare en¹²³ uppmanar man på ett eller annat sätt ålänningarna att *understöd*a skolan ekonomiskt eller att de behöver inse värdet av *bildning*. Utbildning formuleras vara vad som behövs för att man i den åländska delen av landet ska komma *framåt*, moderniseras, och den riktar sig till *barn* och *unga*.

Två av artiklarna uppvisar tendenser av klassdiskriminering, då man framför att ståndspersoner förstår värdet av utbildning, men att man haft för höga tankar om allmogen då man trott att de skulle uppskatta folkhögskolan.¹²⁴ Det kan exemplifieras med följande text:

Men man glömmer att folkhögskolan icke framgått ur allmogens eget bildningsbegär, utan blifvit den gifven af den bildade klassen med den varma önskan att upplysningen genom den måtte mer än hittills nå de djupa lederna. Men i dessa djupa leder fattar flertalet ännu icke gåfvans värde...¹²⁵

”Den bildade klassen” har skänkt utbildning till allmogen vars ”bildningsbegär” framställs vara för lågt för att de ska inse ”gåfvans”, d.v.s. utbildningens, värde. Här konstrueras klasskillnad samtidigt som tidningens bildningsideal markeras.

Den sista texten avtackar en lärare som man konstaterar att bidragit mycket till folkhögskolans varande.¹²⁶ Notisen i sig är inte särskilt talande, men bidrar till uppmärksammande av läroverket och är ett uttryck för tidningens bildningsideal.

I tidningsdiskursen konstrueras den åländska allmogen ha en för lättfärdig inställning till utbildning då de inte förstår bildningens värde. Allmogen konstrueras som lågutbildad men samtidigt innehavande kapaciteten att lära sig. Ålänningen måste skolas och bildas för att passa in i moderniteten.

för sent. 1905. *Åland*. 11 oktober; J. T. I folkhögskolefrågan. 1900. *Åland*. 22 maj; Vårt folkbildningsarbete. 1900. *Åland*. 14 augusti.

¹²³ Handels- och sjöfartsämnen vid Ålands folkhögskola. 1901. *Åland*. 13 november.

¹²⁴ Vidi. Några uttalanden i vår folkhögskolefråga. 1901. 7 december; Vår folkhögskola och dess framtid. 1901. *Åland*. 19 oktober.

¹²⁵ Vidi. Några uttalanden i vår folkhögskolefråga. 1901. 7 december

¹²⁶ Ålands folkhögskolas avslutningsfest. 1901. *Åland*. 4 maj.

2.4.2 Högre utbildning – försummad av staten

Ämnesord: Mariehamn, stat, fortsättningsklass, understöd, elev, åländsk, befolkning, universitet, realläroverk, elevantal¹²⁷.

Sju av texterna i kategorin utbildning dryftar frågan om möjligheter till högre utbildning på Åland, i form av en så kallad *fortsättningsklass* i *Mariehamn*. De två äldsta texterna som berör frågan är från år 1900 och lyfter fram vikten av att det bör finnas möjlighet till universitetsförberedande utbildning på Åland. De lyfter fram att man i nuläget behöver ta sig till Åbo för en sådan utbildning vilket leder till klyftor i samhället då enbart de med goda ekonomiska förutsättningar kan skicka sina ungdomar dit.¹²⁸ Det kan tolkas som ett värnande om ”allmogen” vars bildning man i tidningsdiskursen vill höja.

Ett år därpå, 1901, framför man i en artikel med namnet ”En försummad landsdel” att Åland försummas av Finland i många frågor, framförallt utbildningsmässigt. För att understryka det jämför skribenten vidlyftigt med andra orter i landet, vilka hen menar att har det bättre. I beskrivningen av skolan som finns i Mariehamn står det som följer: ”Om hälsovårdsnämnden i Helsingfors skulle se dessa rum, där ett hundratal barn tvingas att uppehålla sig minst fem timmar dagligen, blefve skolan säkerligen stängd med detsamma.” Kommunerna på fastlandet beskrivs däremot ha ”präktiga skolhus”.¹²⁹ Jämförelsen kontrasterar Åland mot fastlandet och likt i frågan om vintertrafiken framförs att ålänningen är bortglömd av sitt ”fosterland”. Ålänningen konstrueras i diskursen om utbildning som bortprioriterad av den finska staten och ett visst agg går att avläsa eftersom ålänningen inte ges samma utbildningsmöjlighet som andra landsmän.

År 1904 diskuteras i fyra texter hetsigt fortsättningsklasser vid realläroverket i Mariehamn och det faktum att staten kommit med nyheten att *understödet* till dem ska dras in.¹³⁰ En insändare uttrycker upprört ”[r]egeln har ju städse varit: de andra först; ålänningarna må vänta”¹³¹ vilket bra porträtterar stämningen också i de fyra övriga texterna. Skribenten menar att staten väljer att bortse från ålänningarnas möjlighet till utbildning, precis som staten valt att ignorera ålänningarnas behov också i andra frågor. Konstruktionen av ålänningen som styvmoderligt

¹²⁷ Det motiveras att Åland har ett tillräckligt stort elevantal för att inrättandet av fortsättningsklass befogas.

¹²⁸ Mariehamns skolfråga. 1900. *Åland*. 7 mars; Ålands skolfråga. 1900. *Åland*. 14 mars.

¹²⁹ En försummad landsdel. 1901. *Åland*. 13 november.

¹³⁰ Fortsättningsklasserna vid realläroverket i Mariehamn. 1904. *Åland*. 30 april; Fortsättningsklasserna i Mariehamn. 1904. *Åland*. 7 juni; Åländska landtdagspetitioner. 1904. *Åland*. 31 december; –s. Fortsättningsklassernas framtid. 1904. *Åland*. 2 juli.

¹³¹ –s. Fortsättningsklassernas framtid. 1904. *Åland*. 2 juli

behandlad djupnar. *Staten* porträtteras genomgående som en form av motståndare i sin ovillighet att värna om den åländska befolkningens bildningsmöjligheter.

2.4.3 Negligering av jordbruket som primärkälla

Ämnesord: jordbruk, jordbruksskola, jordbrukare, jord, kunskap, Haga (ort där jordbruksskolan finns), sjöfart, landsdel, annorlunda¹³², framåt.

Efter närläsning har jag kategoriserat följande texter i underrubriken *jordbruksutbildning*. Sex texter faller in under det här ämnet, i vilket man framför vikten av att den åländska befolkningen satsar på jordbruk och utbildning inom det. Antalet texter är förhållandevis få av totalen på 181, men ligger i linje med den bildningspositivitet diskursen i tidningen färgas av. Ämnet konstruerar också ålänningen i subjektsposition som jordbrukare vilket ställs i ett antagonistiskt förhållande till positionen som sjöman. Genom diskursanalysen har jag utläst att positionen som jordbrukare upplevs förhindras eftersom diskursen om ålänningen som sjöman är hegemonisk i samhället.

År 1901 för man fram att jordbruket är en ofta bortglömd del av näringslivet på Åland, då sjöfart ständigt förs fram som primärkälla. Det argumenteras vara orsaken till att jordbruksskolan har ett lågt elevantal.¹³³ Också år 1904 lyfter man fram att ålänningarna bör värdesätta jordbruket mer och utnyttja utbildningsmöjligheterna inom området.¹³⁴

Åren efter 1901 förändras attityden som framkommer i tidningen, bortsett från artikeln från 1904, och i fyra artiklar konstateras det i positiva ordalag att ålänningarna äntligen fått upp ögonen för jordbrukets betydelse, men att de fortsättningsvis inte nyttjar möjligheten till skolning inom ämnet. Det här framförs vara av sorg, eftersom det låga elevantalet leder till problem för utbildningslinjens fortlevnad.¹³⁵ Likt i diskussionen om folkhögskolan så är utbildning är vad som behövs för att man i den åländska delen av landet ska komma *framåt*.

Hårdstedt skriver att sjöfartens betydelse kom att minska för den åländska befolkningen i takt med att jordbruket utvecklades så att den kunde försörja merparten av den åländska befolkningen.¹³⁶ I den tidningsdiskurs jag studerat framställs samhället vara i en brytning där

¹³² Mångfacetterat och svårplacerat ämnesord.

¹³³ J. Jordbrukets betydelse såsom åländsk näring. 1901. *Åland*. 20 november;

¹³⁴ P. J-n. Till jordbruksskolan. 1904. *Åland*. 6 september.

¹³⁵ Ett maningsord. 1902. *Åland*. 12 juli; –s. En god nyhet. 1904. *Åland*. 11 juni; Ett beklagligt afslag. 1905. *Åland*. 11 mars; Mariehamn och Åland. 1899. *Åland*. 3 oktober.

¹³⁶ Martin Hårdstedt, 'Ålänningarnas levebröd' i Christer Kuvaja, Martin Hårdstedt och Pertti Hakalas (red.) *Det åländska folkets historia IV: Från finska kriget till Ålandsrörelse 1808–1902*, (Mariehamn 2008), s. 341.

de tidigare artiklarna positionerar den stora massan först som omedveten om jordbrukets betydelse för att med tiden lämna gamla uppfattningar om sjöfarten som den viktigaste delen av näringslivet.

Både kvinnor och män arbetade med jordbruk vid tidsperioden kring sekelskiftet, men en tydlig könsindelning av uppgifterna fanns och det var vanligt att kvinnorna fungerade i assisterande eller underordnade positioner. Jordbruket sågs av sin samtid som manligt,¹³⁷ och ämnet bridrar till att konstruera ålänningen som man.

2.5 Önskan om samhällsengagemang

I resultatet av användandet av LDA framkom två ämnen som jag väljer att kategorisera under den gemensamma rubriken *Önskan om samhällsengagemang*. De två ämnena är *politik och val* samt *föreningsliv och samhällsengagemang*. Sammanlagt utgörs de av 23 texter vilket motsvarar 12,7 % av de 181 texterna.

2.5.1 Att rösta – en skyldighet och rättighet

Ämnesord: Mariehamn, val, ålänning, representant, kommun, landtdag, vän¹³⁸, landtdagsmannaval, vicehäradshövding, lag.

Under den undersökta tidsperioden diskuteras val och politik i totalt elva texter. Sju av artiklarna behandlar ett *landtdagsmannaval* som inföll år 1904. I de artiklarna finns tydliga ställningstaganden i tidningen. Ingen skribent är angiven, men de är troligen skrivna av redaktionen med tanke på hur de formulerats. Fem av dessa uttrycker rakt ut vem ålänningarna ska rösta på och uppmanar till valaktivitet.¹³⁹ Det positioneras tydligt att politisk aktivitet är positivt.

I diskussionen om landtdagsmannavalet förekommer ämnesordet *vicehäradshövding* ett flertal gånger eftersom den sittande vicehäradshövdingen år 1904 är den person redaktionen enträget på många olika sätt vill att läsarna ska rösta på. Det skrivs bland annat att hans strävan efter att göra det som är rätt ”vittnar om självständighet och rättskaffens karaktär” och att han har goda personliga kvalifikationer. Dessutom är han ”infödd ålänning” vilket anges vara positivt

¹³⁷ Ann-Catrin Östman, *Mjök och jord: Om kvinnlighet, manlighet och arbete i ett österbottniskt jordbrukssamhälle ca 1870–1940* (Åbo 2000), s. 6, 311.

¹³⁸ Oklart ämnesord.

¹³⁹ Ett brev från Åland. 1904. *Åland*. 5 november; Landtdagsmannavalet i Mariehamn. 1904. *Åland*. 22 oktober; Inför valen. 1904. *Åland*. 8 oktober; Inför afgörandet. 1904. *Åland*. 29 oktober; Landtdagsmannavalet i Ålands domsaga. 1904. *Åland*. 29 september.

eftersom ”vi känna honom och hans tankesätt, han oss och därjämte landsdelens särskilda behof”.¹⁴⁰ Tanken om att man ska rösta på en ”infödd ålänning” framom andra stöder positioneringen av ålänningen som en egen unik säridentitet vilken andra nationella identiteter inte kan jämföras med. Karaktärsbeskrivningen av vicehäradshövdingen bygger också upp positiva konnotationer med identiteten som ålänning.

Efter valet uttrycker två artiklar intensiv besvikelse, då deltagande i valet enligt texter i tidningen var skamligt lågt.¹⁴¹ I den ena lyfter man fram att tidningar på fastlandet beklagat sig över det låga valdeltagandet.¹⁴² I den andra skriver man:

Stå vi ålänningar verkligen så långt efter våra öfriga landsmän och är intresset för fosterlandets väl och ve till den grad förkrympt, att det som en sak af underordnad betydelse, om en eller annan kommun uraktlåter att delta uti landtdagsmannavalet?¹⁴³

I citatet lyfter man fram den vikt man anser att demokratiskt deltagande bär och ställer även ålänningarna mot ”våra öfriga landsmän”. Samtidigt som man lyfter fram ålänningarna som en egen särgrupp genom benämningen så likställer man dem med övriga finländare genom att kalla dem för ”våra öfriga landsmän”. Också att lyfta fram att andra tidningar i landet diskuterat frågan sätter ålänningarnas agerande i en större nationell kontext. Vidare kallas Finland för ”fosterlandet”, vilket i sig är en värdeladdad term. Det hänvisar till den nation man vuxit upp i och förväntas känna samhörighet med,¹⁴⁴ och således binder skribenten också här samman ålänningen med resten av landsmännen.

En artikel redogör för vad som händer i den finska lantdagen och omnämner en ålännings deltagande i en sakfråga.¹⁴⁵ Att redogöra för politiska händelser i landet kan räknas till ett försök att öka allmänhetens intresse för politik och politiskt engagemang nationellt sett.

Det är inte bara under tiden för landtdagsmannavalet år 1904 som skribenter i tidningen framför vilken politisk väg ålänningarna ska ta. Året därpå framförs att det att ålänningarna är frisinnade

¹⁴⁰ Inför afgörandet. 1904. *Åland*. 29 oktober; Landtdagsmannavalet i Mariehamn. 1904. *Åland*. 22 oktober; Ett brev från Åland. 1904. *Åland*. 5 november.

¹⁴¹ Elektorsvalen och Kumlinge–Lumparland. 1904. *Åland*. 22 oktober; S. J–m. En straffpredikan. 1904. *Åland*. 26 oktober.

¹⁴² Elektorsvalen och Kumlinge–Lumparland. 1904. *Åland*. 22 oktober.

¹⁴³ S. J–m. En straffpredikan. 1904. *Åland*. 26 oktober.

¹⁴⁴ Svenska Akademiens Ordböcker, *SO*, (2009). < <https://svenska.se/tre/?sok=fosterland&pz=1> >. 30.9.2019.

¹⁴⁵ P. S–d. Landtdagsbref. 1900. *Åland*. 17 februari.

av naturen och uppskattar humanitära åsikter och laglighet och därför naturligt sökt sig till det konstitutionella regeringspartiet.¹⁴⁶

En artikel lyfter fram att pressen på fastlandet porträtterat landtdagsmannavalen (1902) på Åland fel och att de skulle varit oroliga på Åland, när ålänningarna de facto var i det närmaste enhälliga. Mariehamn är den ”lugnaste och fridfullaste på vår jord”¹⁴⁷, skriver skribenten.

I diskussionen om val och politik riktar sig flera av texterna till boende i Mariehamn. Tidningen var positionerad i Mariehamn och utgav sig, som det tidigare omnämnts, vara ett språkrör för Mariehamn och Åland. Genom att positionera Mariehamn före resten av Åland framkommer en prioritering av staden framför resten av bygden, vilket här syns genom att landtdagsmannavalen i andra kommuner får mindre utrymme

Gällande politiska frågor konstrueras ålänningen som passiv, men budskapet i tidningen är tydligt: gör din medborgerliga plikt och rösta, men rösta på det som redaktionen rekommenderar. Att föra fram politisk aktivitet som ideal kan också anses vara ett verktyg för att placera in ålänningen i det moderna samhället.

2.5.2 ”Slappa” ålänningar – föreningsliv och samhällsengagemang

Ämnesord: Förening, ungdomsförening, svensk, möte, arbeta, sällskap, allmänhet, allmänna, stad, inrättning.

Det här ämnet var lite svårare att greppa på grund av spretigheten i de texter som fick utslag, men efter genomläsning har jag valt att kategorisera det som föreningsliv och samhällsengagemang. Sammanlagt rör det sig om 12 texter av de 181 från tidsperioden för den första förryskningen.

Av dessa riktar sig fyra till den åländska ungdomen. En redogör för ett ungdomsmöte som hållits för de svenskspråkiga i Finland¹⁴⁸. Här framkommer ämnesordet *svensk* flertalet gånger då det understryks att människor från hela Finlands svenskbygd deltar. Ålänningen konstruerar genom det vara en del av den svenska gemenskapen i Finland.

Två av texterna riktade till ungdomen uppmanar till samhällsengagemang. I den ena, troligtvis skriven av redaktionen eftersom den saknar namngiven skribent, skriver man ”[m]ed handen på hjärtat nödgas vi ålänningar öppet erkänna, att vi blifvit efter, att intresset för fosterlandets

¹⁴⁶ Vaksamhet. 1905. *Åland*. 17 maj.

¹⁴⁷ Bref från Mariehamn. 1902. *Åland*. 25 januari.

¹⁴⁸ Ungdomsmötet i Nagu. 1899. *Åland*. 27 juni.

lifsfrågor icke är lika vaket och målmedvet bland oss som flerstädes på fasta landet.”¹⁴⁹ Likt i textutdraget i underrubriken 2.5.1 kontrasterar man här ålänningar mot övriga landsmän genom att benämna dem som en särgrupp, men samtidigt kallas Finland för ”fosterlandet”, vilket det tidigare konstaterats att är en värdeladdad term hänvisande till nationen man vuxit upp i och känner samhörighet med¹⁵⁰. Ordanvändningen bidrar alltså till att binda samman ålänningen med övriga landsmän.

I den andra texten, som också uppmanar till ungdomars samhällsengagemang, framhäver man att ”ungdomsföreningarna på fastlandet [har] mångenstädes höjt sig till så stor betydelse för det allmänna framstegsarbetet inom kommunerna... genom långt gånget samarbete på folkupplysningens, djurskyddsarbetets, nykterhetens m.fl. områden”. Åter använder man fastlänningar som en motbild till ålänningarna, men då en motbild som är ett idealexempel. Skribenten moraliserar om att föreningslivet på Åland är skevt och att de drivs med en anda av ”slapphet och liknöjdhet” vilket enligt skribenten är ett karaktärsdrag som ålänningarna utvecklat i flera århundraden.¹⁵¹

I samma artikel diskuterar också vikten av ungdomars idrottande. Uppmanande till ålänningarna att idrotta mer uppkommer i ytterligare två av texterna, varav den ena riktar sig till ungdomen¹⁵² och den andra till ålänningarna som helhet.¹⁵³ Tidningen får här en fostrande verkan genom att uppmana ålänningen till hälsosamhet.

De fyra övriga kan kategoriseras som uppmaningar till ålänningarna att engagera sig mer i samhället och föreningsliv på ett eller annat sätt.¹⁵⁴ Ålänningarna porträtteras åter som långsamma, likt i subjektspositionen som fiskare, vilket i tidningen förklaras med att man är en del av den *svenska* allmogen i landet och att ”senfärdighet” är bundet till ”allmänna drag i [det svenska] folklynnet”.¹⁵⁵

Två texter lyfter fram så kallade lantdagsmannadagar, där samhällsengagerade ålänningar träffas för att diskutera aktuella frågor inom jordbruket.¹⁵⁶ I den senare lyfter man fram att

¹⁴⁹ Åländskt ungdomsmöte. 1905. *Åland*. 25 juli.

¹⁵⁰ Svenska Akademiens Ordböcker, *SO*, (2009). < <https://svenska.se/tre/?sok=fosterland&pz=1> >. 30.9.2019.

¹⁵¹ A–s. –I–. Den åländska ungdomsrörelsen. 1905. *Åland*. 22 juli.

¹⁵² R.C. Till Ålands ungdom. 1903. *Åland*. 8 augusti.

¹⁵³ Mariehamn och Åland. 1904. *Åland*. 20 april.

¹⁵⁴ Lurifax. På utkik. 1905. *Åland*. 6 juni; E. J. E.–m. Åländsk hembygdslitteratur. 1904. *Åland*. 23 april; Åländska folkmöten. 1902. *Åland*. 14 maj; E. H. Andelsverksamheten på Åland. 1905. *Åland*. 14 januari.

¹⁵⁵ E. H. Andelsverksamheten på Åland. 1905. *Åland*. 14 januari.

¹⁵⁶ De första lantdagsmannadagarna på Åland. 1903. *Åland*. 14 januari; Lantdagsmannadagarna. 1904. *Åland*. 31 december.

intresset bland kvinnor ökat.¹⁵⁷ Här vill tidningsskribenterna åter uppmana till samhällsengagemang genom att konstruera ålänningen som aktiv deltagare i samhället.

I det här ämnet konstrueras ålänningarna som del av det finska samhället, men samtidigt som en egen särgrupp. Genom att jämföra ålänningarna med andra landsmän vill man få fram samhällsengagemang. Ålänningen ska moderniseras och aktiveras i det nya samhället.

2.6 Emigration och banden till hembygden

Ämnesord: ålänning, Amerika, Mariehamn, tidning, finsk, Finland, hembygd, hem, män, kapten¹⁵⁸.

22 av texterna riktar sig antingen till emigrerade ålänningar, handlar om dem, eller är insända av dem. De utgör alltså 12 % av de 181 texter från perioden. Den historiska kontexten för emigrationen från Åland redogjordes det för i början av det här kapitlet. Innehållet från tidningen rörande emigrationen presenteras följaktligen.

Nyheter om det kritiska läget för folkhögskolan har utgående från texterna nått ålänningar i Amerika eftersom fem av dem lyfter fram att ålänningar bosatta där skickat hem bidrag för att stöda skolans fortlevnad.¹⁵⁹ ”Jo, ett erkännande af bildningens värde, ty sannolikt har mången ålänning, som styrt sin kosa till Amerika, bittert fått beklaga sin okunnighet i många stycken” skriver en ålänning. Texten passar in i den tidningsdiskurs som belystes i underrubrik 2.3, den diskurs som lyfter fram bildningens värde. Skribenten fortsätter med att berätta att de åländska utbildade emigranterna haft det svårt att konkurrera med amerikanerna på den amerikanska arbetsmarknaden och att de därmed insett vikten av utbildning och därför vill stöda utbildningsmöjligheterna på hemfronten.¹⁶⁰ Texterna om sponsorer till folkhögskolan konstruerar de åländska emigranterna som omtänksamma om människorna i hembygden.

Ålänningarna på andra sidan Atlanten konstrueras på flera sätt än i frågan om folkhögskolan som givmilda och engagerade i hembygdens frågor, för det berättas också om ett fall då de skickat bidrag till en familj på Åland vars hus brunnit upp.¹⁶¹ Genom de emigrerade

¹⁵⁷ Ladtmannadagarna. 1904. *Åland*. 31 december.

¹⁵⁸ I framlyftandet av emigranter omnämns åländska kaptener vilka emigrerat samt ålänningar som blivit kaptener i USA.

¹⁵⁹ Mariehamn och Åland. 1902. *Åland*. 19 april; Mariehamn och Åland. 1903. *Åland*. 23 augusti; L. W. Fagerlund. Från allmänheten. 1905. *Åland*. 11 mars; Till ålänningarna bortom hafvet. 1902. *Åland*. 19 februari.

¹⁶⁰ Till ålänningarna bortom hafvet. 1902. *Åland*. 19 februari; Ålänning. Emigranternas intresse för Ålands folkhögskola. 1901. *Åland*. 17 juli.

¹⁶¹ Mariehamn och Åland. 1904. *Åland*. 27 februari.

ålänningarnas engagemang i hembygden kopplas de till den och konstrueras fortsätta delta i vardagen.

Sex av artiklarna berättar om hur det är för emigranterna. Två av dem avråder prompt ålänningarna från att lämna hembygden.¹⁶² En emigrant skriver ”...om ni visste där hemma, hvad vi stackars emigranter måste utstå, sedan vi lämnat fosterbygden, så skulle ni rygga tillbaka vid tanken på Amerika.” I texten lyfter skribenten fram att emigranterna för att hämma emigrationen skulle ”göra hvilka uppoffringar som hälst.”¹⁶³ Texten framför att det inte går bra för de som emigrerat till Amerika och sättet den är formulerad på kan anses ha målet att fungera avrådande för läsarna så att de inte ska lämna hembygden. Som det konstaterades i bakgrunden var emigrationen från Åland relativt omfattande och den åländska landsbygden kom att lida brist på arbetskraft. Att i tidningen lyfta fram vinklingar där porträtteringar som sätter emigrantens möjligheter i negativt ljus kan vara en taktik för att kvarhålla ungdom vilka lekt med tanken att ge sig av.

En av artiklarna diskuterar mer objektivt vilka orsaker som kan tänkas ligga bakom emigrationen. Man tar fasta vid konjunkturer, men också vid värnplikten (år 1900) och framhäver att de flesta efter en tid återvänder hem.¹⁶⁴ Att de flesta skulle återvända hem kontrasteras mot Kuvajas uttalande om att färre än en tredjedel återvände¹⁶⁵, men utsagan bidrar till konstruerandet av ålänningen som hemkär.

Den fjärde artikeln är ett insänt brev och skribenten på ett neutralt sätt redogör för hur hans familj har det. Han accentuerar att flera ålänningar finns på orten,¹⁶⁶ vilket för det första stärker konstruktionen av en åländsk säridentitet och för det andra bidrar till bilden av ålänningen som en rörlig grupp.

Två av texterna rörande förhållandena för emigranterna lyfter fram att man kan få det bättre på andra sidan Atlanten men uppmärksamma att det kräver hårt arbete och också att levnadsförhållandena för en del blir sämre än vad de hade varit på hemfronten.¹⁶⁷ De två texterna kan alltså sägas vara moderata till utformningen. Här är ett utdrag från en av dem:

¹⁶² Hemlandet. 1899. *Åland*. 10 juni; Mariehamn och Åland. 1904. *Åland*. 27 februari.

¹⁶³ Mariehamn och Åland. 1904. *Åland*. 27 februari.

¹⁶⁴ Mariehamn och Åland. 1900. *Åland*. 12 juli.

¹⁶⁵ Kuvaja, 'Åland och ålänningarna', s. 111.

¹⁶⁶ En ålänning. Mariehamn och Åland. 1902. *Åland*. 9 augusti.

¹⁶⁷ H. S. Brefkort från Amerika. 1903. *Åland*. 28 februari; Justius. Från Amerika. 1901. *Åland*. 15 juni.

Guldet sitter hårdt fast, och man får arbeta duktigt för att få löst något. För flickor är Amerika ett godt land, ty de behöfva ej vara utan arbete, om de blott vilja arbeta. Jag triffes utmärkt väl här och har det bra, men har ej för den skull glömt mitt kära fosterland. Jag hoppas också snart få komma åter hem till Åland. Lefve Finland!¹⁶⁸

I diskussionen om emigration går det i flera av artiklarna utläsa att ålänningarna istället för den lokal identitet *ålänning* konstrueras vara en del av ett större sammanhang, det vill säga Finland.¹⁶⁹ Bland ämnesorden finns både *Finland* och *finsk* vilket kan sammanbindas med det subjektsglidning som skett bland emigranterna där den finländska identiteten får mer utrymme. Bland alla emigranter i USA har inte den åländska säridentiteter en plats i diskursen. Det här fenomenet fanns också att se i en av texterna om sjömän på andra sidan av Atlanten.

I textutdraget nämns att ”flickor” lätt kan hitta arbete i USA. Att den åländska emigranten omnämns som kvinnlig är dock ett undantag, och emigranten konstrueras övervägande som man, vilket också framkommer genom ämnesorden *män* och *kapten*. Att emigranten konstruerades som manligt könad i tidningen *Åland* är inte unikt utan kan sammanfogas med den rådande diskursen i Norden.¹⁷⁰

De elva övriga texterna består av korta texter, främst notiser och brev, där det berättas om ålänningars aktivitet i Amerika, hur många som reser dit eller så är det brev till tidningen med korta hälsningar.¹⁷¹ Dessa texter behandlas kvantitativt och hjälper att bidra till bilden av ålänningarna som ett rörligt folk.

Genomgående framhävs det i texterna att ålänningarna känner affektion till Åland. Det kan exemplifieras med följande citat: ”Hvarför skulle fosterlandet och hembygden vara oss mindre kära blott därför, att vi nu vistas i ett främmande land.”¹⁷² Affektionen framkommer också genom borta-ålänningarnas handlande, bland annat då de skickar monetär hjälp, skriver insändare till tidningen *Åland* för att nå ut till läsarna hemma, eller att de speciellt intresserar sig för ålänningar de träffar under sitt bortavarande. Intresset för hembygden och upplevelsen

¹⁶⁸ H. S. Brefkort från Amerika. 1903.

¹⁶⁹ Se bl.a. Ålänning. Emigranternas intresse för Ålands folkhögskola. 1901. *Åland*. 17 juli; H. S. Brefkort från Amerika. 1903; Mariehamn och Åland. 1901. *Åland*. 27 november.

¹⁷⁰ Ann-Catrin Östman, ”Representativa landsmän”: Sociologen Anders Myhrmans insamling av emigrantbiografier 1940–1970’, *Historisk tidskrift för Finland* (2018), passim.

¹⁷¹ En ålänning. Mariehamn och Åland. 1902. *Åland*. 9 augusti; Mariehamn och Åland. 1901. *Åland*. 14 december; Mariehamn och Åland. 1901. *Åland*. 27 november; Mariehamn och Åland. 1902. *Åland*. 12 april; G. W. S. Emigrantbref. 1901. *Åland*. 29 augusti; Mariehamn och Åland. 1901. *Åland*. 1 juni; Mariehamn och Åland. 1902. *Åland*. 22 mars; A. Mattsson. Bref från San Francisco. 1900. *Åland*. 14 februari; Mariehamn och Åland. 1902. *Åland*. 25 januari; Augusta J. Söderberg. Mariehamn och Åland. 1900. *Åland*. 24 februari; Mariehamn och Åland. 1905. *Åland*. 13 maj.

¹⁷² Ålänning. Emigranternas intresse för Ålands folkhögskola. 1901. *Åland*. 17 juli.

att man har något gemensamt med andra ålänningar i USA för att de är ålänningar kan sägas vara en föreställd gemenskap.¹⁷³

2.7 Havet, samhället och emigrationen: en sammanfattande diskussion

Under tidsperioden som undersökts, det vill säga tiden för första förryskningen 15.2.1899–15.11.1905, har *ålänning* som nodalpunkt givits en innebörd genom ekvivalenskedjor vilka berör havet, utbildning, samhällsengagemang och emigration. I tidningens diskursiva strukturerna där den sociala identiteten för ålänningen skapas finns det alltså utrymme för flera olika subjektspositioner vilka är beroende av kontext. I det här avsnittet förs en diskussion om det som framkommit i analysen och i tabellen (1) nedan framställs de mest frekvent förekommande orden i källmaterialet under den undersökta tidsperioden.

Tabell 1

Topp 10 frekventa ord år 1899–1905.

Ord	Antal
Ålänning	329
Åländsk	222
Mariehamn	197
Folkhögskola	121
Befolkning	87
Skolan	82
Åbo	74
Fiske	73
Arbete	72
Jordbruk	71

Källa: *Åland*, 15.2.1899–15.11.1905.

Det som starkast framkommer är hur ålänningen i tidningen sammankopplas med havet. Att sammankoppla ålänningar med havet är inte något nytt utan har gjorts av flera forskare förut.¹⁷⁴ Havet gör att ålänningen blir en egen entitet. Havet binder samman med omvärlden, vilket bland annat syns genom fiskarens handel i angränsande länder och sjömännens möten med det internationella, men havet avskärmar också då kommunikationen med kringliggande fastland

¹⁷³ Jfr. Anderson (1990).

¹⁷⁴ Genrup, s. 46.

inte fungerar. Att bli avskärmat från omvärlden skrämmer. Åland är en önation beroende av fastlandet för sin fortlevnad, men samtidigt är havets åtskiljande det som ger ålänningarna möjlighet att konstruera en egen identitet separerad från omvärlden.

Ålänningen konstrueras som en periferiidentitet vilken nonchaleras och värderas lägre av staten än andra medborgare i landet. I tidningsdiskursen som undersökts porträtteras ålänningen som förfördelad av den finska staten i två av ämnena – den om utbildning och den om färjetrafik. Det bör noteras att det är den finska staten och inte de finska medborgarna som framställs i en antagonistisk position.

Kuvaja skriver att det i många källor från sekelskiftet framkommer att ålänningen främst kände sig som ålänning och i andra hand som finländare,¹⁷⁵ vilket är vad som också syns i mitt källmaterial. Ålänningen porträtteras under tidsperioden för det mesta i en egen säridentitet. Den subjektpositionen ges övervägande då ålänningen konstrueras i det lokala. Konstruerandet i en egen säridentitet understryks av att ämnesordet *ålänning* är det mest använda under tidsperioden, det förekommer totalt 329 gånger (se tabell 1). Uppskattningsvis förekommer det 1–2 gånger i varje text. Redan att omnämna ålänningarna som en skild kategori gör att en egen identitet byggs upp. Stundvis positioneras ålänningen som finländare. Det sker framförallt då ålänningen befinner sig *utanför* den lokala kontexten i rollen som emigrant eller långväga rest sjöman. Konstruktionen av ålänningens nationella identitetsbild är alltså kontextbunden.

Ann-Catrin Östman skriver i sin artikel "Från eländighet till manligt medborgarskap: Bonden i det tidiga 1900-talets finländska historieskrivning" (2006) att allmogen vid slutet av 1800-talet vanligen porträtterades av en bildad grupp och innehöll negativa element.¹⁷⁶ Mitt material sträcker visserligen in sig några år på 1900-talet, men jag framhäver att det här mönstret ändå kan skönjas då allmogen bland annat konstrueras vara blind för bildning och värdet av samhällsengagemang. Bildningens betydelse i diskursen kan ses bland de mest frekvent använda orden (tabell 1) där orden *folkhögskola* och *skolan* stoltserar. Också Kuvaja har noterat utbildningsfrågans vikt för tidningen *Åland*.¹⁷⁷ Genomgående uppmanar tidningsskribenterna ålänningarna att utbilda sig, ömsom genom att resonera, ömsom genom att läxa upp dem.

¹⁷⁵ Kuvaja, 'Ålänningarna, Finland och svenskheden', s. 587.

¹⁷⁶ Ann-Catrin Östman, 'Från eländighet till manligt medborgarskap: Bonden i det tidiga 1900-talets finländska historieskrivning', *Historisk tidskrift* (2006), s. 753.

¹⁷⁷ Kuvaja, 'Åland i det nya samhället', s. 455.

I konstruerandet av den åländska allmogen är materialet i tidningen ofta paternalistiskt formulerat. Tidningens huvudsakliga skribenter, vilka troligen var bildade, uttrycker sig fostrande och uppmanar ålänningarna till engagemang och modernisering inom många olika områden. Genom diskursiva praktiker försöker skribenterna omstrukturera den upplevda existerande diskursordningen i det åländska samhället.

Den åländska säridentitet och nationella självbild som konstrueras i tidningsdiskursen är övervägande manligt, både explicit genom direkta uttalanden, men också implicit genom det som omskrivs. De yrkeskategorier vilka framlyfts (fiske, sjöfart, jordbruk) är manligt konstruerade i den samtid som undersöks. Också i subjektspositionen som emigrant konstrueras ålänningen främst som man genom att manliga emigranter porträtteras eller genom att man riktar sig till manliga emigranter. Den nationella diskursen köns vanligen och eftersom män var innehavarna av medlen för representation, i den här avhandlingen *Ålandstidningen*, låg makten att definiera nationen hos männen.¹⁷⁸

En majoritet av tidningsskribenterna är troligen män och dessa skriver om män till män. Männens ska skolas, utbildas, effektiviseras och formas in i moderniteten. Den åländska manligheten konstrueras sammankopplad med primärnäringar och *arbete* (se tabell 1). Kvinnor framkommer i diskursen om utbildning och flyktigt i diskussionen om ålänningars samhällsengagemang och spelar i identitetskonstruktionen en marginell roll.

Förryskningen verkar inte ha påverkar konstruerandet av den åländska identiteten i diskursen. Med tanke på Sundbloms positionering i frågan och hans betydelse för tidningen hade det varit möjligt att porträtteringen av ålänningar färgats mer av förryskningsfrågan.

¹⁷⁸ Tamar Mayer, 'Gender ironies of nationalism: setting the stage' i Tamar Mayer (ed.) *Gender Ironies of Nationalism: sexing the Nation* (London 2001), s. 2.

3 Ålandsfrågan och skapandet av nationen Åland

3.1 Ålandsfrågan: en historisk kontext

Ålandsfrågan är en vital del av den åländska historien då den bidragit till Ålands fortsättningsvis autonoma ställning i Finland. De konflikter vilka uppstod mellan olika sociala identiteter under tidsperioden kom både att forma den åländska identiteten och bidra till att upprätthålla den.

Ålandsrörelsens tankar dokumenterades för första gången 20 augusti 1917. Dess initiativtagare var från den åländska överklassen men allmogen började ansluta sig innan året var slut. Kärnfrågan för rörelsen var en återförening med Sverige och i bakgrunden fanns rädslan för hur svenskheten på Åland skulle klara sig i ett självständigt, finskspråkigt och socialistiskt Finland.¹⁷⁹

Ännu i början av 1917 proklamerades i tidningen *Åland* att den är en fosterländsk tidning,¹⁸⁰ men det ändras i slutet av året då det i stället skrivs att tidningen är en åländsk tidning.¹⁸¹ Sundblom, *Ålandstidningens* redaktör, uttryckte nu att ålänningarna alltid önskat en återförening med Sverige och att de under den ryska tiden bara funnit sig i att vara finländare. Tonläget i tidningen förändrades från tiden vid grundandet då man sagt sig arbeta för fosterlandet till att man nu betonade att det på Åland alltid funnits en längtan till det gamla moderlandet Sverige.¹⁸²

Trots Ålands status som demilitariserat¹⁸³ sedan 1856 hade ryssarna ett militärt intresse för Åland. På 1910-talet inleddes en ny period av förryskningsåtgärder och i samband med första världskriget utökades 1915 den ryska besättningen på Åland med ett infanteri. Dessa utgavs besätta Åland i försvarssyfte och befästandet av ögruppen inleddes 1916. Åland skulle ingå i det nätverk av land- och kustfästningar i Finska viken som försvarade Sankt Petersburg. Allt eftersom de militära byggnationerna ökade, utökades också det ryska manskapet på Åland fram tills evakuering påbörjades hösten 1917. Oktoberrevolutionen lede till att de ryska manskapen som var kvar bytte ut sina officerare enligt eget tycke och disciplinen i styrkorna luckrades upp

¹⁷⁹ Kuvaja, 'Ålänningarna, Finland och svenskheten', s. 551, 559.

¹⁸⁰ Julius Sundblom. Åland. 1917. *Åland*. 3 januari.

¹⁸¹ Julius Sundblom. Åland. 1917. *Åland*. 15 december.

¹⁸² Kuvaja 'Ålänningarna, Finland och svenskheten', s. 551–552.

¹⁸³ Ålands demilitarisering inrättades som ett internationellt traktat till följd av Krimkriget. Martin Hårdstedt, 'Ålänningarna och krimkriget' i Christer Kuvaja, Martin Hårdstedt och Pertti Hakalas (red.) *Det åländska folkets historia IV: Från finska kriget till Ålandsrörelse 1808–1902*, (Mariehamn 2008), s. 267–268.

med följderna att våldsdåd och stölder skedde. Fram tills mars 1918 befann sig fortfarande 1700 ryssar på Åland vilka då tillfångatogs av tyskarna.¹⁸⁴

I Finland spreds tanken på självständighet. Planer på väpnat motstånd uppgjordes och Åland blev för självständighetssträvarena en viktig förbindelseväg. I Finland växte motsättningarna mellan borgare, de vita, och socialister, de röda, i takt med att oroligheterna i Ryssland trappades upp. Under 1917 bildade de vita skyddskårer och de röda röda garden. Det röda gardet samarbetade nära med de ryska trupperna som befann sig i landet. Det unga Finland, som förklarade sig självständigt 6 december 1917, genomled instabilitet vilket utmynnade i ett inbördeskrig mellan vita och röda i början av år 1918.¹⁸⁵ På Åland, där många ryssar fortfarande var stationerade, grundades flera skyddskårer i början av 1918. Intresset bland befolkningen var dock lågt och medlemsantalet likaså.¹⁸⁶

Inbördeskriget drabbade Åland då vita anlände i februari samma år. De hade för avsikt att enbart korsa Åland som en etapp i en längre resa men beslöt sig väl på plats för att befria ålänningarna från ryssarna. Ålänningar sällade sig till de vita leden. Rödgardister anlände till Åland kort därefter och efter en del skärmytslingar segrade de vita. Krigshandlingarna upphörde efter några dagar och samma dag stridigheterna upphörde anlände ett svenskt kompani. De hade för avsikt att skydda ålänningarna genom att förhindra ytterligare strider och påskynda förhandlingar. De röda lämnade Åland frivilligt och de vita lyckades svenskarna få att underteckna ett fördrag om att lämna Åland. Ryssarna kom man överens med att skulle ge sig av inom fem veckor och svenska trupper skulle stanna för att skydda befolkningen under tiden. Kuvaja skriver att de ryska soldaterna förhöll sig ganska lugna fram tills tyskar anlände i mars och tillfångatog dem. En lite styrka svenskar stannade på Åland hela våren och Kuvaja skriver att det troligen är en faktor till att inbördeskriget inte på allvar spred sig till Åland.¹⁸⁷

Åland avskildes från Åbo och Björneborgs län till ett eget län 1918, kort efter Finlands självständighet. På grund av befolkningens uttryck av separatistiska tankar sändes finska trupper till området för att stävja dess framryckning. Trupperna var finstalande, vilket kan anses ha varit en miss av det unga landets regering. Tudeer skriver att ålänningarna på grund av språksvårigheter upplevde sig vara ockuperade av ett främmande folk.¹⁸⁸ Finland arbetade

¹⁸⁴ Kuvaja, 'Ålänningarna, Finland och svenskheten', s. 578, 593–597.

¹⁸⁵ Ibid, s. 592, 593, 598.

¹⁸⁶ Kuvaja, 'Ålänningarna, Finland och svenskheten', s. 598–599.

¹⁸⁷ Ibid s. 599–607.

¹⁸⁸ Erik Tudeer, *Det åländska folkets historia 1920–1990* (Mariehamn 1993), s. 44

aktivt mot tanken på att släppa Åland ifrån sig, samtidigt som Sverige ställde sig positivt till ett återförenande.¹⁸⁹

Som ett till steg mot att stävja de separatistiska strävandena på Åland utarbetade den finländska regeringen år 1919 en proposition till självstyrelselag för Åland. Tanken var att hindra Ålandsrörelsens krav på ett återförenande med Sverige genom att trygga ålänningarnas intressen. Propositionen godkändes av riksdagen men ålänningarna vägrade att tillämpa lagen då de ansåg att den inte var tillräckligt omfattande för att trygga den åländska kulturen och hålla förvaltningen samt jordegendomen i åländska händer.¹⁹⁰ Året därpå, 1920, togs den första självstyrelselagen i bruk.¹⁹¹

På Åland rådde förhoppningar att man vid fredskonferensen 1919 efter första världskrigets slut skulle behandla Ålandsfrågan. Fredskonferensen hade avgjort att en folkomröstning i det tyska Slesvig med en stor danskspråkig befolkning skulle hållas, och ålänningarna önskade samma förfarande.¹⁹² Ålänningarnas önskemål om en anslutning till Sverige motiverades vara i linje med Woodrow Wilsons ”principen om folkens självbestämmanderätt”. Befolkningen såg sig vara språkligt och kulturellt homogen och uttryckte tydligt att de ville separeras från ett land och bli en del av ett annat.¹⁹³

Ärendet hanterades dock inte vid fredskonferensen utan hänsköts till Nationernas Förbund (NF) vilka installerade en juristkommission för att avgöra tvistens beskaffenhet. De avgjorde att ärendet var av internationell natur och inte en intern angelägenhet för Finland. För att lösa frågan tillsattes en rapportörskommission vilka skulle göra en grundläggande utredning och bland annat besöka Åland. Rapportörskommissionen rekommenderade att tvisten skulle avgöras till Finlands fördel och NF följde rådet, då med förutsättningarna att Finland skulle garantera bland annat att jordegendomen och fast egendom stannar i Ålands kontroll. Man antog att bevarandet av äganderätten bäst skulle skydda språket och kulturen. En neutralisering och demilitarisering av ögruppen skulle också ingå. Varken Finland eller Sverige var till fullo nöjda med lösningen men enades eftersom de inte ville stöta sig med stormakterna, då bland annat det brittiska imperiet engagerade sig i frågan.¹⁹⁴

¹⁸⁹ Runblom, s. 118.

¹⁹⁰ Eriksson & Kangas, s. 19–20.

¹⁹¹ Spiliopoulou Åkermark, s. 15

¹⁹² Tudeer, s. 44–46.

¹⁹³ Runblom, s. 117.

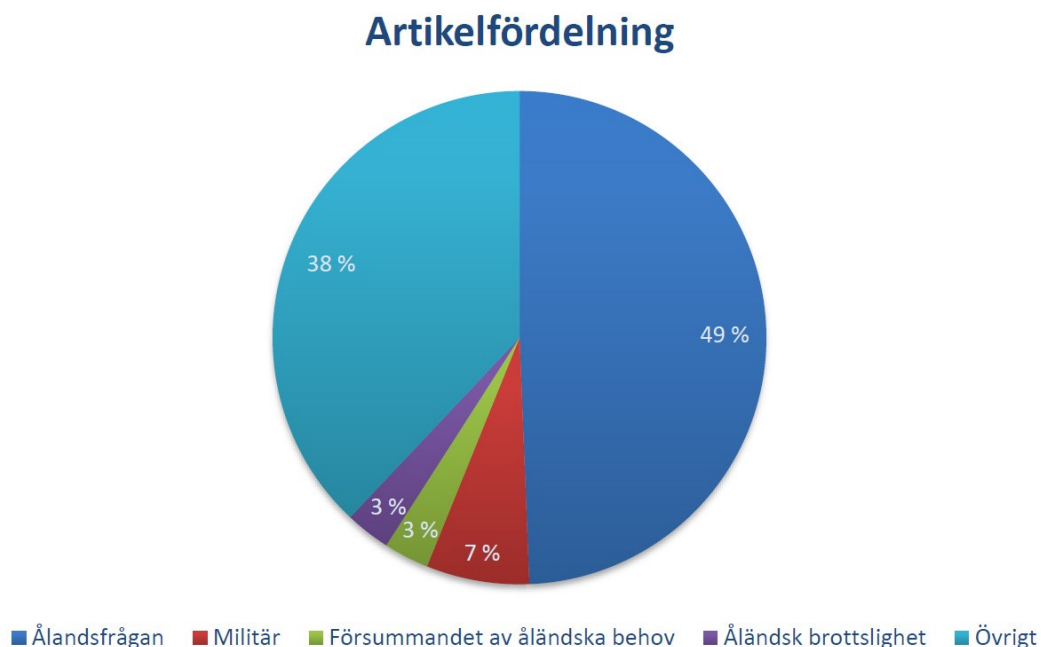
¹⁹⁴ Tudeer, s. 50–52; Eriksson & Kangas, s. 19–20.

3.2 Ämnesindelning av källmaterialet

Den andra tidsperioden omfattar efter en genomgång med olika ämnesproportioner med LDA modellen 18 ämnen (se bilaga 2). Efter genomgång av de 18 ämnena kunde tio ämnen urskönjas. Tre av dessa understiger 5 % och analyseras således inte diskursivt. Det ena handlar om åländsk brottslighet, främst i form av smuggling, och de andra två om hur finska staten negligerar åländska behov i frågor om livsmedelsbehov och färjetrafik.

Av de initialt 18 ämnena uppfyller sju kriterierna ställda i avsnitt 1.3.1. De har efter närläsning delats in i två huvudsakliga underkapitel: *Ålandsfrågan: en fråga om identitet och nationalitet* och *det militära och frågan om tillhörighet*. Underkapitlen delas in i ytterligare underrubriker för vilka det redogörs i respektive underkapitel. Av ämnena har två kategoriserats under samma underrubrik. Jag upplevde vid genomgången att de utgjordes av texter som tematiskt var så lika att de ej kunde särskiljas.

Kategorin *övrigt* innehåller artiklar som inte uppfyllt kriterierna ställda i avsnitt 1.3.1. och faller utanför forskningen. Artikelfördelningen tydliggörs i figuren (3) nedan. I analysen har artiklarna i respektive ämne och ämnesorden i relation till dem analyserats diskursivt. Ämnesord vilka inte haft betydelse för den diskursiva analysen men som jag bedömt att behöver en förklaring är kommenterade med fotnot.

Figur 3. Källmaterialets fördelning i ämnen åren 1917–1921.

Av de initialt 475 artiklarna från den första perioden ingår slutligen 295 i analysen. Av dessa analyseras 148 diskursivt och de övriga kvantitativt.

3.3 Ålandsfrågan: en fråga om identitet och nationalitet

Ålandsfrågan berörs i 234 av 475 texter från tidsperioden. Det är inte huvudfokus i alla utav de texterna, men omtalas, och är utan konkurrens det mest omdiskuterade ämnet under den här tidsperioden. I procent utgör det så gott som hälften (49,3 %) av texterna från tidsperioden. Synonymt till Ålandsfrågan kallar man den i tidningen också för "livsfråga"¹⁹⁵ vilket tydligt redogör för hur frågan i tidningsdiskursen konstrueras vara vital för ålänningarnas livsöden.

På grund av att ämnet behandlas i så många artiklar gick det att med hjälp av LDA modellen finna fyra underkategorier till Ålandsfrågan: *En "livsfråga"*, *Ålandsfrågan i Nationernas Förbund*, *Östsvenskarna som "de"* och *Ålandsfrågan svartmålas i den fastländska pressen*. Dessa har lite olika fokuspunkt, men de passar alla in i samma diskurs vars syfte det är att rättfärdiga Ålands anslutning med Sverige.

Texterna som analyserats har valts ut på basen av villkoren ställda i underrubrik 1.3.1. Det har resulterat i att 122 av texterna rörande Ålandsfrågan inte ingår i analysen. De utelämnade texterna berör alla Ålandsfrågan på ett eller annat sätt, men ingick inte i något tydligt ämne utgående från LDA modellens resultat.

3.3.1 En "livsfråga"

Ämnesord: folk, återförening, Sverige, Ålandsfrågan, uttryck, moderland, självbestämmerätt, enhällig, stark.

Ämnesord: svensk, finsk, regering, Finland, språk, trygghet, kultur, förståelse, riksdag, bevara.

Som det redan konstaterats var det många ämnen som gjorde att texter rörande *Ålandsfrågan* gav utslag. I den här underrubriken presenterar jag två ämnen som jag inte kunde särskilja från varandra. Bägge innehåller texter vilka på olika sätt argumenterar för Ålandsfrågans mål, det vill säga en anslutning med Sverige, som en åländsk rättighet.

¹⁹⁵ Se bl.a. Skrivaren. Från lördag till onsdag. 1921. Åland. 18 maj; Mariehamn och Åland. 1921. Åland. 28 maj; En bilaga till Ålandsrapporten. 1921. Åland. 4 juni; Finlandssvenskarnas synpunkter i Ålandsfrågan. 1919. Åland. 20 september.

Ämnena exemplifieras med diskursanalys av 25 texter. Ytterligare elva texter passade enligt LDA modellen in i ämnena och beaktas kvantitativt. Jag har ögnat igenom dem ytligt och vill påstå att de följer den diskurs vilken följaktligen presenteras.

Ålandsfrågan vilar på föreställningen om att människor indelas i nationer och likt det framkommer i den historiska bakgrunden stödde man från åländskt håll Ålandsfrågan på principen om folkens självbestämmanderätt då ålänningarna uppgavs utgöra ett eget folk. Exempel på det går att finna i källmaterialet, vilket syns i följande utdrag:

Segrar principen om de små nationaliteternas självbestänningsrätt, segrar också den uppfattning, att ålänningarnas krav på landskapets återförening med Sverige icke blott äro rättmätiga utan även att de måste beaktas.¹⁹⁶

I texten ovan kan man se hänvisningar till självbestämmanderätten och föreställningen att ålänningarna utgör en egen nation. Den nationella föreställning man i tidningen för fram är att ålänningarna är en del av den föreställda svenska nationen.¹⁹⁷ Det kan exemplifieras med följande text: ”Du Ålands inbyggare, du har av dina fäder mottagit ett arv, ett dyrbart, ett heligt arv: din svenskhet, din svenska bygd.”¹⁹⁸ Starka adjektiv används och svenskheten beskrivs vara ett dyrbart och heligt arv. I textutdraget ses det att perceptionen om den nationella gemenskapen baseras på föreställningen om ett gemensamt förflutet.¹⁹⁹ Att ålänningens nationella identitet är *svensk* är ett argument som används för att motivera strävan att höra till Sverige. I konstruerandet av ålänningen som svensk benämns de fortsättningsvis som ålänningar, vilket gör att det åländska blir en regional identitet underställd det svenska.

I diskussionen om att höra till Sverige refererar man till landet som ”*moderland*”.²⁰⁰ Moderland har enligt SAOB bland annat betydelsen ”land som utgör ursprung”²⁰¹ och i de här texterna kan det tolkas som en del i att Sverige konstrueras vara ursprunget för ålänningarna och därmed deras svenskhet.

¹⁹⁶ Ett nytt inlägg i Ålands-hetsen. 1918. *Åland*. 18 september.

¹⁹⁷ Se bl.a. De stora folkmötena på Åland. 1920. *Åland*. 13 oktober; Å.U på villovägar. 1920. *Åland*. 23 oktober; Åland och åländska spörsmål. 1920. *Åland*. 6 november; Vad vi kunna vänta. 1920. *Åland*. 20 juli.

¹⁹⁸ Vad sägnerna förtälja. 1921. *Åland*. 23 mars.

¹⁹⁹ Se diskussion om olika nationers förutsättningar för tillhörighet i Yuval-Davis (2011).

²⁰⁰ Se bl.a. De stora folkmötena på Åland. 1920. *Åland*. 13 oktober; Å.U på villovägar. 1920. *Åland*. 23 oktober; Den finska ”välviljan”. 1920. *Åland*. 27 oktober.

²⁰¹ Svenska akademins ordbok, <saob.se>. 14.11.2019.

I åtta av de analyserade texterna framlyfts ålänningarnas rätt till *nationell självbestämmanderätt*.²⁰² Principen, påpekar man, var densamma som finnarna åberopade i sin självständighetsförklaring från Ryssland, och därför framförs det att finnarna borde ha sympatier för när ålänningarna vill använda den.²⁰³ Av de åtta texterna om självbestämmanderätt lyfts i fyra fram att man från finskt håll stöder karelarnas strävan att använda principen för att anslutning med Finland. Att göra det och samtidigt förvägra ålänningarna självbestämmanderätt anses vara hyckleri.²⁰⁴ ”Gränskarelen delvis ryska befolkning har alltså rätt att få sin röst hörd, medan ålänningarnas åstundan att se landskapet återförenat med Sverige stämplas som brottslig.”²⁰⁵ I citatet kan en av jämförelserna ses. Det understryks att gränskarelen har en delvis rysk befolkning och att Finland *ändå* anser dem berättigade till självbestämmanderätt. Samtidigt vill finska staten förvägra det åländska folket självbestämmanderätt fast de i tidningsdiskursen konstrueras utgöras av en oblandad och genuin nation. Finnarna framställs i texterna om självbestämmanderätt vara hycklare vilket kan anses porträttera en motbild till ålänningarna och därmed ange att de *inte* är det.²⁰⁶

I tidningen framför man gång på gång att *återförening* med Sverige är någonting alla på Åland strävar efter *enhälligt*, inte bara av ”en handfull självkorade ledare”²⁰⁷ eller ”klick verksamma separatister”²⁰⁸ och det betonas att både män och kvinnor stöder saken, ung likväl som gammal.²⁰⁹ Texterna konstruerar *alla* ålänningarna som del en entitet och bidrar till att vidmakthålla en föreställd gemenskap bland läsarna (ålänningarna).

Karaktärsmissigt porträtteras ålänningarna i tre texter vara fredliga och hederliga i sin strävan efter en återförening med Sverige,²¹⁰ vilket kan exemplifieras genom följande utdrag: ”De störa icke ordningen och lugnet icke ens när de formligen utmanas. Gammal svensk kultur

²⁰² Vad vi kunna vänta. 1920. *Åland*. 20 juli; Julius Sundblom. Den finska propagandan utomlands. 1920. *Åland*. 7 augusti; Mariehamn och Åland. 1920. *Åland*. 23 oktober.

²⁰³ Sverige och Ålandsbefästningarna. 1918. 22 juni

²⁰⁴ Ett nytt inslag i Ålands-hetsen. 1918. *Åland*. 18 september; Den nya regeringens program. 1918. *Åland*. 7 december; President Ståhlberg och Ålandsfrågan. 1919. *Åland*. 10 september; Ålandsfrågan och den karelska. 1918. *Åland*. 7 september.

²⁰⁵ Den nya regeringens program. 1918. *Åland*. 7 december.

²⁰⁶ Se diskussion om skillnadsskapande diskurser för självdefiniering i t.ex. Pietikäinen (2000) eller Benwell & Stokoe (2006).

²⁰⁷ Ålänningarnas svenskhet. 1921. *Åland*. 12 mars.

²⁰⁸ Striden om Åland. 1919. *Åland*. 21 maj.

²⁰⁹ Ålänningarna och Ålandsfrågan. 1919. *Åland*. 4 juni; De stora folkmötena på Åland. 1920. *Åland*. 13 oktober; Alltjämt den gamla visan. 1921. *Åland*. 9 april; Tor Westerholm. Mariehamn och Åland. 1921. *Åland*. 18 maj.

²¹⁰ Den finska ohranans Ålandsavdelning. 1920. *Åland*. 14 juli; Landstingsman. Berättigade åländska krav. 1920. *Åland*. 17 juli; Landstingsman. Berättigade åländska krav. 1920. *Åland*. 17 juli.

förpliktar.”²¹¹ Ålänningens kontrollerade karaktär tillskrivs deras svenska kultur. Den åländska ärliga svenska karaktären kontrasteras mot bilden av finnarna som hycklare.

Man är i texterna orolig över hur den finska *riksdagen* och *regeringen* ska kunna ge *trygghet* för det *svenska språket* och *kulturen* och *bevara* dem eftersom de konstrueras vara av vikt för ålänningarna i tidningsdiskursen.²¹² Här är det staten som blir en opposition mot ålänningarna. Det *svenska* och det *finska* kontrasteras genomgående i den typ av texter som uppkommer i ämnet. *Sverige* och *Finland* ställs mot varandra som motpoler där Finland med finnarna och finlandssvenskarna inte visar *förståelse* för ålänningarnas ”livsfråga” och försöker att hindra dem i deras strävan. Sverige konstrueras vara på ålänningarnas sida i frågan och stöttar.

3.3.2 Östsvenskarna som ”de”

Ämnesord: Svensk, Finland, östsvensk, ålänning, folkting²¹³, nationell, Österbotten²¹⁴, nationalitet, partiledning, stam.

I den här underrubriken presenteras texter i vilka ålänningarna konstrueras i relation till den övriga svenskspråkiga befolkningen i Finland, i tidningen främst kallade *östsvenskar*. En genomläsning av LDA resultatet pekar på att 39 texter av de 234 texterna gällande Ålandsfrågan tillhör ämnet. Utav dessa analyseras de 25 med mest procentuellt överensstämmande.

I den äldsta artikeln i det här ämnet, *Östsvenskarna som ”de”*, från början av 1918, uttrycks i tidningen en önskan om att östsvenskarna ska stå på ålänningarnas sida i Ålandsfrågan.²¹⁵ Detta blir inte fallet då Svenska folkpartiets *partiledning* uttalar sig i frågan genom att föra fram att Åland bör förbli en del av Finland.²¹⁶ Insändarna från finlandssvenskar till *Ålandstidningen* tar främst två olika ställningstaganden gällande Ålandsfrågan – Åland ska förbli en del av Finland²¹⁷ eller ålänningarna har rätt till självbestämning och ska få fatta egna beslut om tillhörighet²¹⁸. Högnäs skriver att det fanns förståelse för ålänningarnas Sverigesträvan i vissa

²¹¹ Landstingsman. Berättigade åländska krav. 1920. *Åland*. 17 juli.

²¹² Se bl.a. Den finska ”välviljan”. 1920. *Åland*. 27 oktober; En intervju med landshövding von Bonsdorff. 1918. *Åland*. 27 mars; Från allmänheten. 1918. *Åland*. 29 juni; Vad vi kunna vänta. 1920. *Åland*. 20 juli.

²¹³ Ett samarbetsorgan för den svenskspråkiga befolkningen i Finland. *Om folktinget*, <<https://folktinget.fi/sv/folktinget/>>. 18.11.2019.

²¹⁴ Flera av insändarna är av skribenter från Österbotten.

²¹⁵ K. Rob. V. W. Finlands nationalitetsfråga. 1918. *Åland*. 19 januari.

²¹⁶ En oriktig lära. 1920. *Åland*. 28 augusti; Svensk-Finland och vi. 1920. *Åland*. 4 augusti; En oriktig lära. 1920. *Åland*. 14 augusti; Finlands svenskar och vi. 1920. *Åland*. 18 september.

²¹⁷ Centralstyrelsen för Svenska folkpartiet. Till Ålands befolkning. 1918. *Åland*. 23 november; C. A. J. Gadolin. Östsvenska synpunkter. 1919. *Åland*. 30 april; Ålandsfrågan och Finlands svenska folkting. 1920. *Åland*. 3 juli; Ålandsfrågan vid Svenska Finlands folkting. 1919. *Åland*. 15 november.

²¹⁸ G. v. Wendt. Östsvenskarna på Åland och Finlands fastland. 1919. *Åland*. 2 april; K. Rob. V. W. Finlands nationalitetsfråga. 1918. *Åland*. 19 januari; J.E. Österbottnisk opinion i Ålandsfrågan. 1920. *Åland*. 14 juli;

delar av landet²¹⁹, och det här kommer alltså till uttryck också i mitt källmaterial. De som argumenterar för Ålands kvarvarande i Finland konstrueras i tidningsdiskursen vara motståndare mot ålänningarna medan de som för fram ålänningarnas önskan blir meningsfränder.

Tolv av de analyserade texterna positionerar ålänningarna i samma grupp som övriga svensktalande i Finland.²²⁰ Det kan exemplifieras med följande citat: "Ålands tjugufemtusen svenskar, vilka på intet sätt skapat en från den övriga finländsk-svenska kulturen avskild självständig kultur, bilda icke någon egen nationalitet, utan utgöra endast en ringa del av Finlands svenska folkstam."²²¹ Det betonas att ålänningarna inte utgör en egen nation utan är en del av en större helhet, en helhet vilken beskrivs som "den svenska stammen i Finland."²²² *Stam* betecknar enligt SAOB en väl sammanhållen folkgrupp²²³ och ålänningen konstrueras genom de tolv texterna vara en del av en svensk helhet i Finland.

Av texterna som framför att alla svenskspråkiga i Finland utgör en enhetlig stam är utgående från formuleringen tio skrivna av finlandssvenskar och två av ålänningar²²⁴. Ålänningar som del av det svenska i Finland ges utrymme i tidningen *Ålands* diskurs, men konstrueras främst av icke lokalbor. Det här uppmärksammades troligtvis av flera av de åländska läsarna och fick således inte samma effekt som om texterna hade skrivits av ålänningar, det vill säga någon från den egna *innegruppen*, eftersom studier påvisar att individer till större del tenderar lita på och internaliserar den egna innegruppens åsikter.²²⁵ Under tidsperioden för Ålandsfrågan konstrueras finlandssvenskarna i tidningen *Ålands* diskurs övervägande vara en utegrupp, och således bör deras texter ha influerat ålänningarna i mindre utsträckning än texter med åländska upphovsmän.

Folktinget och Ålandsfrågan. 1919. *Åland*. 24 maj; De svenska österbottningarna och Ålandsfrågan. 1919. *Åland*. 8 oktober; Ålandsfrågan före vid folktinget. 1919. *Åland*. 28 maj.

²¹⁹ Högnäs, s. 194.

²²⁰ Centralstyrelsen för Svenska folkpartiet. Till Ålands befolkning. 1918. *Åland*. 23 november; C. A. J. Gadolin. Östsvenska synpunkter. 1919. *Åland*. 30 april; J.E. Österbottnisk opinion i Ålandsfrågan. 1920. *Åland*. 14 juli; Ålandsfrågan och Finlands svenska folkting. 1920. *Åland*. 3 juli; En oriktig lära. 1920. *Åland*. 28 augusti; C. A. J. Gadolin. Östsvenska synpunkter. 1919. *Åland*. 26 april; Hbl., folktingsvalet och ålänningarna. 1919. *Åland*. 17 maj; Ålandsfrågan vid Svenska Finlands folkting. 1919. *Åland*. 15 november; De svenska österbottningarna och Ålandsfrågan. 1919. *Åland*. 8 oktober; G. v. Wendt. Östsvenskarna på Åland och Finlands fastland. 1919. *Åland*. 2 april; Ålandsfrågan före vid folktinget. 1919. *Åland*. 28 maj; Ålandsfolkets livsfråga. 1920. *Åland*. 6 oktober.

²²¹ Ålandsfrågan och Finlands svenska folkting. 1920. *Åland*. 3 juli.

²²² En oriktig lära. 1920. *Åland*. 28 augusti.

²²³ Svenska Akademiens Ordböcker, *Svensk Ordbok*, (2009). <www.svenska.se>.

²²⁴ En oriktig lära. 1920. *Åland*. 28 augusti; Hbl., folktingsvalet och ålänningarna. 1919. *Åland*. 17 maj.

²²⁵ Se t.ex. Jeong-woo Jang & Joseph B. Walther, 'Self-Categorization of Users' Comments and Ingroup Influence: The moderation Role of Context-Dependent Ingroup Identification' i *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace XIII* (2019).

Texter med åländska författare positionerar framförallt ålänningarna i ett förhållande till rikssvenskarna²²⁶ istället för till det svenska i Finland. I den diskurs de åländska skribenterna för fram görs ett skillnadsskapande mellan de samtida finlandssvenskarna och ålänningarna. Det kan exemplifieras genom följande citat: ”Den ståndpunkt det officiella svenska Finland intagit till Ålandsfrågan har, såsom från vår sida så ofta betonats, skapat en hård när oöverstiglig klyfta mellan östsvenskar och ålänningar.”²²⁷ Skulden för klyftan läggs i citatet på ”det officiella svenska i Finland” vilket alltså inte skuldbelägger den ”vanlige” finlandssvensken. Dock förekommer argstint retorik i sju av artiklarna, bland vilka talande rubriceringar likt ”Östsvenskarnas förräderi mot Åland”, ”Ålands folk tål icke östsvensk förmyndarskap” och ”Skola östsvenskarna fortfarande stå Åland emot?” förekommer. I de texterna blir gränsen mellan det offentliga Svenskfinland och det privata utsuddade, och finlandssvenskarna skuldbeläggs som ett kollektiv. Det argumenteras för att den åländska strävan är korrekt, och att klyftan intensifierats av östsvenskarna då de inte erkänner ålänningarnas rätt.²²⁸ I konflikten om Ålandsfrågan för man i tidningen fram att östsvenskarna inte ska ha något att säga till om.²²⁹

Föreställningen om den svenska nationen ålänningarna är en del av inkluderar stundvis finlandssvenskarna och exkluderar dem om vartannat genom att konstruera dem som en utegrupp. I skillnadsskapande diskurser och skapandet av nationen är det vanligt att störst energi läggs på att distansera sig från de som liknar en mest.²³⁰ Att distansera sig från det finlandssvenska kan ha varit ett försök att skapa tydligare linjer för den åländska nationella självbilden och berättiga delaktigheten i den Sverigesvenska gemenskapen.

²²⁶ Se t.ex. Mariehamn och Åland. 1919. *Åland*. 21 maj; Medborgare på Åland. Östsvenskarnas förräderi mot Åland. 1920. *Åland*. 7 juli.

²²⁷ Finlands svenskar och vi. 1920. *Åland*. 18 september; Medborgare på Åland. Östsvenskarnas förräderi mot Åland. 1920. *Åland*. 7 juli.

²²⁸ En oriktig lära. 1920. *Åland*. 28 augusti; Medborgare på Åland. Östsvenskarnas förräderi mot Åland. 1920. *Åland*. 7 juli; En oriktig lära. 1920. *Åland*. 14 augusti; Svensk-Finland och vi. 1920. *Åland*. 4 augusti; Ålands folk tål icke östsvensk förmyndarskap. 1920. *Åland*. 16 oktober; Ett ord i sinom tid. 1920. *Åland*. 29 september; Skola östsvenskarna fortfarande stå Åland emot? 1920. Åland. 24 november.

²²⁹ Se bl.a. Folktinget och Ålandsfrågan. 1919. *Åland*. 24 maj; Finlands svenskar och vi. 1920. *Åland*. 18 september; Svenska Finlands folkting och Ålandsfrågan. 1920. *Åland*. 3 juli; Östsvenskarnas kamp om Åland. 1920. *Åland*. 28 juli; Medborgare på Åland. Östsvenskarnas förräderi mot Åland. 1920. *Åland*. 7 juli; . Självbestämningsprincipen. 1920. *Åland*. 24 juli.

²³⁰ Wodak et al., s. 186.

3.3.3 Frågan i Nationernas Förbund

Ämnesord: rapportör, finsk, lösning, internationell, Nationernas-Förbund, utlåtande, garanti, folkomröstning, juristkommission, förbundsrad.

Likt det framkom i den historiska bakgrunden kom Ålandsfrågan att hanteras Nationernas Förbund och deras *förbundsrad* uttalade sig om saken. Att konflikten gavs utrymme på den internationella arenan uppmärksammades av *Ålandstidningen* och *Nationernas Förbunds* (NF) försök att hitta en *lösning* på Ålandsfrågan är det huvudsakliga temat i 20 artiklar.

I texterna finns återgivelser för hur Ålandsfrågan behandlades av NF och skribenterna kryddar med sina egna åsikter samt infallsvinklar hämtade från den svenska och finska sidan. Då Ålandsfrågan landar på NF:s agenda framförs det i tidningen att ålänningarna hoppas frågan ska avgöras genom en *folkomröstning* där ålänningarna röstar om vilket land de ska tillhöra.²³¹

Förakt mot det finländska framkommer i 13 artiklar eftersom det i tidningsdiskursen uppfattas som att ”östsvenskar och finnar” motarbetat och fortsätter att motarbeta Ålandsfrågan nu när den behandlas i NF.²³² Tidningens förhållningssätt motiveras genom formuleringar likt denna: ”Vår fruktan för finsk bolsjevism är lika stark som vår fruktan för finskt förtryck...”²³³ I textutdraget konstrueras finnarna som en farlig *utegrupp* vilka för med sig risk för kommunism och förtryck. Tidningen *Åland* positionerade sig mot kommunism, vilket kommer att presenteras under rubrik 3.4.1. där texter rörande det finska inbördeskriget analyseras.

I källmaterialet hävdas att finska medier förtalar ålänningar genom att påstå att de inte kommer att godkänna NF:s beslut²³⁴ och att deras slutgiltiga mål, d.v.s. ”återförening med sitt rätta moderland!” motarbetas av finska och finländska politiker.²³⁵

²³¹ Se bl.a. Reuler. Ålandsfrågans behandling i London. 1920. *Åland*. 17 juli; Ålandsfrågan inför folkförbundet. 1920. *Åland*. 18 september.

²³² Vad Branting sagt och icke sagt. 1920. *Åland*. 28 juli; Ålands folk motser framtiden med lugn tillförsikt. 1920. *Åland*. 25 september; Är folkomröstning förödmjukande för Finland. 1920. *Åland*. 9 oktober; Ålandsfrågan inför folkförbundet. 1920. *Åland*. 18 september; Ålands-resolutionen. 1920. *Åland*. 20 oktober; Ålands folk bidar rättens seger. 1921. *Åland*. 18 mars; Ålandsrapportörerna. 1920. *Åland*. 8 december; Inför folkförbundsrådet. 1921. *Åland*. 18 mars; Söndagens 54 åländska folkmöten. 1921. *Åland*. 1 juni; Vad Ålands folk kräver. 1921. *Åland*. 1 juni; Ålänningarnas motiv. 1921. Åland. 10 juni; Mariehamn och Åland. 1921. *Åland*. 28 maj;

²³³ Vad Ålands folk kräver. 1921. *Åland*. 1 juni.

²³⁴ Vad Branting sagt och icke sagt. 1920. *Åland*. 28 juli.

²³⁵ Är folkomröstning förödmjukande för Finland. 1920. *Åland*. 9 oktober.

Varje viljeyttring från åländsk sida, som avser att klargöra åländska tänkesätt och krav i frågan om återförening med Sverige, mötes av Finlands folk med öppet hån och ett upprepanande av ordet „landsförrädare“.²³⁶

Citatet kontrasterar ålänningarna mot övriga landsmän vilket spär på skillnadsskapandet dem emellan. För att fördjupa klyftan framhävs det att fastlandsbefolkningen ständigt skymfar ålänningarna. I tidningen framförs också att den finska regeringens hantering av Ålandsfrågan givits uttryck i illegala handlingar.²³⁷ Det påstås att finnarna är ”hämndgiriga” och ”hysa [hat] mot allt vad svenskt är.” Som motbild beskrivs ålänningar i samma text ha ”öppna ansikten, som andas hederlighet och bära prägeln av uppriktighet och allvar” och de framförs ha ett ”förtjänt rykte att vara arbetsam, måttlig och sparsam.”²³⁸ Ålänningen konstrueras därmed i positiv dager genom fördelaktig jämförelse med utegruppen. Att det lyfts fram att finnarna hatar allt svenskt ställer dem också i ett antagonistisk förhållande gentemot ålänningarna som konstrueras som svenskar i diskursen.²³⁹ Att det fastländska och *finska* gång på gång positioneras som en motpol vilken motarbetar ålänningen stärker skillnadsskapandet mellan ålänningarna och resten av Finlands befolkningen. Ålänningarna arbetar i diskursen målmedvetet för vad som porträtteras vara rätt och hindras av finnarna och östsvenskarna.

Från *Ålands* sida framför man att Sverige alltid stått på ålänningarnas sida. Finnarnas kompensationserbjudanden och förlikningar menar man att kom först då Ålandsfrågan började tas på allvar av omvärlden.²⁴⁰ Genom att göra sådana utspel ställs Sverige på Ålands sida och Finland görs åter till en motpol som inte vill ålänningarna väl, utan bara handlar gott då påtryckningar från omvärlden sker.

Rapportörernas besök på Åland 1920 redogörs det vidlyftigt för. På Åland upplever de ”välstånd” och får möta befolkningens ”stolta karaktär.” Ålänningarna framställs i god dager och ålänningen representeras i mötet utav allmogebefolkningen och inte eliten. Det här kan länkas till att bilden av allmogen i början av 1900-talet gått från att innehålla negativa element till att vara positivt färgad med betoning på ansvar och stabilitet.²⁴¹ De åländska männen utmålas som ödmjuka och kvinnorna antingen trygga husmödrar eller vackra ungdomar.²⁴² I

²³⁶ Ålands-resolutionen. 1920. *Åland*. 20 oktober.

²³⁷ Reuler. Ålandsfrågans behandling i London. 1920. *Åland*. 17 juli.

²³⁸ Söndagens 54 åländska folkmöten. 1921. *Åland*. 1 juni.

²³⁹ Se bl.a. Ålandsfrågan i engelsk press. 1921. *Åland*. 25 maj; Mariehamn och Åland - Ålandsrapporten. 1921. *Åland*. 14 maj; Ålandsrapportörerna. 1920. *Åland*. 8 december.

²⁴⁰ Internationella juristkommissionens utlåtande i Ålandsfrågan. 1920. *Åland*. 22 september

²⁴¹ Östman, 'Från eländighet till manligt medborgarskap', s. 753.

²⁴² Ålandsrapportörernas besök. 1920. *Åland*. 15 december.

den bild man vill måla upp för omvärlden läggs fokus alltså på att ålänningarna är dygdiga och vanliga människor.

Efter rapportörernas visit på Åland har man en positiv hållning till vad deras utslag kommer att bli. Rapportörerna har sagt att de ska ”föreslå en rättvis lösning, egnad att tillfredsställa ålänningarna” framkommer det i en artikel som heter ”Ålands folk bidar rättens seger”. Man skriver också ”[s]äkerligen förhåva vi oss icke, när vi göra gällande, att rapportörkommissionen erhöill ett mycket fördelaktigt intryck av Ålands ursvenska befolkning.”²⁴³ Åter lyfts alltså svenskheten upp som en nyckel i den åländska identiteten, och förväntningarna på rapportörernas *utlåtande* är att de ska bedöma till Ålandsrörelsens fördel.

När sedan budet på våren 1921 kommer, att rapportörernas utlåtande är att Åland ska förbli en del av Finland, skriver man att det ”överallt i åländsk bygd framkallat bitter besvikelse...”²⁴⁴. Det är understryker åter att tillhörigheten till Sverige understöds av *alla* i den åländska befolkningen. Den åländska åsikten och upplevelsen generaliseras och tidningen fungerar som kommunikator för *alla* individer i den föreställda konstruerade gemenskapen.

I rapportörernas utlåtande understöds det att ålänningarnas nationella identitet är svensk även om det inte anses vara argument nog till att åtskiljas från Finland: ”I fråga om befolkningen betonas, att den är alltigenom svensk till sitt ursprung, sina vanor, sitt språk och sin kultur; 96.8 proc. av invånarna äro svenskar”.²⁴⁵ Att också utländska källor stöder tanken om en svensk nationalitet stöder diskursen där ålänningarna är svenskar.

I texterna om Ålandsfrågans behandlande i NF uttrycks besvikelse på svenskarna då Sverige väljer att acceptera det beslut NF tar i frågan. ”Detta betyder med andra ord, att Sverige från sin dörr skall bortvisa ålänningarna, vilka trohjärtat och med tillförsikt klappat på.”²⁴⁶

3.3.4 Ålänningarna svartmålas i den fastländska pressen

Ämnesord: tidning, Hbl, Hufvudstadsbladet, agitation, blad, politik, söker²⁴⁷, finsk, beskyllning, Uusi-Suomi.

Utslagen för de här ämnesorden har jag valt att kategorisera under rubriken *Ålänningar svartmålas i den fastländska pressen* eftersom fokus i texterna ligger på att ålänningar och

²⁴³ Ålands folk bidar rättens seger. 1921. *Åland*. 18 mars.

²⁴⁴ Ålands folk kan icke godkänna rapportörernas förslag. 1921. *Åland*. 14 maj.

²⁴⁵ Mariehamn och Åland - Ålandsrapporten. 1921. *Åland*. 14 maj.

²⁴⁶ Söndagens 54 åländska folkmöten. 1921. *Åland*. 1 juni.

²⁴⁷ Används synonymt med att ”försöka” och syftar på att den finländska pressen försöker svartmåla Ålandsfrågan.

Ålandsfrågan utsätts för felaktiga *beskyllningar* eller förtal i den fastländska pressen. Ämnet består av 17 av de 234 texterna vilka lyfter fram Ålandsfrågan.

Majoriteten av artiklar som lyfts fram är från den svenskspråkiga pressen, närmare bestämt *Hufvudstadsbladet (Hbl)* och *Åbo Underrättelser*. Det här kan till viss del ha berott på språkkunskaper, men också på att man från åländskt håll upplevde sig svikna av de man trott skulle stå på ens sida. En tredje tidning vars åsikter omtalas är *Uusi Suomis* vilken också förekommer som ett ämnesord.

Hbl och *Åbo Underrättelser* beskrivs gå hand i hand med ”finntidningar” och det skrivs att deras hets mot ålänningarna driver upp en klyfta mellan ålänningar och deras ”stamfränder i Finland”.²⁴⁸ En insändare från Nyland beklagar sig över att *Hbl* vänder sig mot ålänningarna och skriver att det är hemskt att det finns så många ”svenskatalande finnar”.²⁴⁹ I de här exemplen porträtteras finnarna vara ålänningarna och det svenskas motbild. Genom att konstruera finlandssvenskar och finlandssvenska medier vilka är emot ålänningarna som finnar undantas finlandssvenskar vilka är på ålänningarnas sida från skillnadsskapandet.

I de fastländska medier som man anklagar i *Ålandstidningen* har ställningstagandet gjorts att Åland ska förbli en del av Finland. Det framlyfts att det svenska i Finland är skyddat genom lag, men i *Åland* lyfter man fram många faktorer som motbevis på att svenskheten kan garanteras. Bland annat omnämns fennomanerna.²⁵⁰

Hbl. tycks finna ett formligt nöje uti att vara Finlands mest argsinta och ondskefulla tidning, när det gäller att hetsa den finska folkmeningen och regeringen till de längstgående åtgärder mot Åland och Sverige.²⁵¹

Man framför att förtälet beror på att de fastländska tidningsskribenterna missförstår varför ålänningarna vill höra till Sverige. Det betonas i en att önskan bottnar i nationalitet och rätten till självbestämmanderätt och inte ekonomi.²⁵² Att önska anslutning med Sverige på grund av ekonomiska skäl är i diskursen mindre ädelt än en nationell strävan, och ålänningen konstrueras genom de ädla skälen i gynnsam dager.

²⁴⁸ Hetsen mot ålänningarna. 1920. *Åland*. 11 augusti; Sista försöket. 1918. *Åland*. 13 november.

²⁴⁹ Följande protest mot Hufvudstadsbladets Ålandspolitik. 1919. *Åland*. 10 december.

²⁵⁰ En replik till Hbl. 1919. *Åland*. 14 juni.

²⁵¹ Hetsen mot Åland och Sverige. 1920. *Åland*. 6 oktober.

²⁵² Finska metoder. 1920. *Åland*. 25 augusti; En orimlig förutsättning. 1919. *Åland*. 16 augusti.

Ålänningarna anklagas i sin strävan att anslutas till Sverige vara egoistiska, men i *Åland* ger man svar på tal: ”Att på ett så pass inskränkt område, vimlande av militär, bibehålla rätts- och hedersbegreppen ogrumlade är en omständighet, som enbart det är tillräcklig att påvisa den moraliska styrka, den genuina öbefolkningen i själva verket besitter.”²⁵³ I texten fortsätter det positiva konstruerandet av ålänningen som beskrivs besitta heder och moralisk styrka.

Enligt en skribent i tidningen *Åland* försöker den fastländska pressen vinkla det som att ålänningarnas Sverigelängtan minskat även om den inte alls gjort det.²⁵⁴ I den fastländska pressen förs det också fram att ålänningarnas Sverigelängtan skulle vara av ett väldigt ungt datum. Det tillbakavisas också av *Åland*.²⁵⁵ Man tillbakavisar också påståendet att inte *alla* ålänningar skulle stå för en anslutning till Sverige.²⁵⁶ I texterna läggs alltså stor fokus på att tillbakavisa uttalanden vilka motsätter sig *Ålandstidningens* diskurs. Ålänningarna konstrueras vara en enhetlig entitet där avvikande åsikter frångår individer delaktighet i den sociala gemenskapen ålänningarna utgör.

Sex artiklar handlar om att man i den fastländska tidningspressen menar att den åländska allmogen inte är drivande i Ålandsrörelsen, utan att den *agiteras* av antingen självutnämnda leda i Mariehamn eller utav svenskar.²⁵⁷ Det är något man i *Åland* anser att inte är sant, utan likt det framkom i 3.2.1 håller man i tidningen en positionering där det framförs att Ålandsfrågans mål representeras av *alla* på Åland.

3.4 Det militära och frågan om tillhörighet

Militära frågor uppkommer i samband med två ämnen under tidsperioden Ålandsfrågan utspelar sig. Dessa har jag namngivit till *Inbördeskriget*– ”*Finland blöder för oss alla!*” och *Värnplikten: en betungande plikt*. Totalt kategoriseras 32 av de totalt 475 artiklar in under ämnen som länkar samman ålänningarna med det militära. Det utgör blott 6,7 % av totalen.

²⁵³ Åbo Underrättelser” och ålänningarna. 1918. *Åland*. 30 januari.

²⁵⁴ Ålands-frågan. 1918. *Åland*. 21 augusti.

²⁵⁵ G. –Il. Negativ politik. 1920. *Åland*. 21 augusti.

²⁵⁶ Arnell, Berndtsson, Karlsson, Mattsson, Häggblom & Mesterton. Vårdö och Geta protestera emot Hbl:s skrivelser. 1920. *Åland*. 13 oktober.

²⁵⁷ Förtalets politik. 1919. *Åland*. 2 juli; Ålandsfrågan – Det icke bortglömda talet om agitation. 1918. *Åland*. 19 oktober; Mariehamn och Åland. 1920. *Åland*. 16 oktober; Mariehamn och Åland. 1920. *Åland*. 24 november; Helsinging Sanomat ”utredar” Ålandsfrågan. 1919. *Åland*. 2 juli; Återigen falsk vittnesbörd i Hbl. 1920. *Åland*. 9 oktober.

3.4.1 Inbördeskriget – ”Finland blöder för oss alla!”

Ämnesord: röda, vita, män, frivilliga, unga, Sverige, gardet, vackra²⁵⁸, minne²⁵⁹, vapen.

I källmaterialet behandlar 20 texter den militära aktiviteten på Åland kort under och efter inbördeskriget och är således centrerade till åren 1918–1919.

I texterna vilka kommer till uttryck i tidningen står man tydligt på de vitas sida. Tio artiklar lyfter fram att de vita kommit till Åland och skyddar ålänningarna, uppmanar ålänningen att aktivt delta i skyddskårer och lyfter fram då ålänningar stridit på de vitas sida i ett positivt sken.²⁶⁰ För att få ålänningarna att ta värvning i skyddskåren skrivs propagandafärgade texter som till exempel:

Allt fortfarande mördas våra finska bröder av de röda banditerna. Oskyldigt blod flyter i strömmar. Varken kvinnor el. barn skonas. Det är omöjligt att likgiltigt åse detta fasansfulla slaktande.²⁶¹

Det är väldigt känslomässig text med starka beskrivningar och genom att skriva att varken kvinnor eller barn skonas riktar man sig till manliga läsare och försöker väcka någon form av beskyddande instinkt. De röda är en gemensam fiende och enar ålänningen och hans bröder på fastlandet. I frågan om inbördeskriget tar man en linje i tidningen där man inte utesluter ålänningen från landet, utan vill att ålänningen ska ta del av inrikespolitiken. ”Finland blöder för oss alla!” avslutas ett uppmanande till ålänningarna att gå med i skyddskåren²⁶² och det framförs att ”[å]länningarna måste oförtröttat söka bringa hjälp till Finland” för det för inte bli så att man ”glömde statsfränderna österut för att rädda sitt eget skinn”²⁶³. Ålänningen binds samman med finnarna genom blodsband som del av samma familj och Finland framställs som en individ vars uppoffring lett till blodspill. Ålänningarna positioneras vid sidan av fastlandsborna men samtidigt påpekas det i en text den åländska skyddskåren inte jobbar mot

²⁵⁸ Förekommer texterna inskickade av svenska frivilliga på Åland, eftersom de i de texterna målar upp hur mycket de trivts på Åland.

²⁵⁹ Används i de senare artiklarna då minnet av vad som hände 1918 porträtteras.

²⁶⁰ Striderna på Åland. 1918. *Åland*. 27 februari; Striderna på Åland. 1918. *Åland*. 6 mars; Vår närmaste uppgift. 1918. *Åland*. 6 mars; Mariehamn och Åland. 1918. *Åland*. 10 april; Tvänne dokument om Ålandsförhandlingarna. 1918. *Åland*. 18 maj; Ålänningar! 1918. *Åland*. 13 mars; Mariehamn och Åland. 1918. *Åland*. 20 april; Reporter. Brevkort från Åbo – den vita staden. 1918. *Åland*. 20 april; Reporter. Brevkort från Åbo. 1918. *Åland*. 5 juni; Hugo Sommarström. Mariehamn och Åland. 1918. *Åland*. 16 mars.

²⁶¹ Ålänningar! 1918. *Åland*. 13 mars.

²⁶² Vår närmaste uppgift. 1918. *Åland*. 6 mars.

²⁶³ Hugo Sommarström. Mariehamn och Åland. 1918. *Åland*. 16 mars.

återförening med Sverige.²⁶⁴ Finländarna konstrueras som bröder, dock kanske mer som styvsyskon samtidigt som svenskarna är de äkta syskonen ålänningen ska förenas med.

De röda framför man i tidningen att står på ryssens sida²⁶⁵ och ålänningen konstrueras inte ha goda minnen av ryssen i sina hembygder. Det kan exemplifieras med att man år 1917 skriver ”...det skall väl vara omöjligt att nu för tiden råka en ålänning, som skulle sticka under stol med sina känslor rörande ryssarnas görande och låtande. Ett av de mest utmärkande dragen för det på Åland förlagda manskapet är deras hänsynslöshet.”²⁶⁶ Eftersom de röda står på ryssarnas sida får de bära alla konnotationer ryssarna bär på och de framställs på många sätt som ondskefulla och konstrueras vara motståndare.

I tio artiklar av tidningsmaterialet framkommer det att *Sverige* stödde ålänningarna monetärt och med manskap till skyddskårsverksamhet.²⁶⁷ Det här uttrycker man i texterna stor tacksamhet för. Utan svenskarna ”är det väl troligt att vita gardet och de ålänningar, som anslutit sig till det, blivit fullkomligt förintade”.²⁶⁸ Svenskarna glorifieras och konstrueras i en upphöjd position. Svenskarna utgör den innegrupp man i tidningsdiskursen vill positionera ålänningarna i.

En av texterna i ämnet uttrycker att en finsk tidning förtalat den svenska hjälpexpeditionen. Man skriver att svenskarna på Åland skött sig ”utmärkt väl” och uppmanar den finska tidningen att be om ursäkt för att upprätthålla goda relationer länderna emellan.²⁶⁹ I tidningsdiskursen står man således på svenskarnas sida.

Två artiklar lyfter fram att svenskar hjälpt till att demolera militära byggnader på Åland. I bägge målas kärleken mellan svenskarna och ålänningarna upp.²⁷⁰ I den ena pointeras att ”verkliga” ålänningar vill höra till Sverige. Med verkliga menar man ”ej de många finnar, som på senaste tiden flyttat in”.²⁷¹ Uttalandet är dualistiskt och försätter befolkningen i antingen positionen

²⁶⁴ Ålänningar! 1918. *Åland*. 13 mars.

²⁶⁵ Se bl.a. Vår närmaste uppgift. 1918. *Åland*. 6 mars & Striderna på Åland. 1918. *Åland*. 27 februari.

²⁶⁶ Den ryska soldateskens framfart på Åland. 1917. *Åland*. 5 september.

²⁶⁷ Tvänne dokument om Ålandsförhandlingarna. 1918. *Åland*. 18 maj; Tvänne dokument om Ålandsförhandlingarna. 1918. *Åland*. 25 maj; Carl Björkman, Johannes Eriksson, Claes Virgin. Ett tack för Ålandshjälpen. 1918. *Åland*. 9 mars; Mariehamn och Åland. 1918. *Åland*. 9 mars; Medborgarfesten för de svenska officerne. 1918. *Åland*. 4 maj; Ålands studenter. Ålänningar! 1918. *Åland*. 9 mars; ”Uusi Päivis” angrepp mot svenska Ålandsexpeditionen. 1918. *Åland*. 26 oktober; Ålandsdetachmentet sänder ålänningarna sin hälsning. 1921. *Åland*. 2 april; Skrivaren. Från lördag till onsdag. 1921. *Åland*. 6 april; Medborgarfesten för de svenska officerne. 1918. *Åland*. 4 maj.

²⁶⁸ Medborgarfesten för de svenska officerne. 1918. *Åland*. 4 maj.

²⁶⁹ ”Uusi Päivis” angrepp mot svenska Ålandsexpeditionen. 1918. *Åland*. 26 oktober.

²⁷⁰ ”Demolerings-svenskarna”. Brev till ”Åland”. 1919. *Åland*. 17 september.

²⁷¹ Hur Ålandstrupperna ha det. 1919. *Åland*. 17 maj.

som *ålänning*, vilket medför förväntad Sverigelängtan, eller som *finne* vilket utgör en utegrupp som inte representerar *Ålands* vilja. Det här utgör åter en konstruktion i diskursen där individer vilka inte står för en anslutning med Sverige placeras utanför den åländska sociala gruppen.

Även om ”den åländska befolkningen...ställde sig tydligt och klart på finnarnas sida [i inbördeskriget]”²⁷² positionerar man tydligt i tidningen att ålänningarna är en egen särgrupp bredvid de finska ”bröderna”. Samtidigt lyfts ålänningens svenskhet stundvis upp som en bisak genom att till exempel skriva ”...ålänningen [skall] visa sig äga gammat svenskmannahåg och vapenglad ställa sina krafter till åländska skyddskårens tjänst och därmed kämpa för Ålands svenska sak.” Det svenska bär i texten på positiva konnotationer.

I diskussionen om inbördeskriget positioneras ålänningarna som vita. I den här diskursen är finländare vilka deltar på de vitas sida bröder och motbilden utgörs av de röda och ryssar. Ålänningarna är i den här diskursen en del av den finländska befolkningen samtidigt som också Sveriges vikt för ålänningarna betonas.

I de två artiklar som är publicerade några år efter kriget, år 1921, kan man se effekterna av att Ålandsfrågan inflammerats genom att man uttrycker sig mer hätskt om Finland. Man skriver om ”det bittra svenskhat” som råder i ”landat österom Skiftet”²⁷³ i den ena och samma budskap framkommer med andra ord i den andra artikeln.²⁷⁴ I den militära diskussionen kan man se att stämningen i Ålandsfrågan blir mer inflammerad med tiden. Texterna av ett tidigare datum positionerar ålänningarna och fastlänningarna som bröder för att allt mer konstruera fastlänningarna som en motgrupp mot ålänningen.

Artiklarna vänder sig främst till *män*, och då *unga* män, och riktar sig till dem genom att uppmana dem att ställa upp som *frivilliga* i skyddskåren. Inbördeskriget konstrueras som manligt och den åländska manligheten konstrueras därigenom med inslag av det militära i sig.

²⁷² Mariehamn och Åland. 1918. *Åland*. 9 mars.

²⁷³ Skrivaren. Från lördag till onsdag. 1921. *Åland*. 6 april.

²⁷⁴ Ålandsdetachmentet sänder ålänningarna sin hälsning. 1921. *Åland*. 2 april.

3.4.2 Värnplikten: en betungande plikt

Ämnesord: åländsk, ålänning, värnpliktig, värnplikt, general, löfte, hav, landskap, ombord, fastlandet.

Under tidsperioden för Ålandsfrågan behandlar 12 av de 475 texterna frågan om ålänningarnas värnplikt.

Sex av artiklarna konstaterar att delaktigheten i uppbådet på Åland var svagt.²⁷⁵ I fyra av de artiklarna uppvisas förståelse för att de åländska männen inte låtit sig rekryteras och det målas upp att den finska tidningspressen varit onödigt hätsk mot landsmännen i fråga. På Åland hade man upplevt att ett *löfte* givits av *general* Mannerheim att värnplikt ska få göras på Åland under svenskt befäl. När detta visade sig vara falskt ansåg man löftet brutet och inledde värnpliktsstrejk.²⁷⁶ Det svenska språket konstrueras därmed som en viktig komponent också i diskursen om värnplikt. År 1919 skriver man om att finsk militär ”vapenövas” på Åland, och man undrar varför inte åländska värnpliktiga då kan få stanna på ön och vapenövas och de fastländska männen vapenövas på fastlandet.²⁷⁷ I dessa syns ett skillnadsskapande mellan de svensktalande och finstalande.

De två andra av dem uppmanar de åländska männen att utföra sin värnplikt. De representerar bägge åsikter från icke lokalbor. Krigsministern framhäver att ålänningarna som är placerade utanför Åland är nöjda och säger ”[d]et gällde för manskapet att i handling visa, att varje medborgare, [oläsligt] svensk som finstalande, är beredd att göra sin plikt för fosterlandet. Från Lapplands fjäll till Ålands skär är Finland ett och odelbart.”²⁷⁸ Utdraget inkluderar ålänningarna i den helhet som är Finland. Den andra texten uppmanar den värnpliktiga ålänningen som uteblivit som ”uppskrämd” och ”uppgiterad av rikssvenska agenter”.²⁷⁹ Att skriva så fråntar ålänningen aktörskap i frågan om värnplikten.

En kort artikel uppmanar ålänningarna att göra sin plikt och ta värvning för att inte svika ”vår hembygds viktigaste intressen”²⁸⁰ vilket också konstruerar ålänningen som en del av Finland.

²⁷⁵ Våra värnpliktiges ohörsamhet. 1918. *Åland*. 31 juli; ”Värnpliktssträjken” på Åland. 1918. *Åland*. 3 augusti; De åländska värnpliktige fruktade att bli skickade till Murman. 1918. *Åland*. 17 augusti; Krigsministerns Ålandsbesök. 1918. *Åland*. 16 oktober; Artur F. Blomqvist. Till de åländska värnpliktige och deras anförvanter. 1918. *Åland*. 28 augusti; Våra värnpliktige behövs på Åland. 1919. *Åland*. 9 april.

²⁷⁶ ”Värnpliktssträjken” på Åland. 1918. *Åland*. 3 augusti; Våra värnpliktiges ohörsamhet. 1918. *Åland*. 31 juli; De åländska värnpliktige fruktade att bli skickade till Murman. 1918. *Åland*. 17 augusti.

²⁷⁷ Våra värnpliktige behövs på Åland. 1919. *Åland*. 9 april.

²⁷⁸ Krigsministerns Ålandsbesök. 1918. *Åland*. 16 oktober.

²⁷⁹ Artur F. Blomqvist. Till de åländska värnpliktige och deras anförvanter. 1918. *Åland*. 28 augusti.

²⁸⁰ Ålands värnpliktige! 1918. *Åland*. 30 mars.

Två artiklar lyfter fram att man försöker lösa den åländska värnpliktsfrågan genom att ålänningar istället skulle få tjänstgöra vid lots- och fyrinrättningar.²⁸¹ Genom att framföra möjligheten till tjänstgöring på lots- och fyrinrättningar som en konfliktlösning antas det att ålänningarna med det skulle vara mer nöjda vilket i sin tur sammankopplar ålänningen med *hav*.

Att militärtjänstgöringen inte kan garanteras på svenska uppger tidningen vara en vital orsak bakom den ”åländska fanflykten” och man klandrar den svenska lantdagsgruppen för detta.²⁸² Det är ett sätt att klandra det officiella Svenskfinland och passar in i diskursen som tydligt framkom under rubrik 3.3.2 där ett skillnadsskapande mellan ålänningarna och Svenskfinland förekommer.

År 1921 dyker värnpliktsfrågan åter upp, och det frågas varför ålänningarna inte kan göra värnplikt på Åland trots att militär finns förlagt på ön. Man lyfter fram att den finska militär och de finska värnpliktiga hålls på Åland för ”upprätthållande av ordningen”. Det pointeras att ”[d]etta vet envar, som vistats på Åland och som känner ålänningarnas synnerligt fredliga karaktär.”²⁸³ Ålänningen konstrueras som fredlig och finska staten konstrueras misstro ålänningarna.

I frågan om värnplikt görs åter en gränsdragning mellan den åländska befolkning och övriga medborgare i Finland. Det lobbats starkt för att ålänningarna ska få göra värnplikt på hemfronten och språkets betydelse betonas.

3.5 Längtan till moderlandet: en sammanfattande diskussion

Tidsperioden som undersökts är tiden för Ålandsfrågan 20.8.1917–24.6.1921. I det här avsnittet förs en sammanfattande diskussion om det som framkommit i kapitlets analys och i tabellen (2) nedan framställs de tio mest frekvent förekommande orden. Vilken betydelse ordens frekvens medför sammanvävs med diskussionen.

²⁸¹ Mariehamn och Åland. 1921. *Åland*. 1 juni; Mariehamn och Åland. 1920. *Åland*. 20 oktober.

²⁸² Hur svenska språket undskjutes. 1919. *Åland*. 3 december.

²⁸³ Den finska militären på Åland. 1921. *Åland*. 18 mars.

Tabell 2

Topp 10 frekventa ord år 1917–1921.

Ord	Antal
Svensk	1454
Ålänning	1410
Finland	1275
Sverige	976
Finsk	701
Åländsk	591
Ålandsfrågan	475
Folk	342
Regering	288
Tidning ²⁸⁴	272

Källa: *Åland*, 20.8.1917–24.6.1921.

I diskursen under tidsperioden ges nodalpunkten *ålänning* främst innebörd genom att kontrasteras mot det finländska och sammanfogas med det svenska. Svenskhetens vikt har noterats genom diskursanalys och kan också ses i tabellen (2) där *svensk* är det mest frekvent förekommande ämnesordet. Totalt förekommer det 1454 gånger i de 475 texterna.

Alla de mest frekvent förekommande orden i källmaterialet från tidsperioden (se tabell 2) kan relateras till diskussionen om Ålandsfrågan. Diskussionen om nationell tillhörighet blir i det närmsta hegemonisk och lämnar lite utrymme för porträttering av andra aspekter av ålänningarnas identitet.

Ålänningen påminns ständigt om sin nationella identitet i tidningsdiskursen vilket kan ses som ett försök att naturalisera ålänningen i subjektspositionen som svensk. Vad exakt det svenska är betonas inte, annat än att det är den nationella tillhörigheten som klämtar inne i ålänningens själ. Spiliopoulou Åkermark för fram att det är troligt att betoningen av det svenska och Ålandsrörelsens mål var en följd av den ökade osäkerheten i Finland och Ryssland under slutet av 1800-talet. Den instabilitet som existerade i regionen förde med sig förryskningssträvanden

²⁸⁴ Relateras till Ålandsfrågan genom att ordet ofta förekommer i texter vilka refererar artiklar omtalande Ålandsfrågan i andra tidningar.

och en finsk nationalromantik samtidigt som strejker skedde och Åland genomgick en stor emigration.²⁸⁵

I tidningsdiskursen tilldelas ålänningen huvudsakligen *tre sociala identiteter* anknutna till den svenska nationsföreställningen; en som del av det rikssvenska, en som en del av svenskheten i Finland och en som ålänning. Både identiteten som ålänning och den som svensk i Finland konstrueras i relation till rikssvensken och positioneras i en typ av undergrupp. Positioneringen som del av det rikssvenska tilldelas ålänningen främst av åländska skribenter samtidigt som positioneringen som en del av det finlandssvenska framförallt ges av fastländska skribenter. Undantaget är i texter från tiden för inbördeskriget då ålänningen positioneras som broder vid finländaren, vilket inkluderar finlandssvensken, av åländska skribenter. Säridentiteten som *ålänning* bidrar flertalet skribenter publicerade i *Ålandstidningen* till, både åländska, finlandssvenska, finska och rikssvenska. Föreställningen om ålänningens sociala identitet varierar alltså i tidningsdiskursen. Språkforskaren Höckerstedt skriver att ålänningen i modern samtid mest betraktar sig som åländsk men också som svensk och finlandssvensk,²⁸⁶ så fortsättningsvis är ålänningens sociala identitet mångfacetterad.

Hobsbawm skriver att den nationalistiska föreställning som dominerade vid sekelskiftet 1900 betonade etnicitetens och språkets betydelse.²⁸⁷ Det här syns i konstruktionen av ålänningen som en del av den svenska nationen. I källmaterialet framhävs det att ålänningarna delar språk och kultur med svensken samt en gemensam härkomst, vilket implicit pekar på att svensken och ålänningen tillhör samma etniska grupp. Porträtterandet av ålänningen som svensk är ett försök att konstruera en gemenskap, som inte kan anses vara annat än föreställd. Genom ordvalet försöker flera av skribenterna i tidningen skapa en solidarisk gemenskap mellan den åländska befolkningen och svenskarna.²⁸⁸

I tidningen för man fram en väldigt enhällig linje där ålänningen konstrueras söka sig till Sverige, och det är sällan andra åsikter än de tidningens redaktion står för lämnas utrymme. Den åländska befolkningen utmålas stå i enad front. Den subjektsposition ålänningen ges i tidningsdiskursen ålägger normativa förväntningar på att individer identifierande sig som

²⁸⁵ Sia Spiliopoulou Åkermark, 'Åland som utpost, mellanland och brygga 1809–2009', i Sia Spiliopoulou Åkermark m. fl. (red.), *Utpost, mellanland, brygga* (Mariehamn 2009), s. 14.

²⁸⁶ Leif Höckerstedt, *Fuskfinnar eller östsvenskar? En debattbok om finlandssvenskhet* (Helsingfors 2000), s. 232.

²⁸⁷ Hobsbawm, s. 102.

²⁸⁸ Jfr. Andersons diskussion om nationen (1991).

åläningar ska förhålla sig positiva till en förening med Sverige och individer vars åsikt avviker exkluderas således från den åländska identiteten.

Genomgående i källmaterialet görs ett skillnadsskapande där åläningarna (vi) ställs mot de övriga i Finlands befolkning (de). Skillnadsskapande är viktigt för att förena, och genom ett tydligt gränsdragande mellan åläningarna och *andra* tryggas grupptillhörighet och gemenskap. Då den åländska identiteten konstrueras i diskursen bidrar definierandet av andra, här främst i form av finnar och finlandssvenskar, till att precisera det som åläningarna *inte* är, till exempel hatiska och lögnaktiga. Att ha en motbild till den egna tillhörigheten är vitalt för identitetsskapandet.²⁸⁹

I diskursen under tidsperioden konstrueras åläningen som både man och kvinna. Undantag är de militära frågorna. I den diskursen är åläningarna främst män och de uppmanas delta i det militära. Den militära diskursen i tidningen *Åland* kan placeras in i västvärldens militära diskurs som är maskulint färgad och där manligt könade ska delta i det militära för att uppfylla bilden av manlighet.²⁹⁰

Efter genomgången av den andra tidsperioden med hjälp utav LDA modellen kan det konstateras att den inte var det mest lämpliga i behandlandet av ett material där så övervägande stor del av materialet behandlar samma tematik. Det gjorde att det var svårt att ställa in ämnesmängden och svårt att utläsa vilka de olika kategoriseringarna av materialet innebar.

²⁸⁹ Se diskussion i t.ex. Pietikäinen (2000) eller Benwell & Stokoe (2006).

²⁹⁰ Anders Ahlbäck, *Soldiering and the Making of Finnish Manhood: Conscription and Masculinity in Interwar Finland, 1918–1939* (Åbo 2010), s. 8–13.

4 Den åländska identiteten: avslutande sammanfattning

I avhandlingen har jag undersökt den åländska identiteten utgående från lokaltidningen *Åland* under två olika tidsperioder, tiden för den så kallade första förryskningsperioden (15.2.1899–15.11.1905) och tiden då den så kallade Ålandsfrågan utspelade sig (20.8.1917–24.6.1921).

Likt det konstaterades i avhandlingens teorikapitel är identiteter inte statiska utan ständigt skiftande.²⁹¹ Det här syns i undersökningen genom att ålänning som nodalpunkt under de båda tidsperioderna sammankopplas med olika ekvivalenskedjor, till exempel sjöman och emigrant under den första tidsperioden eller med det svenska under den andra tidsperioden. Subjektspositionen ålänningen ges är glidande över tid men också i tid och växlar beroende på den kontext subjektet placeras i.

Avhandlingens resultat representerar en minoritets uttryck av den egna identitet som under den första av de undersökta tidsperioderna fungerar som en harmonierande parallellidentitet till majoritetsidentiteten för att sedan konstrueras i tvär konflikt. Då de två tidsperioderna ställs bredvid varandra kan det konstateras att de för den första tidsperioden framträdande subjektspositionerna vilka har med näring, utbildning, samhälle och emigration att göra har givits upp för att ge utrymme för diskussionen om nationalitet.

Fixeringen vid den åländska identiteten ökar markant från den första perioden till den andra vilket kan ses genom det utrymme frågan ges i tidningen. Artikelvärdet ökar från 181 under tiden för den första förryskningen till 476 vid tiden för Ålandsfrågan, trots att färre antal år undersökts samt att tidningen även utgavs färre gånger i veckan. Också frekvensen av ordet ålänning ökar mellan tidsperioderna från i snitt 1–2 gånger per text till 3 gånger, vilket ytterligare markerar fixeringen vid identiteten. Yuval-Davis skriver att gränserna för tillhörighet blir mer framträdande när en hegemonisk positioneringen ifrågasätts.²⁹² Vid tiden för Ålandsfrågan fanns en rädsla för hur den svenska kulturen och språket på Åland skulle klara sig i den unga staten Finland,²⁹³ så utspelet av identitetsyttring i tidningen kan anses vara en reaktion på upplevd hotad hegemoni.

Den åländska identiteten kan beskrivas vara regionbunden. Regionbunden identitet betonar behovet att höra till ett bestämt område, inte till ett samhälle i abstrakt mening. Den här typen

²⁹¹ Hall, s. 5–6; Blommaert, s. 203,205; Wodak et al. s. 11.

²⁹² Yuval-Davis, s. 91.

²⁹³ Se Kuvaja, 'Ålänningarna, Finland och svenskheten' (2008)

av identitet växer fram genom människans behov av rötter och leder till engagemang i ett geografiskt område.²⁹⁴

Som det konstaterades i inledningen av den här avhandlingen har det förflutna betydelse för identitet i vår samtid. Ålänningen betraktar sig också fortsättningsvis i en egen social säridentitet, även om det som ingår i säridentiteten har förändrats med tiden. Ekvivalenskedjor som kvarstått till vår tid från de tidsperioder jag undersökt är sammankopplingen med havet och det svenska språkets betydelse.²⁹⁵ Andra ekvivalenskedjor, som emigrant eller den som *svensk*, är produkter av sin samtids specifika händelser och behov och är nu en del av historien som lett fram tills idag.

²⁹⁴ Sari Pietikäinen & Jaana Hujanen, 'At the crossroads of ethnicity, place and identity: representations of northern people and regions in Finnish news discourse' i *Media, Culture & Society XXV* (2003) s. 254.

²⁹⁵ Genrup, s. 46; ÅSUBs undersökning.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tidningar

Åland 1899–1905, 1917–1921. <<http://digi.kansalliskirjasto.fi>>.

Litteratur

Ahlbäck, Anders, *Soldiering and the Making of Finnish Manhood: Conscription and Masculinity in Interwar Finland, 1918–1939* (Åbo 2010).

Alghamdi, Rubayyi, 'A Survey of Topic Modeling in Text Mining' i *International Journal of Advanced Computer Science and Applications XI* (2015), s. 147–153.

<<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.677.4515&rep=rep1&type=pdf#page=161>>.

Anderson, Benedict, *Imagined Communities* (London 1990).

Benwell, Betham & Stokoe, Elizabeth, *Discourse and Identity* (Edinburgh 2006).

Blommaert, Jan, *Discourse: A Critical Introduction* (Cambridge 2005).

Chang, J., Blei, D. M., Boyd-Graber, J., Gerrish, S. & Wang, C. *Reading Tea Leaves: How Humans Interpret Topic Models* (2009). <<http://papers.nips.cc/paper/3700-reading-tea-leaves-how-humans-interpret-topic-models.pdf>>.

De Geere-Hancock, Yvonne, *Åländskhet: nationalitetsbygget på "Fredens öar"* (Mariehamn 1986).

Eriksson, Lars D & Kangas, Urpo, *Ålandsfrågan* (Helsingfors 1988).

Foucault, Michel, *Vetandets arkeologi* (Staffanstorps 1972).

Genrup, Kurt, 'Tankar om åländsk identitet' i *Radar II* (1999), s. 46–48.

Gustavssons, Kenneth, *Ålandsöarna – en säkerhetsrisk? Spelet om den demilitariserade zonen 1919–1939* (Mariehamn 2012).

Hall, Donald E. *Subjectivity* (London 2004).

Hall, Stuart, 'Who needs identity' i Hall, Stuart & du Gay, Paul (eds.), *Questions of Identity* (London 1996), s. 1–17.

Hobsbawm, Eric *Nations and Nationalism since 1780* (Cambridge 2012).

Hurd, Madeleine (red.), *Encounters: Representation of the Others in Modern European History* (Huddinge 2003).

Hutchinson, John & Smith, Anthony D. (red.), *Nationalism* (Oxford 1994).

Hårdstedt, Martin, 'Ålänningarna och Krimkriget' i Kuvaja, C., Hårdstedt, M. & Hakala, P., *Det åländska folkets historia IV: Från finska kriget till Ålandsrörelse 1808–1902* (Mariehamn 2008), s. 207–270.

Hårdstedt, Martin, 'Ålänningarnas levebröd' i Kuvaja, C., Hårdstedt, M. & Hakala, P., *Det åländska folkets historia IV: Från finska kriget till Ålandsrörelse 1808–1902* (Mariehamn 2008), s. 271–364.

Höckerstedt, Leif, *Fuskfinnar eller östsvenskar? En debattbok om finlandssvenskhet* (Helsingfors 2000).

Högman, Gyrid, *Ålänningarna och Ålandsfrågan: Opinioner, påverkan och publicistik 1917–1919*. Opublicerad avhandling för filosofie magister. Humanistiska fakulteten, Åbo Akademi. (Åbo 1981).

Högnäs, Sten, *Kustens och skogarnas folk: om synen på svenskt och finskt lynne* (Stockholm 1995).

Jang, Jeong-woo & Walther, Joseph B., 'Self-Categorization of Users' Comments and Ingroup Influence: The moderation Role of Context-Dependent Ingroup Identification' i *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace XIII* (2019).
<<http://dx.doi.org/10.5817/CP2019-4-3>>.

Kolstrup, Søren, 'The Change of News Structure: Danish Newspapers 1873–1914' i Brügger, Niels & Kolstrup, Søren (eds.), *Media History: Theoris, Methods, Analysis* (Århus 2002), s. 67–108.

Kramer, Lloyd S., *Nationalism in Europe and America: Politics, Cultures and Identities since 1775* (North Carolina 2011).

Kuusisto, Pekka, *Ethnicity in Print: Implicit linguistic manifestations of the construction of ethnicity in British and Finnish newspapers* (Helsingfors 2000).

Kuvaja, Christer, 'Samfärdsel och nyhetsförmedling' i Kuvaja, C., Hårdstedt, M. & Hakala, P., *Det åländska folkets historia IV: Från finska kriget till Ålandsrörelse 1808–1902* (Mariehamn 2008), s. 365–422.

Kuvaja, Christer, 'Åland i det nya samhället' i Kuvaja, C., Hårdstedt, M. & Hakala, P., *Det åländska folkets historia IV: Från finska kriget till Ålandsrörelse 1808–1902* (Mariehamn 2008), s. 423–550.

Kuvaja, Christer, 'Ålänningarna, Finland och svenskheten' i Kuvaja, C., Hårdstedt, M. & Hakala, P., *Det åländska folkets historia IV: Från finska kriget till Ålandsrörelse 1808–1902* (Mariehamn 2008), s. 551–603.

Lindberg, Johan. Februarimanifestet. *Uppslagsverket Finland* (19.1.2011).
<<https://www.uppslagsverket.fi>>.01.04.2019.

Mayer, Tamar, 'Gender ironies of nationalism: setting the stage' i Mayer, Tamar (ed.) *Gender Ironies of Nationalism: sexing the Nation* (London 2001), s. 1–24.

Nordman, Dan, 'Historiker kämpar om Åland: Om de svenska och finländska historikernas argumentering i Ålandsfrågan 1917–1921' i Jungar, Sune & Villstrand, Nils Erik (red.) *Väster om skiftet: Uppsatser ur Ålands historia* (Åbo 1986), s. 139–158.

Pietikäinen, Sari & Hujanen, Jaana, 'At the crossroads of ethnicity, place and identity: representations of northern people and regions in Finnish news discourse' i *Media, Culture & Society XXV* (2003), s. 251–268.

Pietikäinen, Sari, *Discourses of Differentiation: Ethnic Representations in Newspaper Texts* (Jyväskylä 2000).

Runblom, Harald, *Majoritet och minoritet i östersjöområdet: ett historiskt perspektiv* (Stockholm 1995).

de Saussure, Ferdinand, *Grundfragen der allgemeinen Sprachwissenschaft* (Berlin 2001).

Sjöström, Lars Olov, *Modernitet i det traditionella: kulturbyggen och gränser inom ett nordsvenskt område* (Umeå 2007).

Svenska Akademiens Ordböcker, *Svensk Ordbok*, (2009). <www.svenska.se>.

Spiliopoulou Åkermark, Sia, 'Åland som utpost, mellanland och brygga 1809–2009', i Spiliopoulou Åkermark, S., Dahlblom, A., Husell, M., Mansnerus, S., Nordlung, G. G., Pitkäinen-Darmark, A., Percopé Ilmonen, S., Robins, G. & Simolin, S. (red.), *Utpost, mellanland, brygga* (Mariehamn 2009), s. 13–21.

Tudeer, Erik, *Det åländska folkets historia 1920–1990* (Mariehamn 1993).

Underwoods, Ted. Topic Modeling made just simple enough. *The Stone and the Shell*. (7.4.2012). <<https://tedunderwood.com>>. 9.9.2019.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod* (Lund 2000).

Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl, M. & Liebhart, K. *The Discursive Construction of National Identity* (Edinburgh 2009).

Yang, T., Torget, A. J. & Mihalceas, R. 'Topic Modeling on Historical Newspapers' i *Proceedings of the 5th ACL-HLT Workshop on Language Technology for Cultural Heritage, Social Sciences, and Humanities* (Portland 2011), s. 96–104.

Yuval-Davis, Nira, *The Politics of Belonging* (London 2011).

ÅSUB, *Ålänningar och deras identitet* (Mariehamn 1999).

Östman, Ann-Catrin, *Mjölk och jord: Om kvinnlighet, manlighet och arbete i ett österbottniskt jordbrukssamhälle ca 1870–1940* (Åbo 2000).

Östman, Ann-Catrin, 'Från eländighet till manligt medborgarskap: Bonden i det tidiga 1900-talets finländska historieskrivning', *Historisk tidskrift* (2006), s. 749–766.

Östman, Ann-Catrin, '”Representativa landsmän”: Sociologen Anders Myhrmans insamling av emigrantbiografier 1940–1970', *Historisk tidsskrift för Finland* (2018), s. 106–137.

Internetsidor

David Mimnos webbsida. <<https://mimno.infosci.cornell.edu/>>. 9.9.2019.

Folktingets webbsida. <<https://folktinget.fi>>. 18.11.2019.

Riksarkivets webbsida. <<https://riksarkivet.se>>. 9.12.2019.

Techipedias webbsida. <<https://www.techopedia.com>>. 1.11.2019.

Utbildningsstyrelsens webbsida. <<https://www.oph.fi>>. 28.11.2019.

Ålands lagtings webbsida. <<https://www.lagtinget.ax>>. 15.10.2019.

Ålands sjöfarts webbsida. <<https://www.sjofart.ax>>. 25.9.2019.

Bilaga 1: Ämnen tidsperioden 15.2.1899–15.11.1905.

Sammanställning av 15 ämnen hittade med LDA modellen. De nio (9) ämnen som använts i undersökningen presenteras först och följs av en kort presentation av ämnen som ej medtagits.

Ämne	Förklaring
fiske, ålänning, strömming, mark (valuta), pris, marknad, fisk, tunna, Helsingfors, skärgård	Reflekterar ord som förekommer i texter om fiske och handel med fiskeriprodukter.
fartyg, sjöfart, sjöman, svensk, sjö, ombord, hamn, befälhavare, skuta, ton	Termer associerade med sjöfart.
Mariehamn, Stockholm, Åbo, vintertrafik, åländsk, vinter, ålänning, bolag, trafik, ångare	Ord vilka används då förbindelsetrafiken, främst vintertid, mellan Sverige-Åland-Finland diskuteras.
folkhögskola, skolan, ungdom, elev, barn, bildning, unga, understöd, mark (valuta), framåt	Nyckelord i texter rörande den åländska folkhögskolans varande eller icke varande.
Mariehamn, stat, fortsättningsklass, understöd, elev, åländsk, befolkning, universitet, realläroverk, elevantal	Nyckelord i texter rörande fortsättningsklassens varande eller icke varande på Åland.
jordbruk, jordbruksskola, jordbrukare, jord, kunskap, Haga (ort), sjöfart, landsdel, annorlunda, framåt	Ämnet berör jordbruksutbildning och jordbrukets betydelse.
Mariehamn, val, ålänning, representant, kommun, landtdag, vän, landtdagsmannaval, vicehäradshövding, lag	Politiskt konnoterade termer förekommande främst i texter rörande landtdagsmannaval år 1904.
förening, ungdomsförening, svensk, möte, arbeta, sällskap, allmänhet, allmänna, stad, inrättning	Reflekterar diskussioner om föreningsliv och samhällsengagemang.
ålänning, Amerika, Mariehamn, tidning, finsk, Finland, hembygd, hem, män, kapten	Ämnesord som anträffas i texter penetrerande emigration.
skog, träd, Finland, bonde, granen, virke, förtroende, skada, riklig, synnerlig	Begrepp rörande skogsbruk. Endast 3 kvalitativa utslag. Används ej i analys.
ålänning, åländsk, rum, Finland, art, Mariehamn, minne, sällsynt, växt, natur	Nyckelorden förekommer i två någorlunda urskiljbara typer av texter: (1) beskrivningar av Ålands natur och (2) kultur. Utgörs av spretiga texter. Används ej i analys.
nytt, vatten, resa, häst, skeppare, vän, arbetare, nöje, Sund, önskningsmål	Dessa ämnesord är brusiga och är svåra att kategorisera. Används ej i analys.
ålänning, svensk, Brändö, församling, socken, uppfattning, kyrkoherde, Åbo, finne, finsk	Vid en första anblick verkar orden förknippas med religiositet, men närläsning avgör att det behandlar (1) Brändö församlings prostertillhörighet (2) berättande texter som omtalar socken eller kyrkor och (3) brus. Används ej i analys.
hav, Eckerö, vind, fästning, män, natt, barn, borta, såg, soldater	Berättande texter med olika tema, bl.a. fiske, Bomarsundsslaget och hönsskötsel. Används ej i analys.
ekonomisk, bekant, åtgärd, framtid, kommun, landsdel, lifligt, finsk, resultat, liflig	Ord som förekommer i många texter vilka passar bättre in på andra ämnen. Bl.a. fiske, vintertrafik och sjöfart. Miss i lemmatisering av liflig/ lifligt har skett. Används ej i analys.

Bilaga 2: Ämnen tidsperioden 20.8.1917– 24.6.1921.

Sammanställning av 18 ämnen hittade med LDA modellen. De sju (7) ämnen som använts i undersökningen presenteras först och följs av en kort presentation av ämnen som ej medtagits.

Ämne	Förklaring
folk, återförening, Sverige, Ålandsfrågan, uttryck, moderland, självbestämmanderätt, enhällig, stark	Ämnesord förekommande i berättigandet av Ålandsfrågan.
svensk, finsk, regering, Finland, språk, trygghet, kultur, förståelse, riksdag, bevara	Ämnesord förekommande i berättigandet av Ålandsfrågan.
Svensk, Finland, östsvensk, ålänning, folkting, nationell, Österbotten, nationalitet, partiledning, stam	Reflekterar diskussion om ålänningarnas relation med finlandssvenskarna.
rapportör, finsk, lösning, internationell, Nationernas-Förbund, utlåtande, garanti, folkomröstning, juristkommission, förbundsråd	Nyckelord i Ålandsfrågans behandlande av NF.
tidning, Hbl, Hufvudstadsbladet, agitation, blad, politik, söker, finsk, beskyllning, Uusi-Suomi	Ämnet lyfter fram upplevt förtal av Ålandsfrågan i den fastländska pressen.
röda, vita, män, frivilliga, unga, Sverige, gardet, vackra, minne, vapen	Ord figurerande i texter om i det finska inbördeskriget.
åländsk, ålänning, värnpliktig, värnplikt, general, löfte, hav, landskap, ombord, fastlandet	Ämnesord som anträffas i material som berör ålänningarnas militärtjänstgöring.
svensk, kaffe, skyldiga, brott, dom, socker, parti, brist, skam, män	Texter vilka berör åländsk brottslighet, främst smuggling av kaffe och socker från Sverige till Finland. Används ej i analys.
åländsk, fastlandet, soldat, behov, fastland, pris, mark (valuta), spannmål, militär, brödsäd	Ord som förekommer i texter vilka lyfter fram livsmedelsbrist på Åland. Livsmedelsbristen försvåras av den samtidigt där vistande militären på Åland. Används ej i analys.
åländsk, fastlandet, stat, Finland, senat, ögrupp, frågor, trygga, ekonomisk, trafik	Reflekterar diskussionen om förbindelsetrafiken mellan Sverige-Åland-Finland. Används ej i analys.
jord, utveckling, präst, församling, prost, ekonomi, fosterland, år, befinna, tur	Ämnesorden ger utslag för sex (6) texter om prästerskapet på Åland. Lyfter fram att flera är emot förening med Sverige p.g.a. landets lägre prästlöner. Används ej i analys.
möte, talare, kommun, folkhögskola, bonde, föredrag, diskussion, landsting, ordförande	Nyckelorden förekommer i texter vilka tar upp möten. Ett spretigt ämne som behandlar (1) möten där allmogen diskuterar Ålandsfrågan (2) Svenska folktingets möten (3) föreningsmöten. Övervägande andel texter förekommer i andra ämnen vilka behandlar Ålandsfrågan. Används ej i analys.
Sverige, hav, strömning, not, Kökar, Sottunga, båt, ombord, svara, skärgård	Ger utslag på 3 beskrivande texter om livet på Åland. Övriga texter uppkommer redan i andra ämnen. Används ej i analys.
allmogen, svenskhet, ögrupp, väckte, affär, stark, svåra, ålandsbefästning, herre, avgjord	Brusiga ämnesord som ger utslag för icke kategoriserbart material. Används ej i analys.
Tidning, blad, opinion, åsikt, avstånd, läsare, ölandet, öga, spalt, sannolik	Brusiga ämnesord som ger utslag för icke kategoriserbart material. Används ej i analys.

Finland, lugn, Sverige, natur, fosterland, Geta, män, gin, starkare, barn	Brusiga ämnesord som ger utslag för icke kategoriserbart material. Används ej i analys.
svensk, folk, liv, hembygd, kvinna, Amerika, ung, män, minne, vackra	Ämnesord vilka inte representerar en helhet generaliserbar för mänsklig läsare. Används ej i analys.
rysse, rysk, svensk, krig, bonde, fasta, kvinna, följde, ungdom, vapen	Nyckelord som hittades i fyra (4) texter berättande om Krimkriget. Används ej i analys.